

สถานภาพ และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2563

สถานภาพ และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2563

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

สถานภาพ และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

กนกวรรณ การแข็ง

การค้นคว้าอิสระนี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา เสถียรพิระกุล)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิษณุภาส สังพาลี)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ประธานอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.ญาณิน โอภาสพัฒนกิจ)

รักษาการแทนรองอธิการบดี ปฏิบัติการแทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยแม่โจ้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ชื่อเรื่อง	สถานภาพ และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้าน ถ้ำตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	นางสาวกนกวรรณ การแข็ง
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพของสมุนไพร และการใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่สมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ทำการศึกษาสถานภาพของสมุนไพร ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ การวางแผนสำรวจตามเส้นทางการเดินหาสมุนไพรในป่าธรรมชาติ การสำรวจพืชสมุนไพรจากกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรเพื่อการจำหน่าย และกลุ่มผู้ค้าสมุนไพรบริเวณบ้านถ้ำ ซึ่งเปิดร้านจำหน่ายสมุนไพรบริเวณหน้าถ้ำเชียงดาว

ผลการศึกษา พบว่า ในเส้นทางการเดินหาสมุนไพรของชุมชนมีพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 28 วงศ์ 35 ชนิด แบ่งได้เป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ ไม้ล้มลุก 13 ชนิด (10 วงศ์) ไม้ยืนต้น 9 ชนิด (8 วงศ์) ไม้พุ่ม 6 ชนิด (5 วงศ์) ไม้เถามีเนื้อไม้ 3 ชนิด (2 วงศ์) ไม้เถาไม่มีเนื้อไม้ 2 ชนิด (2 วงศ์) และไม้รอเลื้อย 2 ชนิด (2 วงศ์) โดยวงศ์ที่มีชนิดพันธุ์มากที่สุด 2 ลำดับ ได้แก่ วงศ์ EUPHORBACEAE และวงศ์ ZINGIBERACEAE สำรวจพืชสมุนไพรที่กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรเพื่อการจำหน่าย จำนวน 2 ราย พบมีการปลูกพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 35 ชนิด และจากการสำรวจชนิดสมุนไพรที่มีการจำหน่ายจากกลุ่มผู้ค้าสมุนไพรบริเวณบ้านถ้ำ พบว่า มีการจำหน่ายสมุนไพร 120 ชนิด ผลการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของชุมชนผ่านการจัดทำเวทีชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์สมุนไพรในพื้นที่บ้านถ้ำ มีความเห็นว่าความอุดมสมบูรณ์ของสมุนไพรลดลงจากอดีต การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรหลายชนิดที่ชุมชนได้เก็บหามาได้ จะใช้ประโยชน์เป็นยารักษาโรค และบำรุงร่างกายให้แข็งแรง พืชสมุนไพรส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์มากกว่า 1 รูปแบบ

คำสำคัญ : พืชสมุนไพร, การใช้ประโยชน์, ชุมชนบ้านถ้ำ

Title	STATUS AND MEDICINAL PLANT UTILIZATION AT BAN TUM COMMUNITYCHIANG DAO, CHIANG MAI
Author	Miss Kanokwan Kankhang
Degree	Master of Science in Geosocial Based Sustainable Development
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Dr. Kriangsak Sri- ngernyuang

ABSTRACT

This study aimed to investigate the status of medicinal planters and utilization in the herb area of Bantham community, Chiangdao district, Chiangmai province. This is based on 3 characteristics namely, placing exploration plots medicinal plants that are available naturally, survey of medicinal plants by groups of medicinal planters for sale; and a group of herb dealers in Bantham which opened a herb shop in front of Chiangdao cave.

The results showed that in the path for finding herbs of the community had 35 medicinal plant species (classified into 28 families) which were utilized by local people. These were divided into six groups, which were herbaceous (13 species with 10 families), tree (9 species with 8 families), shrubs (6 species with 5 families), woody climber (3 species with 2 families), herbaceous climber (2 species with 2 families) and scandent (2 species with 2 families). Of these, the most abundant plant species were found in two families namely EUPHORBIACEAE and ZINGIBERACEAE.

According to a survey of herb type sold by a group of herbal dealers in Bantham, there were 120 species of herbal plant found. Regarding of opinions of people in the community through a community forum on the conservation and utilization of herbal plants in Bantham, area, they agreed that the abundance of medicinal planters has decreased. The use of various herbal plants in the community

has focused on healing and body maintenance. Most of the medicinal plants there were used for more than one form.

Keywords : Medicinal plants, Utilization, Bantham community

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระ เรื่อง สถานภาพ และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จได้ด้วยดีตามวัตถุประสงค์ เนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจากผู้ที่มีพระคุณหลายท่านที่กรุณาให้ความช่วยเหลือในการให้ข้อมูลต่างๆ การให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเป็นอย่างดี ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. เกรียงศักดิ์ ศรีเงินยวง อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนิษฐา เสถียรพิระกุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชัยภาส สังพาลี อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ให้แนวทางคำแนะนำเพิ่มเติม และตรวจแก้ สอบแก้ไขความถูกต้องให้เล่มการค้นคว้าอิสระเสร็จสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืนทุกๆ ท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ วิชาการต่างๆ ขอขอบคุณบุคลากร เจ้าหน้าที่ และเพื่อนๆ สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืนรุ่นที่ 13 ที่ได้ช่วยประสานงาน และอำนวยความสะดวก ตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษา

ขอขอบคุณนายคำรณ อินต๊ะ ผู้ใหญ่บ้านบ้านถ้ำ ชาวบ้านบ้านถ้ำทุกท่าน รวมทั้งเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัยอย่างยิ่ง รวมทั้งให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะต่างๆ ในการดำเนินการตลอดการวิจัย

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อ บิดา มารดา ที่คอยให้กำลังใจคำแนะนำสั่งสอน ตลอดจนสนับสนุนข้าพเจ้าในทุกๆ ด้าน พร้อมทั้งวางรากฐานทางการศึกษาที่ดีให้กับข้าพเจ้ามาตลอด คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากงานวิจัยฉบับนี้ ข้าพเจ้าขอมอบให้แก่บิดา มารดา ตลอดจนคณาจารย์ผู้มีพระคุณ และประชาชนในพื้นที่การวิจัยครั้งนี้

กนกวรรณ การแข็ง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ฎ
สารบัญภาพผนวก.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
ขอบเขตของการวิจัย.....	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	4
หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร.....	4
แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม.....	12
แนวคิดและหลักการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....	19
การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร.....	24
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	28
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	29
บทที่ 3 วิธีการวิจัย.....	30
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	30

สถานที่ดำเนินการวิจัย.....	30
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	30
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	31
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล.....	33
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย.....	33
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	34
ตอนที่ 1 สถานภาพการใช้สมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัด เชียงใหม่.....	34
ตอนที่ 2 การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัด เชียงใหม่.....	94
ตอนที่ 3 แนวทางการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	102
บทที่ 5 สรุป และข้อเสนอแนะ	104
สรุปผล	104
ข้อเสนอแนะ	106
บรรณานุกรม.....	108
ภาคผนวก.....	111
ประวัติผู้วิจัย.....	147

ตารางที่ 13 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ แปลงที่ 13.....	66
ตารางที่ 14 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ แปลงที่ 14.....	68
ตารางที่ 15 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ แปลงที่ 15.....	70
ตารางที่ 16 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ แปลงที่ 16.....	72
ตารางที่ 17 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ แปลงที่ 17.....	74
ตารางที่ 18 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ แปลงที่ 18.....	76
ตารางที่ 19 รายการสมุนไพรที่สำรวจพบในแปลงตัวอย่างพื้นที่ป่าชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่	77
ตารางที่ 20 ตารางสรุปชนิดสมุนไพรที่สำรวจพบในป่าชุมชนที่ใช้ประโยชน์	81
ตารางที่ 21 ชนิด แหล่งที่มา และความต้องการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ.....	85
ตารางที่ 22 ชนิดพืชสมุนไพร จากการวางแผนตรวจสอบตามเส้นทางหาสมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	95

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	29
ภาพที่ 2 แผนที่ภูมิประเทศ แสดงเส้นทางหาของป่า บ้านถ้ำ หมู่ที่ 5 ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	32
ภาพที่ 3 พื้นที่ศึกษาชุมชนบ้านถ้ำ หมู่ที่ 5 ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พิกัดบริเวณหมู่บ้าน ระบบ พิกัดภูมิศาสตร์ Latitude 19.3949 Longitude 98.9332 ระบบ พิกัดกริด UTM datum WGS 84 Zone 47 Q X= 0492651 Y= 2144523	35
ภาพที่ 4 ตำแหน่งแปลงสำรวจพืชสมุนไพรขนาด 10 × 10 ตารางเมตร ตามเส้นทางหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ หมู่ที่ 5 ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	40
ภาพที่ 5 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 1	41
ภาพที่ 6 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 2	43
ภาพที่ 7 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 3	45
ภาพที่ 8 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 4	47
ภาพที่ 9 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 5	49
ภาพที่ 10 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 6	51
ภาพที่ 11 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 7	53
ภาพที่ 12 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 8	55
ภาพที่ 13 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 8	57
ภาพที่ 14 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 10.....	59
ภาพที่ 15 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 11.....	61
ภาพที่ 16 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 12.....	63
ภาพที่ 17 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 13.....	65
ภาพที่ 18 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 14.....	67

ภาพที่ 19 การวางแผนทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 15..... 69

ภาพที่ 20 การวางแผนทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 16..... 71

ภาพที่ 21 การวางแผนทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 17..... 73

ภาพที่ 22 การวางแผนทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 18..... 75

ภาพที่ 23 สมุนไพรที่จำหน่ายในบริเวณร้านค้าหน้าถ้ำเชียงดาว..... 84

ภาพที่ 24 ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ค้าสมุนไพร บริเวณร้านค้าหน้าถ้ำเชียงดาว 84

ภาพที่ 25 ความสัมพันธ์ของปริมาณพืชสมุนไพรระหว่างสำรวจพบในแปลงทดลอง ร้านค้าจำหน่าย และผู้ปลูก 93

สารบัญภาพผนวก

	หน้า
ภาพผนวกที่ 1 ว่วนทิพยเนตร	112
ภาพผนวกที่ 2 ไพลเหลือง	113
ภาพผนวกที่ 3 กวาวเครือขาว	114
ภาพผนวกที่ 4 หนุมานนั่งแท่น	115
ภาพผนวกที่ 5 ค้างคาวดำ	116
ภาพผนวกที่ 6 กระชาย	117
ภาพผนวกที่ 7 หญ้ารีแพร์	118
ภาพผนวกที่ 8 รวงจีต	119
ภาพผนวกที่ 9 สาบเสือ	120
ภาพผนวกที่ 10 บอระเพ็ด	121
ภาพผนวกที่ 11 เพกา	122
ภาพผนวกที่ 12 เฝิร์นก้านดำ	123
ภาพผนวกที่ 13 เปล้าน้อย	124
ภาพผนวกที่ 14 มะเฒ่า	125
ภาพผนวกที่ 15 โดไม้รู้ลุ่ม	126
ภาพผนวกที่ 16 เสี้ยวดอกขาว	127
ภาพผนวกที่ 17 ตะคร้อ	128
ภาพผนวกที่ 18 มะกอกป่า	129
ภาพผนวกที่ 19 กล้ายนวล	130
ภาพผนวกที่ 20 มะแฟน	131
ภาพผนวกที่ 21 ต้างหลวง	132
ภาพผนวกที่ 22 บุค	133

ภาพผนวกที่ 23	ครามป่า.....	134
ภาพผนวกที่ 24	ก๊ีบแรด	135
ภาพผนวกที่ 25	ว่านพริ้ว.....	136
ภาพผนวกที่ 26	ตะค้ำนเล็ก.....	137
ภาพผนวกที่ 27	ชะอม.....	138
ภาพผนวกที่ 28	หวาย.....	139
ภาพผนวกที่ 29	กะตังใบ	140
ภาพผนวกที่ 30	เอื้องหมายนา.....	141
ภาพผนวกที่ 31	ค้อนหมาขาว.....	142
ภาพผนวกที่ 32	เต้าร้าง.....	143
ภาพผนวกที่ 33	พญากาสัก	144
ภาพผนวกที่ 34	กระไดลิง.....	145
ภาพผนวกที่ 35	สาดตองขาว.....	146

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้นที่เป็นแหล่งอาศัยของพรรณไม้และพันธุ์สัตว์จำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่หลากหลายและเอื้อต่อการเจริญเติบโตของสิ่งมีชีวิต ทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ปัจจุบันพื้นที่ป่าและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย มีการลดจำนวนลงเป็นจำนวนมากมีการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ สถานการณ์ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยขณะนี้ น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกินขีดจำกัด ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติมีปริมาณลดน้อยลงเรื่อยๆ ส่งผลให้ความหลากหลายทางชีวภาพมีการลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว (ศูนย์นวัตกรรมอุทยานแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครอง จังหวัดเพชรบุรี, 2556: ระบบออนไลน์)

ดอยหลวงเชียงดาวตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาว เป็นภูเขาหินปูนที่มีความสูงที่สุดในประเทศไทย เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญหลายสายทางภาคเหนือของประเทศ ชนิดป่าและพรรณไม้ ป่าเชียงดาว มีลักษณะที่ประกอบไปด้วยป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ป่าดิบเขา ป่าเบญจพรรณ ป่าสน ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณต่ำเชิงเขา ไม้พื้นล่างในส่วนที่สูงชันจะเป็นพวกมอส เฟิร์นต่างๆ หวาย กล้วยป่า ว่านสมุนไพรหลากหลายชนิด ในส่วนที่ต่ำลงไปประกอบด้วยป่าไผ่ชนิดต่างๆ (ปิยะ โมคมูล, 2551) ปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติจากดอยหลวงเชียงดาวในปริมาณที่มากขึ้น โดยเฉพาะสมุนไพรที่มีตามธรรมชาติจากพื้นที่บริเวณดอยหลวงเชียงดาว ทั้งรูปแบบของรัฐวิสาหกิจ ชุมชน หรือแม้กระทั่งการตั้งเป็นโรงงานเช่นเดียวกับชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณถ้ำเชียงดาว เขตพื้นที่ดอยหลวงเชียงดาว ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนหนึ่งที่พึ่งพาการใช้พืชสมุนไพร ทั้งเพื่อการบริโภคและจำหน่าย ดังนั้น เพื่อให้การบริหารจัดการการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์สมุนไพรในพื้นที่ดอยหลวงเชียงดาวให้เป็นไปอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วม จึงมีความสำคัญ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรโดยชุมชนบ้านถ้ำมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรเพื่อเป็นประโยชน์ในการรวบรวมชนิดพืชสมุนไพรที่ใช้ประโยชน์และแนวทางการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนของทุกภาคส่วนที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่เหมาะสม ตลอดจนเป็นตัวอย่งในการจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วมแก่ชุมชนอื่นๆ ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรชุมชนอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจสถานภาพของสมุนไพรในพื้นที่ของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่สมุนไพร ของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อค้นหาแนวทางการอนุรักษ์ และ การใช้ประโยชน์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

การรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขต ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ ทำการศึกษาสถานภาพของสมุนไพร และ การใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่สมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะพื้นที่บ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

3. ขอบเขตประชากร

การศึกษาครั้งนี้ แบ่งกลุ่มประชากรศึกษา จากผู้ใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร เป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่ม 1 ผู้ใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรจากป่าชุมชนในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำ

กลุ่ม 2 ประชาชนที่ปลูกพืชสมุนไพร เพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือนและเพื่อจำหน่าย จำนวน 2 ครัวเรือน

กลุ่ม 3 ผู้จำหน่ายพืชสมุนไพร เพื่อการค้าบริเวณถ้ำหลวงเชียงดาว จำนวน 10 ราย

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการศึกษาสถานภาพของสมุนไพรร และการใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่สมุนไพรรของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงปี พ.ศ. 2561

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนทราบชนิด และสถานภาพในปัจจุบันของสมุนไพรร ในพื้นที่ของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
2. ชุมชนทราบถึงการนำมาใช้ประโยชน์ของสมุนไพรรแต่ละประเภท ของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อทราบแนวทางการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ ตลอดจนการวางแผนการนำไปต่อยอดทางธุรกิจ

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา เรื่อง สถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
2. แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม
3. แนวคิดและหลักการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิด

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2548: 1-32) กล่าวถึง หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ไว้ว่าทรงทุ่มเทพระวรกายตรากตรำและมุ่งมั่น เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่พสกนิกรไม่ว่าจะเชื้อชาติใด ศาสนาใด หรืออยู่ห่างไกลสักเพียงใด ก็มีทรงย่อท้อ เข้าไปช่วยเหลือราษฎรทั้งด้านสาธารณสุข การศึกษา สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การเกษตร การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และพลังงาน หรือแม้กระทั่งการจราจร ทรงคิดค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างแยบยล

การทรงงานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงยึดการดำเนินงานในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับสิ่งที่อยู่รอบตัว และสามารถปฏิบัติได้จริง ทรงมีความละเอียดรอบคอบและทรงคิดค้นหาแนวทางพัฒนาเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์ต่อประชาชนสูงสุดมีคุณค่าและควรยึดเป็นแบบอย่างในการเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทนำมาปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติตลอดไป โดยมีแนวทางในการทรงงาน ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ

การที่จะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่งจะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทั้งจากข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสาร แผนที่ สอบถามจากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ และราษฎรในพื้นที่ เพื่อให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้อง เพื่อที่จะพระราชทานความความเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วตรงตามที่ประชาชนต้องการ

2. ระเบิดจากข้างใน

พระองค์ทรงมุ่งเน้น เรื่องการพัฒนาคน ทรงตรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” นั้น หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งในคนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชน หมู่บ้าน ที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว

3. ทำตามลำดับขั้น

ในการทรงงานพระองค์จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งที่จำเป็นของประชาชนที่สุดก่อน ได้แก่ สาธารณสุข เมื่อมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้วก็จะสามารถทำประโยชน์ด้านอื่นๆ ต่อไปได้ จากนั้นจะเป็นเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน และสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ อาทิ ถนน แหล่งน้ำ เพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค ที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการให้ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้และเกิดประโยชน์สูงสุด ดังพระบรมราโชวาทเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2517 ความว่า

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน ใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศ และของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยะประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเวลานี้...”

การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชน ในการประกอบอาชีพ และตั้งตัวให้มี ความพอกิน พอใช้ก่อนอื่นเป็นพื้นฐานนั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะผู้ที่มี

อาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าระดับที่สูงในต่อไปโดยแน่นอน ส่วนการถือหลักที่จะส่งเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นไปตามลำดับ ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์...”

4. ภูมิสังคม

การพัฒนาใดๆ ต้องคำนึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศ ทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับคนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจ หลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

5. ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด

ในเรื่องของความประหยัดนี้ ประชาชนชาวไทยทราบกันดีว่าเรื่องส่วนพระองค์ก็ทรงประหยัดมากดังที่เราเคยเห็นว่า หลอดยาสีพระทนต์นั้นทรงใช้อย่างคุ้มค่าอย่างไร หรือฉลองพระองค์แต่ละองค์ ทรงใช้อยู่เป็นเวลานาน ขณะเดียวกันการพัฒนาและช่วยเหลือราษฎร ทรงใช้หลักในการแก้ไขปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัด ราษฎรสามารถทำได้เองหาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้นๆ มาแก้ไขปัญหาโดยไม่ต้องลงทุนสูง หรือใช้เทคโนโลยีที่ยุ่งยากนัก ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...ให้ปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูก โดยปล่อยให้ขึ้นเอง ตามธรรมชาติ จะได้ประหยัดงบประมาณ...”

6. ทรงใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ

ทรงเข้าใจถึงธรรมชาติและต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทรงมองอย่างละเอียดถึงปัญหาธรรมชาติหากเราต้องการแก้ไขธรรมชาติ จะต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือ อาทิ การแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรมได้พระราชทานพระราชดำริ การปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูก ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ หรือแม้กระทั่ง การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ได้แก่ ปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ผล และไม้ฟืน นอกจากได้ประโยชน์ตามชื่อของไม้แล้วยังช่วยรักษาความชุ่มชื้นให้แก่พื้นดินด้วยจะเห็นได้ว่าทรงเข้าใจธรรมชาติ และมนุษย์อย่างเกื้อกูลกัน ทำให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน

7. แก้ปัญหาที่จุดเล็ก

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเปี่ยมไปด้วยพระอัจฉริยภาพในการแก้ปัญหา ทรงมองปัญหาในภาพรวม (Macro) ก่อนเสมอ แต่การแก้ปัญหาของพระองค์จะเริ่มจากจุดเล็ก (Micro) คือ การแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้าที่คนมักจะมองข้าม ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“...ถ้าปวดหัวก็คิดอะไรไม่ออกเป็นอย่างนั้นต้องแก้ไขการปวดหัวนี้ก่อน ... มันไม่ได้เป็นการแก้อาการจริง แต่ต้องแก้ปวดหัวก่อน เพื่อที่จะให้อยู่ในสภาพที่คิดได้... แบบ (Macro) นี้ เขาจะทำแบบรีอทั้งหมด ฉันไม่เห็นด้วย... อย่างบ้านคนอยู่เราบอกบ้านนี้มันผุตรงนั้น ผุตรงนี้ ไม่คุ้มที่จะไปซ่อม... เอาตกลงรื้อบ้านนี้ ระเบิดเลย เราจะอยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่... วิธีทำต้องค่อยๆทำ จะไประเบิดหมดไม่ได้...”

8. ทำให้ง่าย – Simplicity

ด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทำให้การคิดค้น ดัดแปลง ปรับปรุง และแก้ไขงานการพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริดำเนินไปได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และระบบนิเวศโดยรวม ตลอดจนสภาพทางสังคมของชุมชนนั้นๆ ทรงโปรดที่จะทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจง่าย อันเป็นการแก้ปัญหาด้วยการใช้ก้ำแห่งธรรมชาติเป็นแนวทางนั่นเอง แต่การทำสิ่งยากให้กลายเป็นง่ายนั้นเป็นของยาก ฉะนั้นคำว่า “ทำให้ง่าย” หรือ “Simplicity” จึงเป็นหลักคิดสำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศในรูปแบบของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

9. ไม่ติดตำรา

การพัฒนาตามแนวพระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีลักษณะของการพัฒนาที่อนุโลม และรวมขอมกับสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชน คือ ไม่ติดตำรา ไม่ผูกมัดติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย

10. ใช้ธรรมชาติเป็นธรรม

ทรงนำความจริง ในเรื่องความเป็นไปแห่งธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็นหลักการ แนวปฏิบัติที่สำคัญในการแก้ปัญหาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพที่ไม่ปกติ เข้าสู่ระบบที่เป็นปกติ เช่น การนำน้ำดีขับไล่ น้ำเสีย หรือเจือจางน้ำเสียให้กลับเป็นน้ำดี ตามจังหวะการขึ้นลงตาม

ธรรมชาติของน้ำ การบำบัดน้ำเน่าเสียโดยให้ผักตบชวาซึ่งมีตามธรรมชาติ ให้ดูดซึมสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ ดังพระราชดำรัสความว่า “...ใช้อุณหภูมิธรรมชาติ...”

11. ปลุกป่าในใจคน

เป็นการปลูกป่าลงบนแผ่นดิน ด้วยความต้องการอยู่รอดของมนุษย์ ทำให้ต้องการบริโภคและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง เพื่อประโยชน์ของตนเองและสร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อมไม่รู้จักพอ ปัญหาความไม่สมดุลจึงบังเกิดขึ้น ดังนั้นในการที่จะฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืนมาจะต้องปลูกจิตสำนึกในการรักผืนป่าให้แก่คนเสียก่อน ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“...เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะปลูกต้นไม้ ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน และรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

12. มุ่งประโยชน์คนส่วนใหญ่เป็นหลัก

การปฏิบัติงานทุกอย่างของข้าราชการมีผลเกี่ยวเนื่องถึงประโยชน์ส่วนรวมของบ้านเมืองและประชาชนทุกคน เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นที่ข้าราชการทุกคนจะต้องทำหน้าที่ทุกๆ ประการให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ โดยเต็มกำลังสติปัญญา ความรู้ ความสามารถเพื่อผลการปฏิบัติราชการทุกอย่างจักได้บรรลุความสำเร็จอย่างสูง และบังเกิดผลประโยชน์อย่างดีที่สุดแก่ตน แก่หน้าที่ และแก่แผ่นดิน

13. การมีส่วนร่วม

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นนักประชาธิปไตยจึงทรงนำ ประชาพิจารณ์ มาใช้ในการบริหาร เพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชน หรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชน หรือความต้องการของสาธารณชนด้วย ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งความว่า

“...สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำใจให้กว้างขวางหนักแน่น รู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาดนั้นแท้จริง คือ การระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลายมา อำนวยการปฏิบัติบริหารงานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง...”

14. ขาดทุนคือกำไร

“...ขาดทุน คือ กำไร (Our loss is our gain...) การเสีย คือ การได้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้น เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้...” จากพระราชดำรัสดังกล่าว คือ หลักการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่มีต่อพสกนิกร

ไทย การให้ และการเสียสละ เป็นการกระทำอันมีผลเป็นกำไร คือ ความอยู่ดีมีสุขของราษฎร ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนได้

15. บริการรวมที่จุดเดียว - One – Stop Services

ทรงเน้นในเรื่องการสร้างความรู้ รัก สามัคคี และการร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกัน ด้วยการปรับลดช่องว่างระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่มีคนต่างคนต่างทำและยึดติดกับการเป็นเจ้าของเป็นสำคัญ ให้แปรเปลี่ยนเป็นการร่วมมือกัน โดยไม่มีเจ้าของ และสามารถอำนวยความสะดวกสูงสุดให้กับประชาชนดังเห็นได้จากแนวพระราชดำริ ในการดำเนินงานบริหารของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีอยู่ทั้งหมด 6 ศูนย์ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ นับเป็นรูปแบบใหม่ของการบริหารที่เป็น การบริการรวมที่จุดเดียว และ การบริการแบบเบ็ดเสร็จ หรือ One Stop Services ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในระบบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยอย่างแท้จริง

16. การพึ่งตนเอง

การพัฒนาตามแนวพระราชดำริเพื่อการแก้ไขปัญหาในเบื้องต้นด้วยการแก้ไขเฉพาะหน้า เพื่อให้มีความแข็งแรงที่จะมีแนวคิดในการดำรงชีวิตต่อไป แล้วขั้นต่อไปก็คือการพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมและสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

“...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ก่อนอื่นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวดเพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญในระดับสูงขึ้นต่อไป...”

17. พออยู่พอกิน

การพัฒนาเพื่อพสกนิกรทั้งหลายประสบความสุขสมบูรณ์ในชีวิตได้เริ่มจากการเสด็จฯ ไปเยี่ยมประชาชนทุกหมู่เหล่าในทุกภูมิภาคของประเทศไทย ได้ทอดพระเนตรความเป็นอยู่ของราษฎรด้วยพระองค์เอง จึงทรงสามารถเข้าพระราชหฤทัยมโนสภาพปัญหาได้อย่างลึกซึ้งว่ามีเหตุผลมากมายที่ทำให้ราษฎรตกอยู่ในวงจรแห่งทุกข์เข็ญ

จากนั้นได้พระราชทานความช่วยเหลือให้พสกนิกร มีความกินดีอยู่ดี มีชีวิตอยู่ในขั้นพออยู่พอกินก่อนแล้วจึงขยับขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป ในการพัฒนานั้น หากมองในภาพรวมของประเทศ มิใช่งานเล็กน้อยแต่ต้องใช้ความคิดและกำลังของคนทั้งชาติจึงจะบรรลุผลสำเร็จ ด้วยพระปรีชาญาณใน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร จึงทำให้คนทั้งหลายได้ประจักษ์ว่าแนวพระราชดำริในพระองค์นั้น เรียบง่าย ปฏิบัติได้ผล เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน

18. เศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงย้ำแนวทาง การแก้ไข เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลง ต่างๆ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสาย กลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวหน้าต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการ ต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐาน จิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกใน คุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

19. องค์กรรวม

ทรงมีวิธีคิดอย่างองค์กรรวม (Holistic) หรือมองอย่างครบวงจร ในการที่จะพระราชทาน พระราชดำริเกี่ยวกับโครงการหนึ่งนั้นจะทรงมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขอย่าง เชื่อมโยง ดังเช่น กรณีของทฤษฎีใหม่ ที่พระราชทานให้แก่ปวงชนชาวไทย เป็นแนวทางในการ ประกอบอาชีพนับเป็นแนวทางหนึ่งที่พระองค์ทรงมองอย่างองค์กรรวม ตั้งแต่การถือครองที่ดินโดยเฉลี่ย ของประชาชนคนไทย ประมาณ 10-15 ไร่

การบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการประกอบอาชีพ เมื่อมี น้ำในการทำเกษตรแล้วจะส่งผลให้ผลผลิตดีขึ้น และหากมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรจะต้องรู้จัก วิธีการจัดการและการตลาด รวมถึงการรวมกลุ่มรวมพลังชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อพร้อมที่จะออก สู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกได้อย่างครบวงจร นั่นคือ ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1, 2 และ 3

20. การให้ ทฤษฎีโดมิโน

คำว่า “ให้” พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รับสั่งอยู่ เสมอว่า ที่พระองค์ทำอยู่นั้นทรงใช้หลักสังฆทาน ความหมายนี้ลึกซึ้งมาก คือ ให้เพื่อให้ พระองค์ไม่

เคยนึกว่าเมื่อให้แล้วจะต้องอย่างนั้นอย่างนี้ หลักสังฆทานให้โดยไม่เลือก แม้กระทั่งเขมรอพยพ ในฐานะเพื่อนมนุษย์ผู้ประสบความสำเร็จทุกขัยาก็มีโครงการเข้าไปช่วยเหลือให้เพื่อให้จริงๆ ไม่ได้ให้เพื่อคิดหวังอะไรตอบแทน นายสุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา เคยเล่าถึงคำว่า ให้ นี้ว่า

“...วันหนึ่งที่จังหวัดนครราชสีมา พระองค์ท่านรับสั่งว่ารู้ไหมว่า ทำไมโดมิโนจึงมาหยุดที่เมืองไทยทำไมจึงไม่เป็นไปตามทฤษฎีที่อเมริกันทำนายไว้ หลังจากเวียดนาม หลังจากเขมร ลาว ไทยแตกแน่ ผมจำได้ว่า ยุคหลังอินโดจีนแตกนั้น คนไทยกลุ่มหนึ่ง อย่างน้อยที่สุดคนที่มีทางไปตื่นเต้นมากไปขอพาสปอร์ต เตรียมการอพยพไปต่างประเทศ กลัวบ้านเมืองจะแตก หลังจากนั้นพระองค์ก็ทรงถามมาว่า รู้ไหมว่าทำไมมันถึงหยุดที่นี่ เพราะ สังคมเรานั้นยังเป็นสังคมที่ให้กันอยู่ คือคำเดียวลึกซึ้งมาก เพราะฉะนั้นคนให้กันอยู่ ทำให้บ้านเมืองยังอยู่ได้...”

21. ทำงานอย่างมีความสุข

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระเกษมสำราญ และทรงมีความสุขทุกคราที่จะช่วยเหลือประชาชน ซึ่งเคยรับสั่งครั้งหนึ่งว่า “...ทำงานกับฉัน ฉันไม่มีอะไรจะให้ นอกจากการมีความสุขร่วมกัน ในการทำประโยชน์ให้กันผู้อื่น...”

22. ความเพียร : พระมหาชนก

จากพระราชนิพนธ์พระมหาชนก เป็นพระราชนิพนธ์ที่พระองค์ทรงใช้เวลาค่อนข้างนาน ซึ่งใช้ในการคิดประดิษฐ์ด้วยคำให้เข้าใจง่ายและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน อีกทั้งภาพประกอบ และคติธรรมต่างๆ ได้ส่งเสริมให้หนังสือเล่มนี้ มีความศักดิ์สิทธิ์ที่หากคนไทยน้อมรับมาศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติตามรอยพระมหาชนก กษัตริย์ผู้เพียรพยายามแม้จะไม่เห็นฝั่ง ก็ยังว่ายน้ำต่อไป เพราะถ้าไม่เพียรว่ายน้ำก็จะตกเป็นอาหาร ปู ปลา และไม่ได้พบกับเทวดาที่มาช่วยเหลือมิให้จมน้ำไป

เช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ทรงริเริ่มทำโครงการต่างๆ ในระยะแรก ที่ไม่มีความพร้อมในการทำงานมากนัก และทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ทั้งสิ้น แต่พระองค์ก็ได้ท้อพระราชหฤทัย มุ่งมั่นพัฒนาบ้านเมืองให้บังเกิดความร่มเย็นเป็นสุข

23. รู้ รัก สามัคคี

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำรัสเรื่อง รู้ รัก สามัคคี มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสามคำที่มีค่าและมีความหมายลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถปรับใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย

รู้ การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหาและรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา

รัก คือความรัก เมื่อเรารู้ครบด้วยกระบวนการแล้ว จะต้องมีความรัก การพิจารณาที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้นๆ

สามัคคี การที่จะลงมือปฏิบัตินั้น ควรคำนึงเสมอว่า เราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กร เป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) ตามพจนานุกรมอังกฤษฉบับออกฟอร์ด ได้ให้คำนิยามไว้ว่าเป็นการมีส่วนร่วม (ร่วมกับคนอื่น) ในการกระทำบางอย่างหรือบางเรื่อง คำว่า การมีส่วนร่วม โดยมากมักจะใช้ในความหมายตรงข้ามกับคำว่า การเมินเฉย (Apathy) ฉะนั้น คำว่าการมีส่วนร่วมตามความหมายข้างต้น จึงหมายถึง การที่บุคคลกระทำการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจ ไม่ว่าจะเขาจะได้ปฏิบัติการเพื่อแสดงถึงความสนใจอย่างจริงจังหรือไม่ก็ตาม และไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นโดยตรงก็ได้ แต่การมีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมได้ และยังได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วม

ความสนใจร่วม มีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมืองหรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจ มติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมหรือการดำเนินการเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2550: 1)

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านที่ได้ให้นิยามความหมายของการมีส่วนร่วม ไว้หลายความหมายเช่น

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526: 26) ได้กล่าวถึงสาระของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบเรื่องต่างๆ ซึ่งมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง

ซึ่งผู้ทำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับในความสามารถของประชาชนเป้าหมายว่าสามารถพัฒนาได้ ถ้าให้โอกาสและชี้แนะในทางที่ถูกต้อง

ทงศ์ศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ (2541: 93) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นกระบวนการที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาส และได้ใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดแสดงออกซึ่งในสิ่งที่เขาแสดงออกซึ่งในสิ่งที่ต้องการ แสดงออกซึ่งสิ่งที่เผชิญ และการแสดงออกซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหา และลงมือปฏิบัติโดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

เจมส์ แอล. เครย์ตัน (2551: 3) ได้กำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นกระบวนการที่รวบรวมเอาความห่วงกังวล ความต้องการและค่านิยมต่าง ๆ ของสาธารณชนไว้ อยู่ในกระบวนการตัดสินใจของรัฐและเอกชน เป็นการสื่อสารสองทาง และเป็นการมีปฏิสัมพันธ์ที่มีเป้าหมายเพื่อการตัดสินใจที่ดีกว่าและที่ได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล (2548: 15) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อย แต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชน เพื่อทุก ๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมส่วนรวม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547: 3) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าไปได้รับอำนาจ ที่จะคิดจะทำมากขึ้น ไม่ว่าจะในเรื่องการเมือง หรืออำนาจในการตัดสินใจที่จะดำเนินการใดๆ
2. การมีส่วนร่วม หมายถึง ต้องร่วมกันอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค เท่าเทียมกัน และควรมีส่วนร่วมด้วยอย่างแท้จริง/เข้มแข็ง(active) มิใช่ร่วมอย่างผิวเผินเฉื่อยชา(passive)
3. การมีส่วนร่วม หมายถึง ต้องร่วมตั้งแต่ขั้นแรกของกระบวนการ จนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ (entire development process)
4. การมีส่วนร่วมมักเป็นเรื่องที่ผู้ด้อยโอกาสขอแบ่งอำนาจ จากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า เพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตตนให้ดีขึ้น

โดยสรุปในที่นี้จึงให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือการที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือเคยเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของโครงการ

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ถวิลวดี บุรีกุล (2548: 1-2) ทำการศึกษา กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการความคิด และการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้ โดยทำงานร่วมกันใช้ความพยายามร่วมกันให้เกิดความร่วมมือแบบเบญจภาคี ซึ่งได้แก่ องค์กรประชาชน ภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคเอกชน และนักวิชาการ เข้าร่วมในการพัฒนา เพื่อส่งเสริมพลังของแต่ละฝ่ายให้แข็งแกร่งโดยการเรียนรู้ร่วมกัน มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง บนรากฐานความรักความเมตตา โดยคำนึงถึงประชาชนเป็นศูนย์กลางการมีส่วนร่วมของประชาชนร่วมกันทำงาน การศึกษาเรียนรู้ชุมชนองค์กร รวมถึงสร้างสรรค์ บนพื้นฐานความรู้รักสามัคคีของชุมชน ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ ที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมี 5 ทฤษฎี ซึ่ง อคิน รพีพัฒน์ (2527 อ้างใน ยุพาพร รูปงาม, 2545: 7) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion)

Abraham Maslow (2497 อ้างใน อคิน รพีพัฒน์, 2527: 7) กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อมหมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและถ้าจะให้ เกิดผลดีผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อม โดยเฉพาะในเรื่อง ความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้น ความต้องการ (hierarchy of needs) คือ ความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจาก น้อยไปมาก มีทั้งหมด 5 ระดับ ดังนี้

1.1 ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (survival needs) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ

1.2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูกขโมยทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

1.3 ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ ความต้องการความรัก ความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

1.4 ความต้องการที่จะมีเกียรติยศชื่อเสียง (self-esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถ และความสำคัญของบุคคล

1.5 ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (self-actualization needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุด ที่อยากจะทำให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเอง เพื่อพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale)

คนเรามีความต้องการทางกายและใจถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูง ตามไปด้วย แต่ถ้าขวัญไม่ดีผลงานก็ต่ำไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทาง จิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั่นเอง การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้าง ทศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาไรต์เอาเปรียบ การให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น เป็นต้น และเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญดีจะ เกิดสำนึกในความรับผิดชอบ อันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งใน ส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่าขวัญของคนเราโดยเฉพาะคนมี ขวัญที่ดีย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้เช่นกัน

3. ทฤษฎีสร้างความรู้รักชาตินิยม (Nationalism)

ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าสู่การมีส่วนร่วมคือ การสร้างความรู้รักชาตินิยมให้ เกิดขึ้น หมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือ เน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ มีความ พอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดี ผูกพันต่อท้องถิ่น

4. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership)

การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุ เป้าหมายหรือ วัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการร่วมกลุ่มคน จูงใจไปยังเป้าประสงค์ โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (negative leader) ผลของการให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือ ปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น การสร้างผู้นำที่ดี ย่อมจะนำไปสู่ การมีส่วนร่วมใน กิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดีนั่นเอง

5. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Method)

การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ย่างเพราะใช้กฎหมาย ระเบียบ แบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดดีที่สุด ในเรื่องการใช้บริหาร เพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจไม่มีใครบังคับก็ จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหาร เป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพิ่มความคาดหวังผลประโยชน์

3. ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

โกวิท พวงงาม (2545: 8) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนา ควรจะมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวบ้านยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อม ไร้ประโยชน์ เพราะชาวบ้านจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานเหล่านั้น
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวบ้านทราวจักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการนำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่างๆ มาใช้ในการวางแผน
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวบ้านสามารถคิดค้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและ ประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวบ้านย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก

นอกจากนี้สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย (2545: 116) ยังได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา 5 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้
3. ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก
4. ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

5. ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

4. กระบวนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถทำได้หลายวิธีที่สำคัญมี ดังต่อไปนี้ (โกวิท พวงงาม, 2545: 11)

1. การเข้าร่วมประชุมอภิปราย เป็นการเข้าร่วมอภิปรายหรือเนื้อหาสาระของ แผนงานหรือโครงการพัฒนา เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชน
2. การถกเถียง เป็นการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งตามวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อให้ทราบถึงผลดี ผลเสียในกรณีต่างๆ โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นที่มีผลกระทบ ทั้งทางบวกและทางลบต่อความเป็นอยู่ของเขา
3. การให้คำปรึกษาแนะนำ ประชาชนต้องร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการ บริหารโครงการเพื่อให้ความมั่นใจว่ามีเสียงของประชาชนที่ถูกละเลย เข้ามีส่วนร่วม รับรู้และร่วมในการตัดสินใจและการวางแผนด้วย
4. การสำรวจ เป็นวิธีการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ อย่างทั่วถึง
5. การประสานงานร่วม เป็นกรรมวิธีที่ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือก ตัวแทนของกลุ่มเข้าไปเป็นแกนนำในการจัดการหรือบริหาร
6. การจัดทำทัศนศึกษา เป็นการให้ประชาชนได้เข้าร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริง ณ จุดดำเนินการก่อนให้มีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง
7. การสัมภาษณ์หรือพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำ รวมทั้งประชาชนที่ได้รับผลกระทบเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น
8. การไต่สวนสาธารณะ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าร่วมแสดง ความคิดเห็นต่อนโยบาย กฎ ระเบียบในประเด็นต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน โดยรวม
9. การสาธิต เป็นการใช้เทคนิคการสื่อสารทุกรูปแบบเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ให้ประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึงและชัดเจนอันจะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วม
10. การรายงานผล เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทบทวนและสะท้อนผลการตัดสินใจต่อโครงการอีกครั้งหนึ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงจะได้แก้ไขได้ทันที่

5. ระดับของการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547: 17) ได้กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมตาม หลักการทั่วไปว่าแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

1. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน
2. การมีส่วนร่วมรับข้อมูล-ข่าวสาร
3. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะเกี่ยวกับโครงการที่ตนจะมีส่วนร่วมได้เสีย โดยแบ่งเป็น 3 กรณีแล้วแต่กิจกรรมนั้นตนอยู่ในขั้นตอนใดต่อไปนี้

- 3.1 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ
- 3.2 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ
- 3.3 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ

4. การมีส่วนร่วมทำ
5. การมีส่วนร่วมสนับสนุน

นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วม ตามแนวทางการพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้แบ่งไว้ดังนี้

1. ร่วมค้นหาปัญหาของตนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหารากเหง้าของปัญหา
2. ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของตนในปัจจุบันคืออะไร
 - 2.1 ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใดก่อน-หลัง
 - 2.2 วางแผนแก้ไขปัญหาเป็นเรื่อง ๆ
 - 2.3 ร่วมระดมความคิดถึงทางเลือกต่าง ๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสม
 - 2.4 ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ แล้วร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นๆ
 - 2.5 ร่วมติดตามการดำเนินงาน และประเมินผลการดำเนินงาน
 - 2.6 ร่วมรับผลประโยชน์/หรือร่วมเสียผลประโยชน์ จากการดำเนินงาน

6. ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วม

ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนนั้น จะแตกต่างกันไปซึ่งมีเหตุผลตามสถานการณ์นั้นๆ ดังนี้

นำชัย ทนุผล และสุนิลา ทนุผล (2531) กล่าวว่า ปัญหาในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของการพัฒนาชุมชนของประชาชนมีสาเหตุอยู่ด้วยกันหลายประการคือ

1. เกิดจากตัวประชาชนเอง ข้อจำกัดในกรณีนี้ เกิดขึ้นด้วยความเคยชินของตัวประชาชนซึ่งมักจะเป็นผู้รับบริการอยู่เสมอ ทั้งในรูปของการรับค่าตอบแทนหรือยึดเยียดให้บริการประชาชนเองเลยมีค่านิยมและทัศนคติว่ารัฐบาลจะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลืออยู่เสมอทำให้พวกเขาเหล่านั้นเกิด

ความรู้สึกแบบการพึ่งพาอยู่ตลอดเวลา จะเห็นได้ว่าบ่อยครั้งที่เดียวที่โครงการพัฒนาของรัฐบาลซึ่งได้พยายามเข้าไปพัฒนาชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเน้นปรัชญาของการช่วยเหลือตนเอง แต่กิจกรรมของโครงการเหล่านั้นมักจะออกมาในรูปของการกระทำเพื่อประชาชน มิใช่กระทำร่วมกับประชาชน

2. เกิดจากองค์กร เจ้าหน้าที่และระบบราชการ ซึ่งปฏิบัติกันอยู่ทุกวันนี้ นับได้ว่าเป็นข้อจำกัดที่ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนลดน้อยถอยลง ดังจะกล่าวโดยสรุปดังนี้

2.1 นโยบายการพัฒนาในระบบราชการไทย มักมีการสั่งการมาจากเบื้องบน จึงเป็นการยากที่เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนา จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

2.2 ทางด้านตัวเจ้าหน้าที่หรือบุคลากร การยึดระบบการให้คุณให้โทษ ซึ่งถือความพอใจของผู้บังคับบัญชา และกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นหลัก โดยมิได้คำนึงถึงความต้องการของประชาชน

2.3 ความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่ผู้น้อย ประชาชนในชนบทนั้นโดยมากแล้วมักจะถือว่าข้าราชการหรือนักพัฒนาต่างๆ เป็นผู้มีความรู้ มีอำนาจหรือหน้าที่เป็นเจ้านายของประชาชน ทำให้เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนามีแนวโน้มที่คิดว่าตนเองมีคุณภาพสูงกว่าชาวชนบท ดังนั้นนักพัฒนาจะแสดงตนเป็นผู้นำและดำเนินการเองทุกอย่าง

ปรัชญา เวสารัชช (2528: 170) ได้กล่าวว่าปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างของสังคม เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้

1. ความแตกต่างในสังคม ด้านรายได้ อำนาจ และสถานะทางเศรษฐกิจ
2. ระบบการเมืองถูกควบคุมโดยคนกลุ่มน้อย
3. ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการแจกแจงทรัพยากร

แนวคิดและหลักการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากสภาพการณ์และสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของโลก คือ ความร่อยหรอของทรัพยากร และความเสื่อมโทรมในคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ทำให้หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างมีเป้าหมายที่สำคัญสูงสุดในการดำเนินการ คือ ทำอย่างไรจึงจะให้สังคมโลกของเราเป็นสังคมที่ยั่งยืน (Sustainable Society)

สังคมที่ยั่งยืน หมายถึง สังคมที่มีการจัดการเศรษฐกิจ และประชากรของสังคมโดยปราศจากการทำความเสื่อมโทรมให้กับสิ่งแวดล้อม กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ สังคมที่ยั่งยืนได้แก่ สังคมที่มีการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกของสังคมในปัจจุบัน โดยที่สมาชิกของ

สังคมในช่วงอายุถัดไป (Next Generations) จะได้รับประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมไม่น้อยไปกว่าที่สังคมในปัจจุบันได้รับ (มนัส สุวรรณ, 2549: 39)

1. ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติ

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2535: 23-24) กล่าวถึงความหมายของทรัพยากรธรรมชาติตามการพิจารณาตามศัพท์ คือ ทรัพยากร (resources) มาจาก คำว่า ทรัพย์ + อากร โดยคำว่า ทรัพย์ หมายถึง สิ่งที่มีค่า ซึ่งอาจไม่มีรูปร่างก็ได้ ส่วนคำว่า อากร หมายถึง หมู่ กอง บ่อเกิด ที่เกิด เมื่อรวม 2 คำเข้าด้วยกัน คำว่า ทรัพยากร จึงหมายถึง สิ่งทั้งปวงอันเป็นทรัพย์ หรือสิ่งทั้งปวงอันมีค่า ซึ่งอาจมีหรือไม่มีรูปร่างก็ได้ และหากขยายความต่อไปเพื่อให้เข้าใจยิ่งขึ้น คำว่า ทรัพยากร จึงหมายถึง หมู่ เหล่า หรือบ่อเกิดของทรัพย์ที่จะนำมาบำบัดสนองความต้องการของมนุษย์ หรือใน

ทำนองเดียวกัน หมายถึง สมบัติทั้งหลายของประเทศที่ประชาชนเจ้าของประเทศนั้นจะมีโอกาสได้ใช้เป็นเครื่องมือทำมาหากิน หรือที่จะขุดค้นขึ้นมาใช้ทำประโยชน์หรือหารายได้

ดังนั้น คำว่า ทรัพยากรธรรมชาติ (natural resources) จึงหมายถึง สิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้นเองหรือมีอยู่ตามธรรมชาติ ทั้งที่มีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่าง ซึ่งมนุษย์สามารถนำมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกแก่มนุษย์และสภาวะธรรมชาติด้วยกันเองได้ เช่น น้ำ ประมง ป่าไม้ ดิน แร่ธาตุ สัตว์ป่า พืชพันธุ์ และมนุษย์

ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง (2523: 2) กล่าวว่า ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งปรากฏอยู่ตามธรรมชาติหรือเกิดขึ้นเองซึ่งอำนวยความสะดวกแก่มนุษย์และสภาวะธรรมชาติด้วยกันเอง เช่น มนุษย์ใช้ไม้ปลูกสร้างที่อยู่อาศัยแล้วปลูกต้นไม้ทดแทนเป็นการอนุรักษ์ดินและต้นน้ำลำธาร ใช้ที่ดินเพาะปลูกพืชผลและใช้น้ำรดต้นไม้และบริโภค ประเทศใดมีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ จะช่วยส่งเสริมพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว

วิชัย เทียนน้อย (2541: 8) ได้กล่าวถึงสาระของทรัพยากรธรรมชาติว่า คือ สรรพสิ่งทั้งหลายที่ธรรมชาติได้สรรสร้างไว้ ซึ่งมนุษย์สามารถหยิบฉวยมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพได้ อันได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า แร่ธาตุ อากาศ สถานที่นันทนาการ และมนุษยชาติ สำหรับโบราณสถานที่น่าจะเป็นสถานที่นันทนาการทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง แต่นับว่าเป็นมรดกตกทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานาน จึงทำให้คนทั่วไปมีความรู้สึกว่สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ยิ่งไปกว่านั้นโบราณสถานหรือสิ่งก่อสร้างบางแห่งไม่มีใครทราบอย่างแน่ชัดว่าสร้างขึ้นตั้งแต่เมื่อใด ใครเป็นผู้สร้าง ดังนั้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจึงได้รวบรวมไปถึงการจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุด้วย

นิวัติ เรืองพานิช (2546: 38) ได้ให้ความหมายของทรัพยากรธรรมชาติไว้ว่า หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีประโยชน์สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้ หรือมนุษย์สามารถ

นำมาใช้ประโยชน์ได้เช่น บรรยากาศ ดิน ป่าไม้ พืชหญ้า สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน รวมทั้งกำลังงานจากมนุษย์ด้วย

2. ประเภทของทรัพยากรธรรมชาติ

สุกาญจน์ รัตนเลิศนุสรณ์ (2550: 156) ได้แบ่งประเภทของทรัพยากรธรรมชาติ ไว้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆด้วยกัน สามารถจำแนกได้ คือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ไม่หมด

เป็นทรัพยากรที่มีปริมาณมากเกินความต้องการที่มนุษย์จะนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพ แต่หากนำทรัพยากรธรรมชาติประเภทนี้มาใช้ผิดวิธี ก็อาจส่งผลให้คุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติไป และไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้อีก ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ไม่หมด ได้แก่ อากาศ และน้ำ

2. ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถบูรณะใหม่หรือทดแทนได้

ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถบูรณะใหม่หรือทดแทนได้ ได้แก่ ทรัพยากรดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า และจุลินทรีย์

3. ทรัพยากรธรรมชาติประเภทสิ้นเปลืองหรือใช้แล้วหมดไป

ทรัพยากรธรรมชาติประเภทนี้ เมื่อนำมาใช้แล้วไม่สามารถนำมาดัดแปลงหรือบูรณะเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ได้อีก เช่น แร่ธาตุ

3. แนวความคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

สุกาญจน์ รัตนเลิศนุสรณ์ (2550: 159) กล่าวว่า การที่เราจะทราบความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติได้แบบบูรณาการนั้น เราต้องศึกษาหลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการดังกล่าว และสามารถนำไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวันได้ แต่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือกันของหลายฝ่าย คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และที่สำคัญประชาชนต้องให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยทุกองค์กรต้องร่วมมือกันดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีแนวทางดังนี้

1. การจัดตั้งชมรมหรือสมาคมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2. การออกกฎหมายควบคุมโดยรัฐบาล

3. การให้การศึกษากับประชาชน เพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญ ผลกระทบ และแนวทางการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกวิธี

4. การจัดตั้งหน่วยงานเพื่อรับผิดชอบเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ เช่น กรมป่าไม้ กรมประมง เป็นต้น

สอดคล้องกับแนวความคิดของมนัส สุวรรณ (2549: 39) ที่กล่าวว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ประสบผลสำเร็จ ประเด็นสำคัญมิได้อยู่ที่การจัดการสิ่งแวดล้อม แต่อยู่ที่การจัดการมนุษย์ โดยปกติปัญหาสิ่งแวดล้อมหากเกิดขึ้นตามสภาพการณ์หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ จะมีการปรับฟื้นคืนสภาพได้เองโดยมนุษย์ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องและใช้เวลาค่อนข้างสั้น ตรงกันข้ามสำหรับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการกระทำโดยน้ำมือของมนุษย์มักเป็นสภาพปัญหาที่มีความรุนแรง การบำบัดฟื้นฟูก็ทำได้ยาก และโดยปกติจะใช้ระยะเวลาในการฟื้นฟูให้คืนสภาพดังเดิมได้ค่อนข้างยาวนาน และสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายสูง จุดหมายสูงสุดของการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อแก้วิกฤติการณ์สิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน อีกทั้งให้สังคมของมนุษย์เป็นสังคมที่ยั่งยืนในอนาคต ด้วยความร่วมมือร่วมใจของประชาคม

4. หลักการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

ศุภวิทย์ เปี่ยมพงศ์สานต์ (2534 อ้างใน เศกสรรค์ ยงวานิชย์, 2545: 96) ได้เสนอแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมว่า การจัดการใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะในรูปของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือการใช้สิ่งแวดล้อมเป็นที่รองรับของเหลือจากกระบวนการผลิตและบริโภค จะต้องพิจารณาประกอบอย่างรอบครอบ ควรให้มีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกิจกรรมและโครงการต่างๆล่วงหน้าเพื่อวางแผนป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นและการวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อม

ให้ผสมผสานกับการวางแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกับการสร้างความตระหนักทางด้านสิ่งแวดล้อมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

เศกสรรค์ ยงวานิชย์ (2545: 96-97) ได้เสนอให้มีการใช้มาตรการทางการเงินและการคลังของประเทศในการสนับสนุนการลงทุนของรัฐ ในด้านการป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดบรรยากาศในการลงทุนของภาคเอกชนหรือการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชนเกี่ยวกับระบบการป้องกันและแก้ไขสิ่งแวดล้อม โดยเน้นความสำคัญด้านการพัฒนาคนและสังคม ให้รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด รู้จักเลือกตัดสินใจแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและมีความรู้ ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างนิเวศวิทยาของมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ทั้งทางชีวภาพกายภาพและสังคมวัฒนธรรม ตลอดจนการพัฒนาค่านิยมและความรู้สึกรับผิดชอบต่อการปรับปรุงคุณภาพและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปฏิบัติเพื่อป้องกัน แก้ไขและปรับสภาพแวดล้อม

5. หลักการอนุรักษ์วิทยา 8 ประการ

สุภาญจน์ รัตนเลิศนุสรณ์ (2550: 160) กล่าวถึงหลักการของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืนต้องยึดหลักการอนุรักษ์วิทยา 8 ประการ ดังนี้

1. หลักการถนอม เช่น การเก็บรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้นานๆ
2. หลักการบูรณะฟื้นฟู (ปรับปรุง) เช่น การบูรณะและซ่อมแซมทรัพยากรธรรมชาติให้มีสภาพเดิมหลังจากใช้ทรัพยากรธรรมชาติแล้ว
3. หลักการนำมาใช้ใหม่ เช่น การนำทรัพยากรธรรมชาติไปหลอมใหม่เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่อีกครั้ง
4. หลักการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้งาน เช่น การทาสีเหล็กที่นำมาสร้างบ้านเพื่อป้องกันสนิม ทำให้เหล็กมีอายุการใช้งานนานขึ้น ไม่สิ้นเปลืองทรัพยากรแร่เหล็ก
5. หลักการใช้อื่นทดแทน เช่น การใช้ไฟเบอร์แทนเหล็กในการประดิษฐ์หรือสร้างรถยนต์เพื่อลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติประเภทอื่น
6. หลักการสำรวจแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้น เช่น การค้นหาแหล่งพลังงานอื่นๆ นอกเหนือจากที่นำมาใช้แล้วในปัจจุบัน เพื่อใช้เป็นแหล่งพลังงานแหล่งใหม่ต่อไป
7. หลักการประดิษฐ์ของเทียมขึ้นใช้ เช่น การคิดประดิษฐ์อัญมณีเทียมแทนอัญมณีแท้
8. หลักการประหยัด เช่น การใช้ทรัพยากรน้ำเท่าที่จำเป็น การใช้ทรัพยากรป่าไม้เท่าที่จำเป็นและถูกวิธีการตามหลักการอนุรักษ์วิทยา

6. ความจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สวีستی โนนสูง (2546: 164-167) กล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ 4 ประเด็นด้วยกัน คือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญต่อการกำเนิด การคงอยู่ และการพัฒนาสังคมมนุษย์
2. ทรัพยากรธรรมชาติหมด อดน้อย หรือเสื่อมโทรมได้ เนื่องจากสาเหตุสำคัญต่อไปนี้
 - 2.1 ประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงมีการใช้ทรัพยากรมากตามไปด้วย
 - 2.2 ภาวะทางเศรษฐกิจ ความยากจนทำให้มนุษย์จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรมาก
 - 2.3 ความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ทรัพยากรถูกนำมาใช้ได้ง่ายและมากขึ้น
 - 2.4 การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จำเป็นจะต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติ
 - 2.5 การขยายตัวของภาคการเกษตรและอุตสาหกรรม
 - 2.6 การกีฬา ส่วนใหญ่เกิดกับทรัพยากรสัตว์ป่า
 - 2.7 การสงคราม ทำให้ทรัพยากรถูกทำลายทั้งทางตรงและทางอ้อม
 - 2.8 ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์
 - 2.9 ทรัพยากรบางชนิดใช้แล้วจะหมดไปหรือสร้างทดแทนได้ช้า

3. การใช้ทรัพยากรโดยขาดการจัดการที่เหมาะสมจะทำให้เกิดมลพิษ ที่เห็นได้ชัดเจนคือ การเร่งรัดทางด้านเศรษฐกิจ การผลิตทางการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เป็นเหตุให้เกิดมลพิษในลักษณะต่างๆ
4. ภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติจะถูกทำลาย ภูมิทัศน์ที่สวยงามมีประโยชน์ในด้านการพักผ่อนหย่อนใจ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการศึกษาวิจัย สำหรับสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร

1. ความหมายของสมุนไพร

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2544 (2544: ระบบออนไลน์) ให้ความหมายของสมุนไพรไว้วาผลผลิตธรรมชาติ ได้จากพืช สัตว์และแร่ธาตุ ที่ใช้เป็นยา หรือผสมกับสารอื่นตามตำรับยา เพื่อบำบัดโรคบำรุงร่างกาย หรือใช้เป็นยาพิษ ถ้าเป็นสมุนไพรที่ได้มาจากพืช เรียกพืชนั้นว่า พืชสมุนไพร (medicinal plant)

พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของสมุนไพรคือ พืช สัตว์จุลชีพ ธาตุวัตถุสารสกัดดั้งเดิมจากพืชหรือสัตว์ที่ใช้หรือแปรสภาพ หรือผสมหรือปรุงเป็นยา หรืออาหารเพื่อการตรวจวินิจฉัย บำบัดรักษา หรือป้องกันโรค หรือส่งเสริมสุขภาพร่างกายของมนุษย์หรือสัตว์ และให้ความหมายรวมถึงถิ่นกำเนิดหรือถิ่นที่อยู่ของสิ่งดังกล่าวด้วย

สมุนไพรตามพระราชบัญญัติยา ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2522 หมายถึงยาที่ได้จากพฤกษชาติ สัตว์หรือแร่ซึ่งยังมีได้มีการผสม ปรุง หรือแปรสภาพ (ยกเว้นการทำให้แห้ง)

สมพร ภูติยานันต์ (2542: 49) ได้ให้ความหมายของสมุนไพร (crude drugs) ว่า ยาธรรมชาติทั้งแห้งและสดในสภาพที่ยังมีได้แปรรูป ทั้งที่ได้จากพืชและแร่ธาตุ ส่วนพืชสมุนไพร (medicinal plant) นั้น ได้ให้ความหมายไว้ว่า พืช ยาธรรมชาติทั้งสดและแห้งในสภาพที่ยังมีได้แปรรูป โดยเฉพาะพืชสมุนไพรที่อยู่ใต้ดินและเหนือดิน นำมาใช้ประโยชน์ทางป้องกันและรักษาโรค รวมถึงบำรุงร่างกายให้อายุยืนมีสุข

จิตรระพี บัวผัน (2548: 23) ให้คำจำกัดความของสมุนไพร ว่า สมุนไพร (Medicinal Plant หรือ Herb) กำเนิดจากธรรมชาติและมีความหมายต่อชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะในมิติทางสุขภาพ อันหมายถึง การส่งเสริมสุขภาพ และการรักษาโรค

2. การจำแนกพืชสมุนไพร

การจำแนกชนิดและประเภทของพืชโดยทั่วไปนั้น มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ต่างๆ กัน เช่น ก่องกานดา ขยามฤต (2545: 16) ได้กล่าวถึงการจำแนกพืชโดยใช้ลักษณะที่ปรากฏให้เห็น เรียกว่า วิสัยของพืช (plant habit) ตามลักษณะของลำต้นซึ่งเป็นโครงสร้างภายนอกของพืช ทำให้สามารถแบ่งพืชออกได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. ไม้ล้มลุก (herb) มีลำต้นอ่อนนุ่ม เนื่องจากประกอบด้วยเนื้อเยื่อที่เป็นเนื้อไม้เพียงเล็กน้อย ลำต้น จะตายไปเมื่อหมดฤดูเจริญเติบโต แบ่งย่อยเป็น

1.1 พืชปีเดียว (annual) พืชมีอายุได้ 1 ปี โดยจะมีวงจรชีวิตที่สมบูรณ์ภายใน 1 ปี หรือ 1 ฤดูกาลแล้วจะตายไป

1.2 พืชสองปี (biennial) พืชมีอายุได้ 2 ปี จะออกดอกในปีที่ 2 โดยมีการเจริญเติบโตที่ไม่เกี่ยวกับการสืบพันธุ์ในปีที่หนึ่ง

1.3 พืชหลายปี (perennial) พืชมีอายุได้หลายปี และมักจะออกดอกทุกปี

2. ไม้พุ่ม (shrub) เนื้อแข็งขนาดเล็กหรือขนาดกลาง มักมีหลายลำต้น แต่ไม่มีลำต้นหลัก เช่น ทรงบาดาล กระถิน เป็นต้น

3. ไม้ต้น (tree) เนื้อแข็ง สูง มีลำต้นหลักเพียงหนึ่งเห็นได้ชัด เช่น ประดู่ อินทนิล มะขาม เป็นต้น

4. ไม้เถา (climber) ลำต้นมีได้ทั้งที่เป็นเนื้ออ่อน (herbaceous) และเนื้อแข็ง (woody) ลำต้นมักจะเลื้อยเกี่ยวพันกับไม้อื่นเพื่อพยุงลำต้น เช่น พวงชมพู รสสุคนธ์ เป็นต้น

รุ่งรัตน์ เหลืองนทีเทพ (2540: 26) ได้จำแนกชนิดของพืชสมุนไพร ไว้เป็น 4 จำพวก คือ

1. จำแนกสมุนไพรตามลักษณะการใช้ แบ่งออกเป็น 2 พวกคือ พวกที่หนึ่ง เป็นยาที่ใช้สำหรับการรับประทาน และพวกที่สอง เป็นยาที่ใช้สำหรับภายนอก

2. จำแนกสมุนไพรตามฤทธิ์ที่สมุนไพรมีผลต่อระบบต่างๆของร่างกาย จัดแบ่งเป็นหมวดๆ ได้เป็น 9 หมวด คือ

2.1 หมวดที่ 1 มีฤทธิ์ต่อโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร

2.2 หมวดที่ 2 มีฤทธิ์ต่อโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ

2.3 หมวดที่ 3 มีฤทธิ์ต่อโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินปัสสาวะและระบบสืบพันธุ์

2.4 หมวดที่ 4 มีฤทธิ์ต่อโรคเกี่ยวกับผิวหนัง

2.5 หมวดที่ 5 แก้ไข้

2.6 หมวดที่ 6 แก้ไข้จับสั่น

2.7 หมวดที่ 7 แก้ปวด

2.8 หมวดที่ 8 แก้อาการอักเสบจากการติดเชื้อ

- 2.9 หมวดที่ 9 อื่นๆ
3. จำแนกสมุนไพรตามสรรพคุณ จัดแบ่งได้เป็น 14 ประเภท ดังต่อไปนี้ คือ
 - 3.1 ยาระบาย
 - 3.2 ยาแก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ ขับลม
 - 3.3 ยาแก้ท้องเดิน
 - 3.4 ยาแก้ปวดท้อง
 - 3.5 ยาแก้บิดปวดเบ่ง
 - 3.6 ยาถ่ายพยาธิ
 - 3.7 ยาแก้ไข้ ลดความร้อน
 - 3.8 ยาแก้ไอ ขับเสมหะ
 - 3.9 ยาขับปัสสาวะ
 - 3.10 ยาแก้ลม บำรุงหัวใจ
 - 3.11 ยาระงับอาการปวดฟัน
 - 3.12 ยาแก้โรคผิวหนัง กลาก เกลื้อน
 - 3.13 ยาแก้เหา ไร โลน
 - 3.14 ยาแก้พิษแมลงกัดต่อย
4. จำแนกสมุนไพร โยใช้ส่วนของพืชที่นำมาใช้ทำยา จัดแบ่งได้ดังต่อไปนี้ คือ
 - 4.1 สมุนไพรที่ได้จากรากและส่วนที่อยู่ใต้ดิน
 - 4.2 สมุนไพรที่ได้จากเปลือกไม้
 - 4.3 สมุนไพรที่ได้จากเนื้อไม้
 - 4.4 สมุนไพรที่ได้จากใบ
 - 4.5 สมุนไพรที่ได้จากผลและเมล็ด

สุภาภรณ์ ปิติพร (2551) อ้างใน ยุทธนา ทองบุญเกื้อ, 2551: 7) ได้ให้หลักการที่น่าสนใจในการแบ่งประเภทการเรียกชื่อพืชสมุนไพรตามการเรียกชื่อสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงความคุ้นเคย วิถีชีวิต ความยาวนานของภูมิปัญญาของแพทย์พื้นบ้าน ดังต่อไปนี้

1. แบ่งตามลักษณะของพืช
 - 1.1 แบ่งตามลักษณะทั่วไปของพืช เป็นประเภทไม้ยืนต้น เถา หญ้าหรือให้ผล ดอก หัวที่จะนำมาใช้ประโยชน์
 - 1.2 แบ่งตามลักษณะเฉพาะออกเป็นลักษณะตามรูปร่างของส่วนต่างๆ สี กลิ่น รส และการสัมผัส

2. แบ่งตามนิเวศน์

จะมีการเรียกชื่อตามพื้นที่ที่พบพืชสมุนไพรหรือถิ่นที่อยู่ของพืชสมุนไพรชนิดนั้น เช่น พบอยู่ตามโคกหรืออยู่ตามริมน้ำ พบอยู่ตามที่รกร้าง พบอยู่ตามต้นไม้ เป็นต้น

3. แบ่งตามสรรพคุณยา

จะมีการเรียกชื่อพืชสมุนไพรตามสรรพคุณในการบำบัดรักษา เช่น เถาเอ็นอ่อน และเอ็นอ้า ใช้ต้มกินรักษา และบำรุงเอ็น เครื่องไล่ต้น ใช้สำหรับแช่ให้เด็กอ่อนที่ท้องเสีย ท้องร่วง กินเพื่อให้หยุดถ่าย เป็นต้น

4. แบ่งตามการใช้ประโยชน์

จะมีการเรียกชื่อพืชสมุนไพรตามการนำไปใช้ประโยชน์ เช่น เครื่องร้อยปลา (เครื่องชูด) จะใช้เครื่องไปร้อยปลา ผักแว่น และผักหนอกจะใช้กินเป็นผัก เป็นต้น

5. แบ่งตามตำนาน นิทานพื้นบ้าน

จะมีการเรียกชื่อพืชสมุนไพรตามนิทานพื้นบ้านหรือเรื่องที่เล่าต่อกันมา เช่น แม่นายซึกปรก สรรพคุณแก้พิษงู กระจับปี่ สรรพคุณแก้อาการสันนิบาตหน้าเพลิง ชับน้ำควาปลา ฮ่อสะพายควาย สรรพคุณบำรุงกำลัง ทำให้ร่างกายแข็งแรง เป็นต้น

6. แบ่งตามอุปมาอุปไมย

จะมีการเรียกชื่อพืชสมุนไพรตามคำอุปมาอุปไมยหรือคำเปรียบเทียบกับคนซึ่งจะมีความหมายชัดเจน เช่น เสลดพังพอน มีนัยยะของการรักษาพิษงูได้เพราะคนโบราณมักเชื่อว่างูเห่ากับพังพอนคือสองสิ่งที่จะปราบกันได้อย่างเท่าเทียม เป็นต้น

ในปัจจุบันการนำพืชสมุนไพรมาแปรรูปหรือนำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ อย่างหลากหลาย มีรูปแบบวิธีการใช้ที่สะดวกและมีความปลอดภัยกับผู้บริโภคมากขึ้น มีผู้ที่กล่าวถึงการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรไว้บางส่วน ดังต่อไปนี้

กระทรวงสาธารณสุขตระหนักถึงความสำคัญในการนำสมุนไพรมาใช้ในการดูแลรักษาและส่งเสริมสุขภาพซึ่งมีอยู่ในชุมชนเกือบทุกที่ โดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนไทยในการแก้ปัญหาความเจ็บป่วยรูปแบบของยาสมุนไพรได้มีการส่งเสริมให้นำมาใช้มี 2 รูปแบบ คือ

1. แบบยาสมุนไพรเดี่ยว เป็นการใช้สมุนไพรตัวเดี่ยวโดดๆ ซึ่งได้นำมาใช้ในการส่งเสริมสุขภาพและรักษาโรคเบื้องต้นในระดับชุมชนและครอบครัว ตามหลักสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน

2. ยาสมุนไพรแบบตำรับ ซึ่งมีการปรุงยาสมุนไพรหลายชนิด ตามสูตรตำรับแผนโบราณ ซึ่งมีสมุนไพรเป็นส่วนประกอบ 27 ตำรับ โดยยาตำรับทั้งหมดนี้กระทรวงสาธารณสุขได้ประกาศให้เป็นยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ (เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ, 2548: 12)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

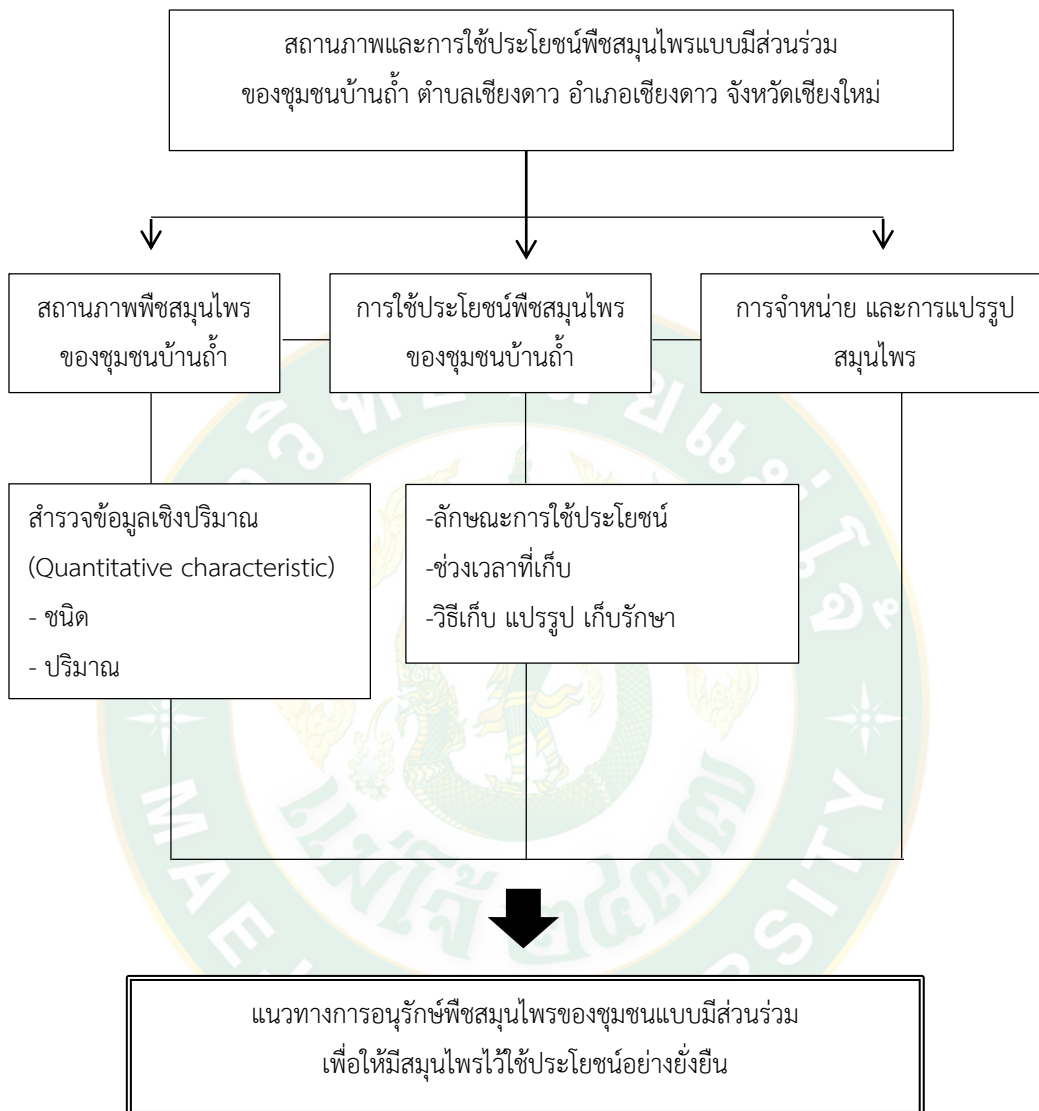
จากการศึกษาค้นคว้าทางเอกสารงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับ การสำรวจชนิดพันธุ์พืชในป่าธรรมชาติ รวมไปถึงกระบวนการเรียนรู้มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ พบผลการค้นคว้าของนักวิชาการที่ผู้วิจัยสามารถนำมาวิเคราะห์ผลการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

ธัญรินทร์ ฦ นคร และคณะ (2553: 218) ได้ศึกษาสถานภาพและการกระจายของชนิดพันธุ์พืชอาหารป่า ของชาวบ้านบ้านฟ้าสวย (ชนเผ่าลีซอ) ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่พบว่า การสำรวจพืชอาหารป่า โดยการใช้ Line Transect Sampling เป็นกรอบเพื่อประเมินปริมาณผลได้/ผลผลิต ในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชน ปรากฏว่าพบพืชอาหารป่าไม่น้อยกว่า 36 ชนิด

จักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ (2556: 215) ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน พบว่าชาวบ้านมีประวัติการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าในระดับหนึ่งผ่านมิติของวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ ก่อให้เกิดกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ในภาพรวมชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในระดับปานกลาง ($x = 3.58$) สำหรับการประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วม พบว่าชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจก่อนและหลังการพัฒนาไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นหลังจากการพัฒนาการมีส่วนร่วม

ชัยธัช จันทร์สมุด (2559: 94) ได้ศึกษาและพัฒนาการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพพืชสมุนไพร บริเวณลุ่มน้ำลำน้ำยั้ง หมู่บ้านกุดสิมคุ่มใหม่ ตำบลกุดสิมคุ่มใหม่ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งหมด 70 ชนิด จำนวน 40 วงศ์ กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำลุ่มน้ำยั้ง อำเภอเขาวงจังหวัดกาฬสินธุ์ ในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของสมุนไพรพื้นบ้าน มี 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ร่วมรับรู้ ร่วมสนทนากลุ่ม และร่วมสรุปผลกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีความรู้ ความคิดเห็นแลการปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของสมุนไพรพื้นบ้าน หลังดำเนินกิจกรรมสูงกว่าก่อนดำเนินกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง สถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วม ของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative method) และข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative method) ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนาที่เน้นในด้านข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยการศึกษาสถานภาพของพืชสมุนไพร ในพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำ เพื่อดูชนิดและปริมาณของพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในธรรมชาติ ร่วมกับการศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอ ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย สถานที่ดำเนินการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งกลุ่มประชากรศึกษา จากผู้ใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร เป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่ม 1 ผู้ใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรจากป่าชุมชนในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำ

กลุ่ม 2 ประชาชนที่ปลูกพืชสมุนไพร เพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือนและเพื่อจำหน่าย จำนวน 482 ครัวเรือน

กลุ่ม 3 ผู้จำหน่ายพืชสมุนไพร เพื่อการค้าบริเวณถ้ำหลวงเชียงดาว จำนวน 15 ราย

สถานที่ดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยเฉพาะในชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินการโดยใช้เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาภาคสนาม

1. แผนที่แสดงภูมิประเทศพื้นที่ศึกษาของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มาตราส่วน 1: 50,000
2. เครื่องจับพิกัด GPS
3. กล้องบันทึกภาพ
4. เทปวัดระยะ
5. ปากกาเคมี
6. เชือกไนลอน เชือกฟาง
7. แผ่นบันทึกข้อมูลพันธุ์ไม้ (data sheet)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเชิงสังคม

1. เทคนิคการสนทนากลุ่ม (focus group discussion)
2. เทคนิคการใช้แผนที่ความคิด (mind map)
3. แบบสัมภาษณ์ (Interview)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ จะดำเนินการศึกษาในบริเวณพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยแบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาข้อมูลจากภาคสนามโดยการเดินสำรวจ

การเดินสำรวจ เพื่อให้ทราบชนิด และปริมาณของพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในบริเวณพื้นที่ศึกษา โดยวิธีการวางแปลงทดลองแบบ Line Transect Sampling โดยใช้เส้นทางเดินหาของป่าของชุมชน เก็บข้อมูลชนิดและปริมาณของสมุนไพรขนาดแปลง 10 × 10 ตารางเมตร ในระยะห่างจากเส้นทางหาของป่าข้างละ 10 เมตร สลับซ้าย ขวา ตลอดสองข้าง (ภาพที่ 1) เมื่อพบพรรณไม้ที่ต้องการสำรวจก็ให้บันทึกข้อมูล ลงในแผ่นบันทึกข้อมูลพันธุ์ไม้ (data sheet) จากนั้นบันทึกภาพในภาคสนาม แล้วนำมาเปรียบเทียบและตรวจสอบจำแนกพรรณ โดยเปรียบเทียบกับตัวอย่างพืชสมุนไพรในหนังสือเพื่อหาชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้อง

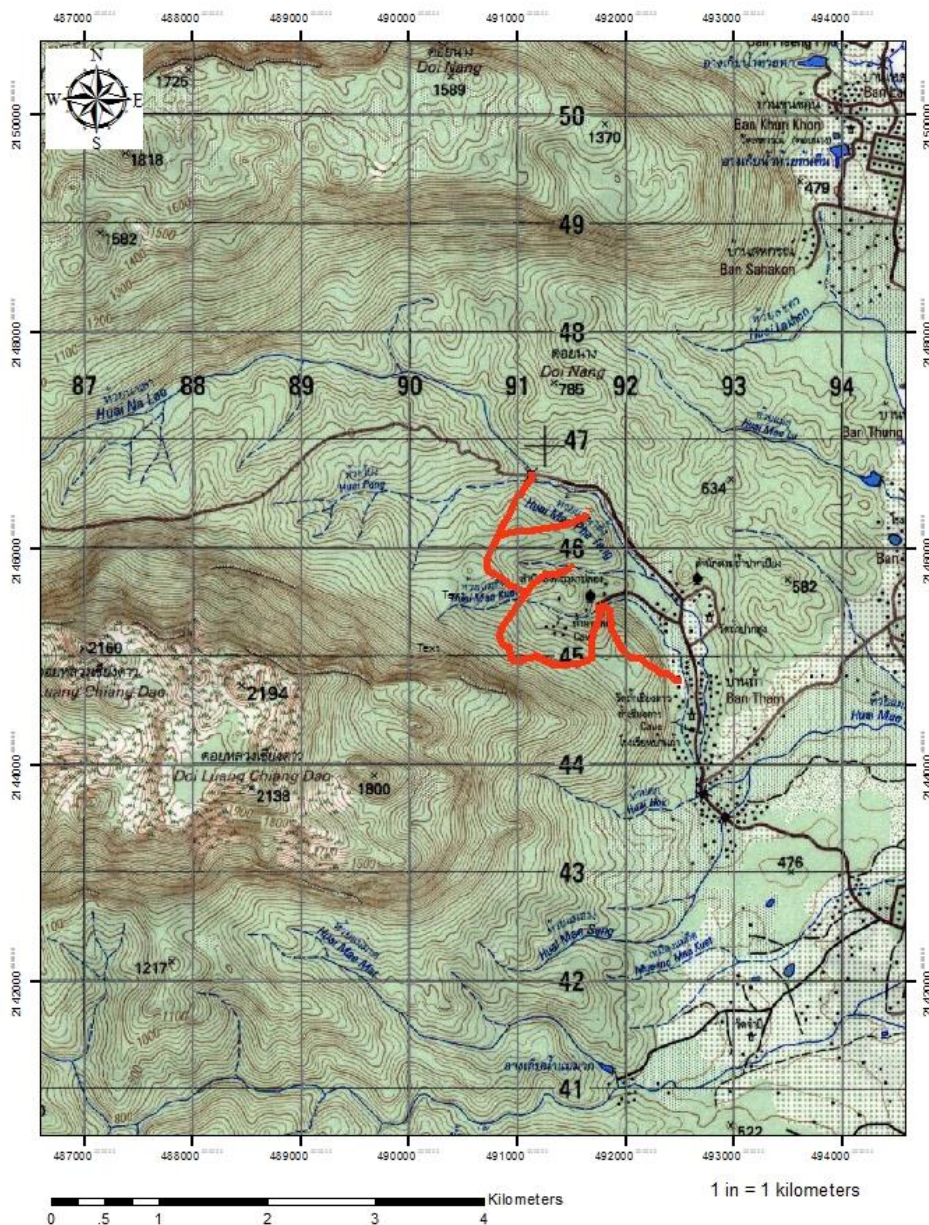
2. การศึกษาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ

ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจการใช้ประโยชน์ และค้นหาแนวทางการอนุรักษ์สมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ผู้วิจัยใช้วิธีการจัดสนทนากลุ่ม เกี่ยวกับลักษณะการใช้

ประโยชน์จากพืชสมุนไพรรวมถึงการแปรรูปและการจำหน่าย จากชาวบ้านในชุมชน และผู้จำหน่ายสมุนไพรบริเวณถ้ำเชียงดาว เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการค้นหาแนวทางการอนุรักษ์พืชสมุนไพร

แผนที่ภูมิประเทศ

แสดงเส้นทางหาของป่า บ้านถ้ำ หมู่ 5 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

ภาพที่ 2 แผนที่ภูมิประเทศ แสดงเส้นทางหาของป่า บ้านถ้ำ หมู่ที่ 5 ตำบลเชียงดาว
อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลจากภาคสนาม และการวิเคราะห์ข้อมูลจากการจัดสนทนากลุ่ม ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากภาคสนาม ใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ ซึ่งได้จากการเดินสำรวจ และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ความหลากหลายของชนิดและปริมาณของพืชสมุนไพร แสดงผลในรูปแบบของตาราง
2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการจัดสนทนากลุ่ม (focus group discussion) โดยพิจารณาถึงการใช้ประโยชน์ และแนวทางการอนุรักษ์พืชสมุนไพรของชุมชน โดยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา อธิบายถึงการเก็บหา การใช้ประโยชน์ การจำหน่าย และแนวทางการอนุรักษ์พืชสมุนไพรของชุมชน

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

ระยะเวลาในการศึกษาทั้งสิ้น 12 เดือน ดังนี้

ตอนที่ 1 รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน (ระยะเวลา 3 เดือน)

ประกอบด้วย การวางแผนการสำรวจ และการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านสถานภาพของพืชสมุนไพรโดยการสำรวจ

ตอนที่ 2 การดำเนินการวิจัย (ระยะเวลา 9 เดือน)

ประกอบด้วย การประชุมชี้แจงการวิจัย รวบรวมข้อมูลการใช้ประโยชน์ในเขตพื้นที่สมุนไพร ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อค้นหาแนวทางการอนุรักษ์ และการสรุปผลการวิจัย

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง สถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อสำรวจสถานภาพของสมุนไพรในพื้นที่ของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 2. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร ของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และ 3. เพื่อค้นหาแนวทางการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ได้แบ่งผลการศึกษาดังนี้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพการใช้สมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

1. บริบทของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านถ้ำไม่มีหลักฐานที่ปรากฏแน่ชัด จากคำบอกเล่า ที่มาของการเกิดชุมชนนั้น ในอดีตได้มีการบุกเบิกที่ทำกิน ประกอบด้วยคนพื้นเมือง ชาวเขา และชาวไทยใหญ่ จากนั้นก็ได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านวัดถ้ำเชียงดาว โดยวัดถ้ำเชียงดาวสร้างเมื่อ พ.ศ. 2310 มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วัดถ้ำหลวงเชียงดาว การก่อสร้างเริ่มครั้งแรกโดยพระครูบาประธรรมปัญญา และพ่อแสนปี ต่อมา พ.ศ. 2430 พระยาอินท๊ะภิบาล มาทำบันไดขึ้นสู่ปากถ้ำ พร้อมเสนาสนะและศิลปวัตถุอื่นๆ ใน พ.ศ. 2456 มีฤาษีชื่ออุคันธะมาสร้างพระพุทธรูป จนถึง พ.ศ. 2477 ครูบาศรีวิชัย มาสร้างและบูรณะ นอกจากนี้ในสมัยหลังได้มีการสร้างและบูรณะเสนาสนะเพิ่มเติมจนถึงปัจจุบัน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2514

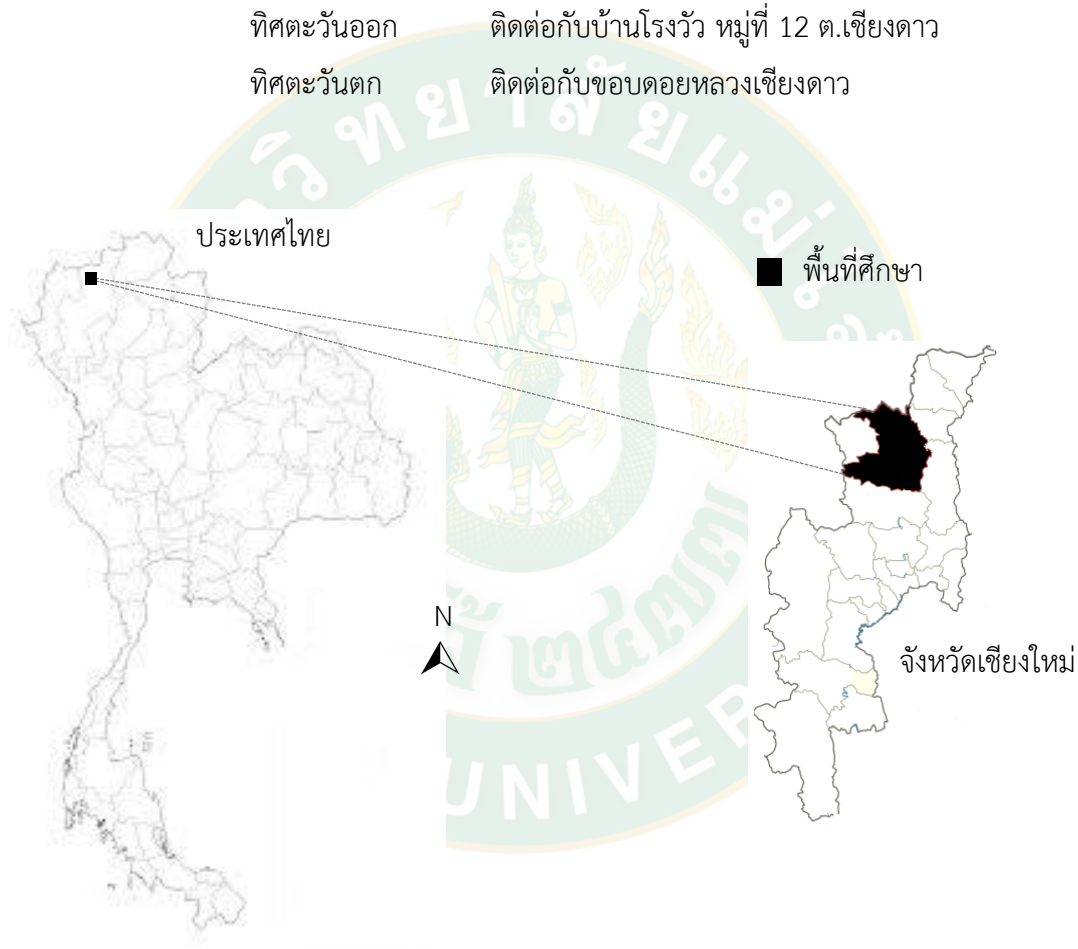
ถ้ำเชียงดาว เดิมทีในสมัยโบราณเป็นสถานที่ปลีกริเวศและปฏิบัติธรรมของพระธุดงค์และฤาษี จนมีคนเข้ามาค้นพบเมื่อปี พ.ศ. 2178 แต่ผู้ที่บทบาทสำคัญในการพัฒนาถ้ำเชียงดาวคือ ฤาษีอุคันธะ ซึ่งท่านเป็นชาวไทยใหญ่เดินทางมาจาริกแสวงบุญจนถึงบริเวณนี้ และได้นำชาวบ้านผู้ศรัทธาในพุทธศาสนาสร้างเจดีย์ 25 ยอดขึ้น ในปี พ.ศ. 2456 และสร้างพระพุทธรูปศิลปะพม่าเป็นจำนวนมากภายในถ้ำเชียงดาว รวมถึงการสร้างองค์หลวงพ่อกันใจซึ่งเป็นพระพุทธรูปซึ่งชาวบ้านในอำเภอเชียงดาวเคารพนับถือกันมากที่สุดองค์หนึ่ง

1.1 ด้านกายภาพ

1.1.1 สภาพที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

ชุมชนบ้านถ้ำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเชียงดาว มาทางทิศตะวันตกของอำเภอเชียงดาวประมาณ 5.8 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านหัวทุ่ง หมู่ที่ 14 ต.เชียงดาว
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านยางปู่โต๊ะ หมู่ที่ 6 ต.เชียงดาว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านโรงวัว หมู่ที่ 12 ต.เชียงดาว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับขอบดอยหลวงเชียงดาว

ภาพที่ 3 พื้นที่ศึกษาชุมชนบ้านถ้ำ หมู่ที่ 5 ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

พิกัดบริเวณหมู่บ้าน ระบบ พิกัดภูมิศาสตร์ Latitude 19.3949 Longitude 98.9332

ระบบ พิกัดกริด UTM datum WGS 84 Zone 47 Q

X= 0492651 Y= 2144523

1.1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ชุมชนอยู่ติดกับเทือกเขาตอยหลวงเชียงดาว สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มและที่ราบเชิงเขา โดยมีภูเขาที่สำคัญคือ ตอยหลวงเชียงดาว มีป่าไม้ที่ค่อนข้างสมบูรณ์ มีลำน้ำแม่ผาตั้งเป็นสายหลัก ไหลลงสู่ที่ราบของตำบลเชียงดาวที่อยู่ตอนกลาง

1.1.3 ลักษณะภูมิอากาศ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนพฤษภาคม ระยะเวลาประมาณ 3 เดือน แต่ในเดือนมีนาคม อุณหภูมิจะสูงกว่าถึงกว่า 41 องศาเซลเซียส และอากาศร้อนอบอ้าว

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – เดือนกันยายน หรือต้นเดือนตุลาคม ช่วงเดือนสิงหาคมจะมีปริมาณฝนตกหนักมากที่สุด เนื่องจากบริเวณอำเภอเชียงดาวเป็นพื้นที่ภูเขาสูง ทำให้บางปีอาจจะมีฝนตกนาน

ฤดูหนาว อากาศจะเริ่มหนาวเย็นในช่วงปลายฤดูฝนประมาณเดือนตุลาคม และจะมีอากาศหนาวเย็นปกคลุมทั่วพื้นที่ไปจนถึงช่วงเดือนมกราคม

1.1.4 ลักษณะของแหล่งน้ำ

มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่ใช้ในการอุปโภค บริโภค และน้ำที่ใช้ในการเกษตร ทั้งมีลำน้ำลำห้วย หนองสาธารณะ และฝาย ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี มีระบบประปาหมู่บ้าน โดยลำห้วยที่สำคัญของบ้านถ้ำ คือ ห้วยแม่ผาตั้ง

1.2 ประชากรและครัวเรือน

ประชากรมีจำนวนทั้งหมด 973 คน แยกเป็น ชาย 493 คน หญิง 480 คน ครัวเรือนในหมู่บ้านมีจำนวน 482 ครัวเรือน (ที่ทำการปกครองอำเภอเชียงดาว ข้อมูล ณ เดือน กันยายน ปี 2559)

1.3 สภาพทางสังคม

1.3.1 การศึกษา

มีโรงเรียนในพื้นที่ จำนวน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านถ้ำ สอนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 1-6 และมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 1 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านถ้ำ

1.3.2 สาธารณสุข

การบริการด้านสาธารณสุขมีศูนย์บริการสาธารณสุข จำนวน 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลเชียงดาว ซึ่งเป็นโรงพยาบาลของรัฐ ขนาด 60 เตียง ซึ่งห่างจากที่ตั้งหมู่บ้านประมาณ 9 กิโลเมตร

1.3.3 การคมนาคม

มีถนนสายหลักผ่านจากหมู่บ้านไปอำเภอและหมู่บ้านใกล้เคียง จำนวน 1 เส้นทาง คือ ถนนทางหลวงชนบท หมายเลข ชม.3024

1.4 ระบบเศรษฐกิจ

อาชีพหลัก เกษตรกร อาชีพรอง รับจ้างทั่วไป ไกด์นำเที่ยว ลูกหาบ
กลุ่มอาชีพ/กองทุนชุมชน

- กลุ่มตะเกียง (ไกด์ในถ้ำเชียงดาว)
- กลุ่มจักสานกำวย
- กลุ่มสมุนไพร

รายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อปี 100,000 บาท

1.5 ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม

1.5.1 การนับถือศาสนา

ประชาชนส่วนมากจะนับถือศาสนาพุทธ มีวัด/สำนักสงฆ์/ที่พักสงฆ์ จำนวน 10 แห่ง

ดังนี้

- 1) วัดถ้ำเชียงดาว (พัทธสีมา)
- 2) วัดถ้ำปากเปียง (พัทธสีมา)
- 3) วัดถ้ำผาปล่อง (ที่พักสงฆ์)
- 4) วัดถ้ำปากสูง (ที่พักสงฆ์)
- 5) วัดห้วยนาค (ที่พักสงฆ์)
- 6) สำนักสงฆ์เทพนิมิต
- 7) สำนักสงฆ์พุทธพรหมปัญญา
- 8) สำนักสงฆ์นเรศวร
- 9) ที่พักสงฆ์น้ำรู
- 10) ที่พักสงฆ์ดอยเชียงดาว

1.5.2 ประเพณีและงานประจำปี

ประเพณีที่สำคัญของชุมชนซึ่งจะดำเนินการจัดเป็นประจำทุกปี คือ

- 1) ประเพณีรดน้ำดำหัว ซึ่งมีเทศกาลสงกรานต์ ระหว่างวันที่ 13-16 เมษายน ของทุกปี เป็นประเพณีอันดีงามที่ชาวเหนือถือปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยจะมีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ หรือผู้ที่ตนเคารพนับถือเป็นการขอโทษขอภัยซึ่งกันและกัน ซึ่งในปีเก่าที่ล่วงพ้นมาอาจได้ล่วงเกิน

2) ประเพณีเดือนยี่เป็ง หรือประเพณีลอยกระทง ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบสองของทุกปี ประชาชนจะทำบุญตักบาตรฟังเทศน์ในตอนเช้า และเวลากลางคืนจะมีการลอยกระทงตามแม่น้ำ ซึ่งในบ้านถ้า มีลำน้ำแม่ผาตั้งไหลผ่านกลางหมู่บ้าน รวมไปถึงการจัดทำซุ้มประติมากรรมประดับประดาอย่างสวยงาม

3) ประเพณีตานข้าวใหม่และตานข้าวจีข้าวหลาม นิยมทำในเดือน 4 เหนือขึ้น 15 ค่ำ หรือเรียกว่าเดือน 4 เป็ง เพราะเป็นช่วงที่มีการเก็บเกี่ยวข้าว และเอาข้าวที่เก็บเกี่ยวใหม่มาทำบุญ ก่อนที่จะนำไปรับประทาน โดยจะนำข้าวเปลือก ข้าวสารใหม่ ข้าวหลาม ขนมเทียน ห่อหนึ่งอาหารไปตานชั้นข้าว (เครื่องไทยทานอาหารคาวหวานถวายให้ผู้ล่วงลับ) และนำไปใส่บาตรทำบุญพระสงฆ์ สามเณรที่วัดพร้อมอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว

4) ประเพณีตานก๋วยสลาก มักทำกันตั้งแต่เดือน 12 เหนือ ถึงเดือนยี่เหนือหรือตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคมของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านหยุดพักจากทำนา พระสงฆ์ภิกษุสงฆ์จำพรรษาอยู่ในวัดเพราะอยู่ในช่วงเข้าพรรษา ผลไม้มากและกำลังสุก เช่น ส้มโอ กล้วย อ้อย และยังเป็นที่ข้าวเปลือกหรือข้าวสารของใกล้หมดยุ้งฉาง จึงเป็นโอกาสอันเหมาะสมโดยมีความเชื่อว่าการตานก๋วยสลากนอกจากจะเป็นการทำบุญแก่ญาติผู้ล่วงลับแล้วยังเป็นการทำทานสงเคราะห์แก่คนยากไร้

2. การศึกษาการใช้สมุนไพรรวมของชุมชนบ้านถ้ำ

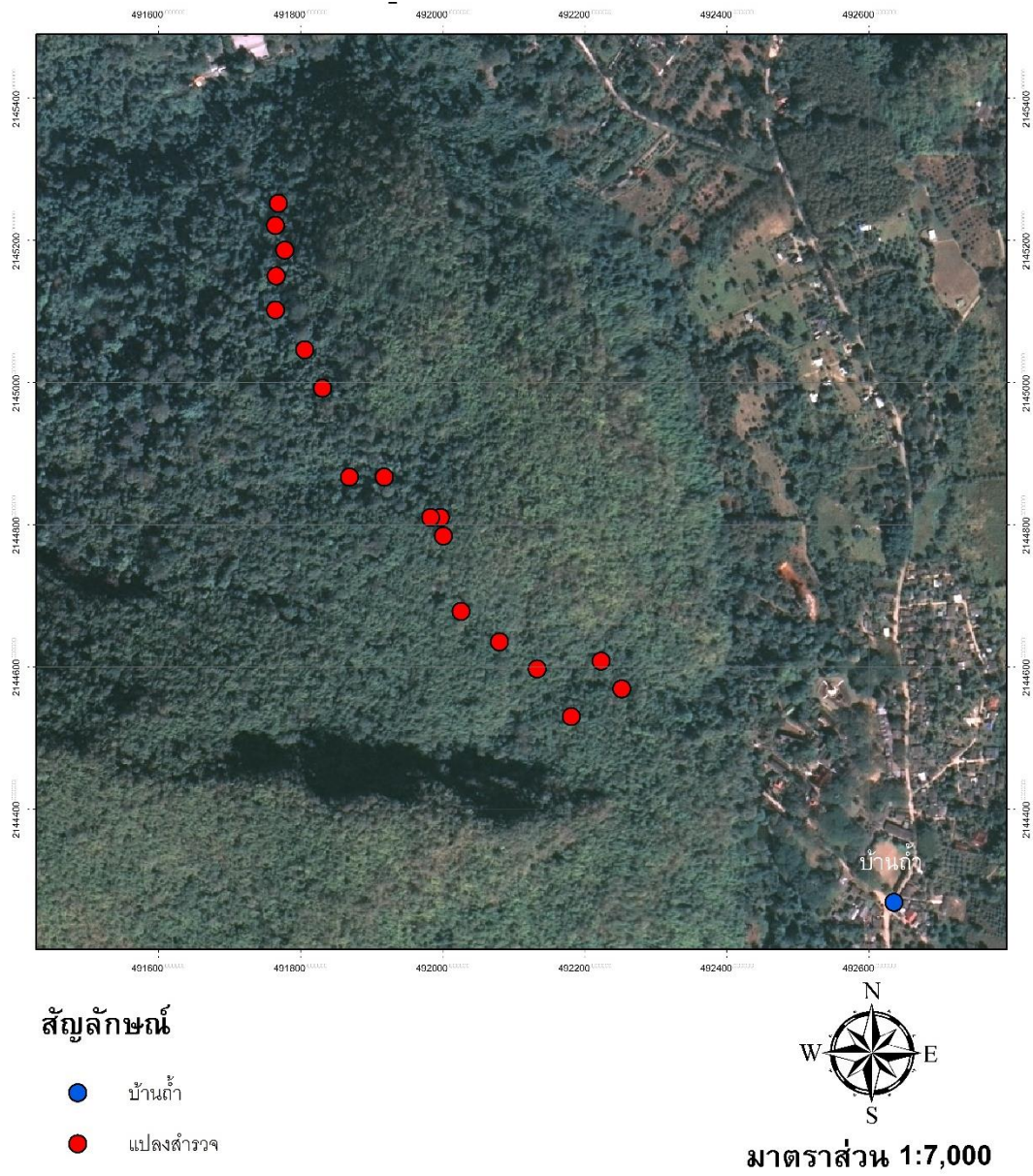
การศึกษาใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1. การสำรวจการใช้สมุนไพรรวมของชุมชนบ้านถ้ำ โดยวิธีการวางแผนสำรวจตามเส้นทางการเดินหาสมุนไพรรวมในป่าธรรมชาติ 2. จากการศึกษาพืชสมุนไพรรวมที่กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรรวมเพื่อการจำหน่าย และ 3. กลุ่มผู้ค้าสมุนไพรรวมบริเวณบ้านถ้ำ ซึ่งเปิดร้านจำหน่ายสมุนไพรรวมบริเวณหน้าถ้ำเชียงดาว รายละเอียด ดังนี้

2.1 การวางแผนสำรวจพืชสมุนไพรรวม

การสำรวจข้อมูลเชิงพื้นที่จากภาคสนาม ผู้วิจัยร่วมกับนางจันทา ชัยวรรณ ประชาชนชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ควมคุมไฟฟ้าเชียงดาว ทำการศึกษาตามเส้นทางหาของป่าของชุมชนในพื้นที่บ้านถ้ำ หมู่ที่ 5 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ลักษณะเป็นป่าเบญจพรรณ ที่ความสูงจากระดับน้ำทะเล 530 เมตร ถึง 640 เมตร และป่าดิบแล้ง ที่ความสูงจากระดับน้ำทะเล 550 เมตร ถึง 560 เมตร โดยวิธีการวางแผนทดลองแบบ Line Transect Sampling โดยใช้เส้นทางเดินหาของป่าของชุมชน ซึ่งตั้งอยู่ที่ระดับความสูง ระหว่าง 530 - 640 เมตรจากระดับน้ำทะเล เก็บข้อมูลชนิดและปริมาณของสมุนไพรรวมขนาดแปลง 10 × 10 ตารางเมตร ในระยะห่างจากเส้นทางหาของป่าข้างละ 10 เมตร สลับซ้าย ขวา ตลอดสองข้างทางเดิน ทั้งนี้สภาพภูมิประเทศในพื้นที่วางแผนการทดลองเป็นลักษณะเชิงดอยที่มีความชัน และบางช่วงมีโขดหินขนาดใหญ่กีดขวางการวางแผนทดลอง จึงมี

การปรับเปลี่ยนตำแหน่งในการวางแปลงทดลองในบางแปลง (ภาพที่ 4) ใช้เครื่องจับพิกัด GPS เพื่อ
จำแนกหาเมื่อพบพรรณไม้ที่ต้องการสำรวจก็ให้บันทึกข้อมูล ลงในแผ่นบันทึกข้อมูลพันธุ์ไม้ (data
sheet) จากนั้นบันทึกภาพในภาคสนาม แล้วนำมาเปรียบเทียบและตรวจสอบจำแนกพรรณไม้ โดย
เปรียบเทียบกับตัวอย่างพืชสมุนไพรในหนังสือเพื่อหาชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้อง สํารวจพบความ
หลากหลายทางชนิดพันธุ์ของพืชสมุนไพรได้ทั้งสิ้น 35 ชนิด รายละเอียดแยกตามแปลงดังนี้

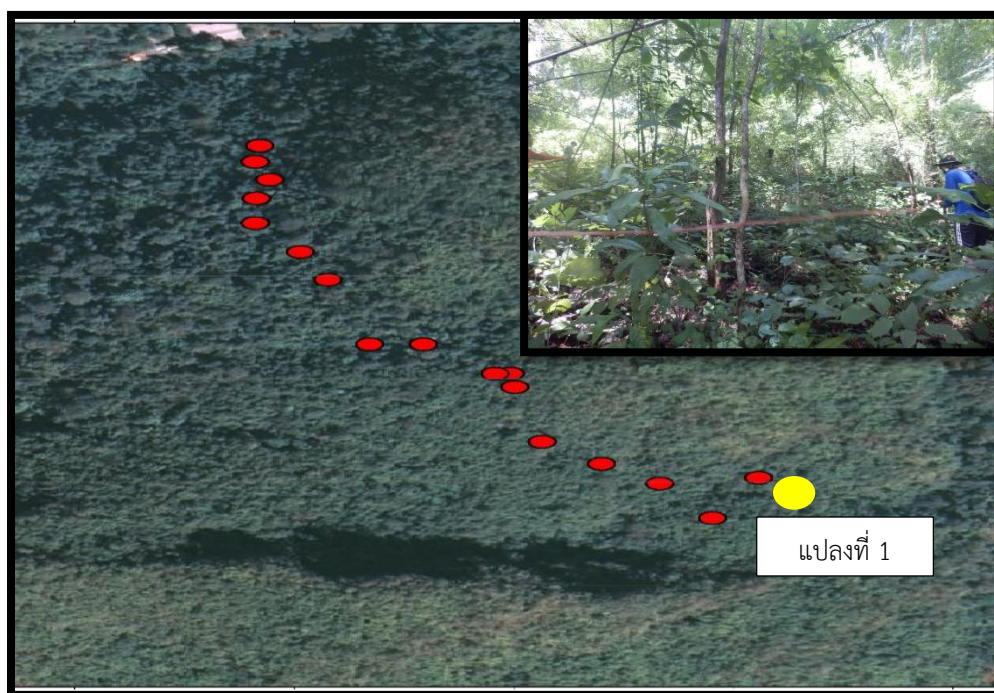

ภาพที่ 4 ตำแหน่งแปลงสำรวจพืชสมุนไพรขนาด 10 × 10 ตารางเมตร
ตามเส้นทางหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ หมู่ที่ 5 ตำบลเชียงดาว
อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

แปลงที่ 1

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีพื้นที่ประมาณ 100 ตารางเมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าเบญจพรรณ พื้นที่ตัวอย่างตั้งอยู่ที่ระดับความสูง 532 เมตรจากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 5) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 1

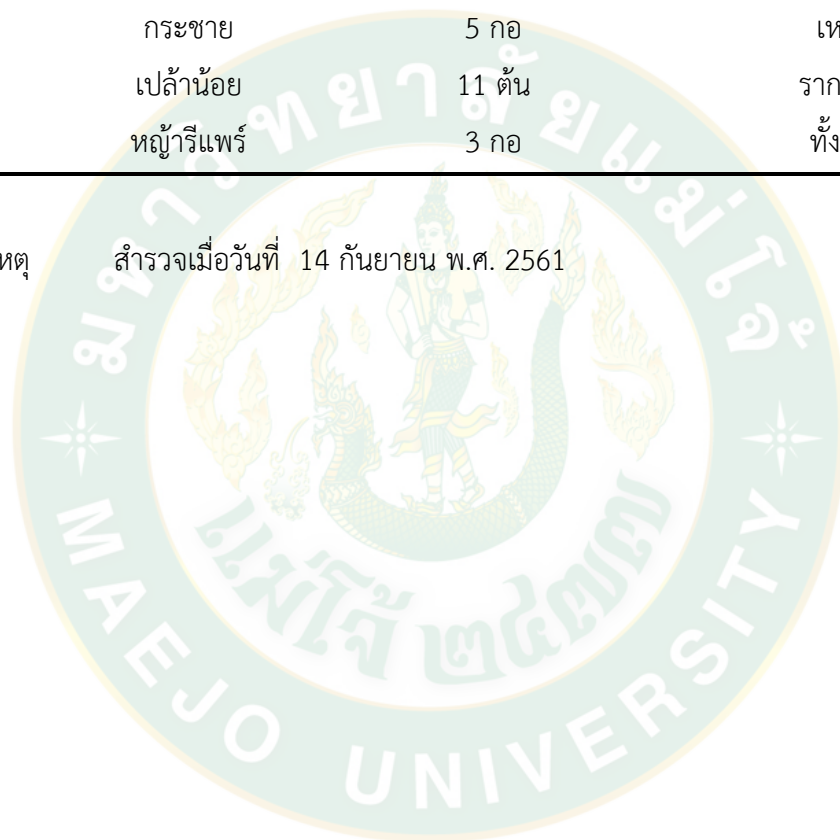
ภาพที่ 5 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 1

จากตารางที่ 1 การสำรวจในเส้นทางเดินป่าของชุมชนบ้านถ้ำ พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 6 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ ว่านทิพยเนตร (13 ต้น) รองลงมา ได้แก่ เปล้าน้อย กระชาย หญ้ารีแพร์ และเฟิร์นก้านดำ ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านถ้ำ แปลงที่ 1

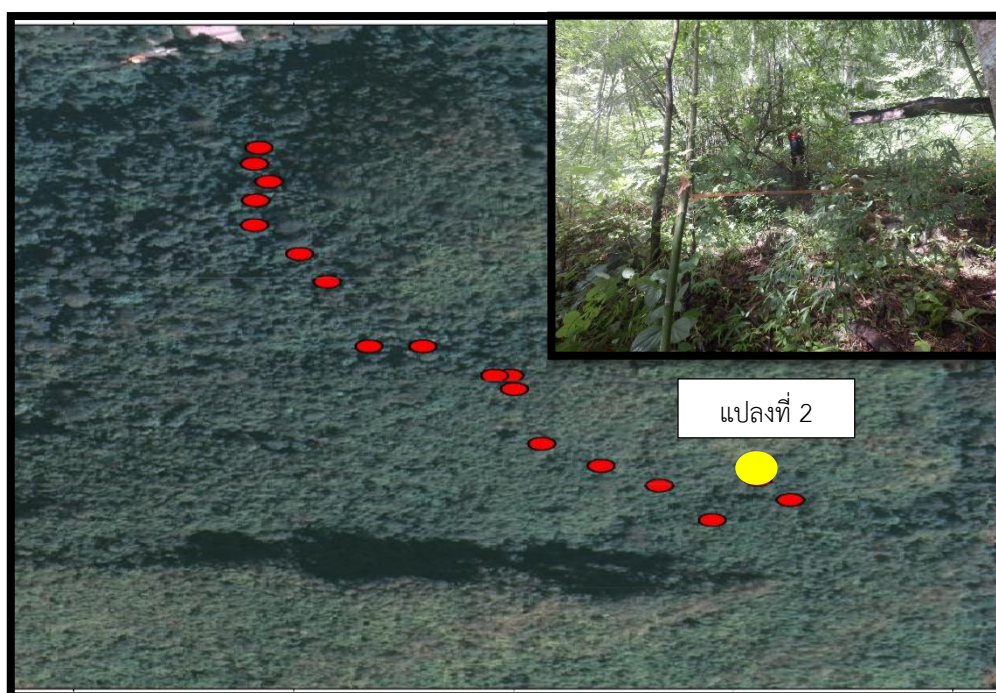
ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	เพกา	2 ต้น	ฝัก, ใบ
2	ว่านทิพยเนตร	13 กอ	ตุ้มสะสมอาหาร, หัวใต้ดิน
3	เฟิร์นก้านดำ	3 กอ	ทั้งต้น
4	กระชาย	5 กอ	เหง้า
5	เปล้าน้อย	11 ต้น	ราก, ใบ
6	หญ้ารูปร่าง	3 กอ	ทั้งต้น

หมายเหตุ สํารวจเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2561

แปลงที่ 2

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 1 ประมาณ 48 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าเบญจพรรณ เส้นทางทั้งหมดตั้งอยู่ที่ระดับความสูง 544 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 6) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 2

ภาพที่ 6 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 2

จากตารางที่ 2 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 9 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ เปล้าน้อย (10 ต้น) รองลงมา ได้แก่ ว่านทิพยเนตร รวงจี๊ด สาบเสือ และบอระเพ็ดตามลำดับ

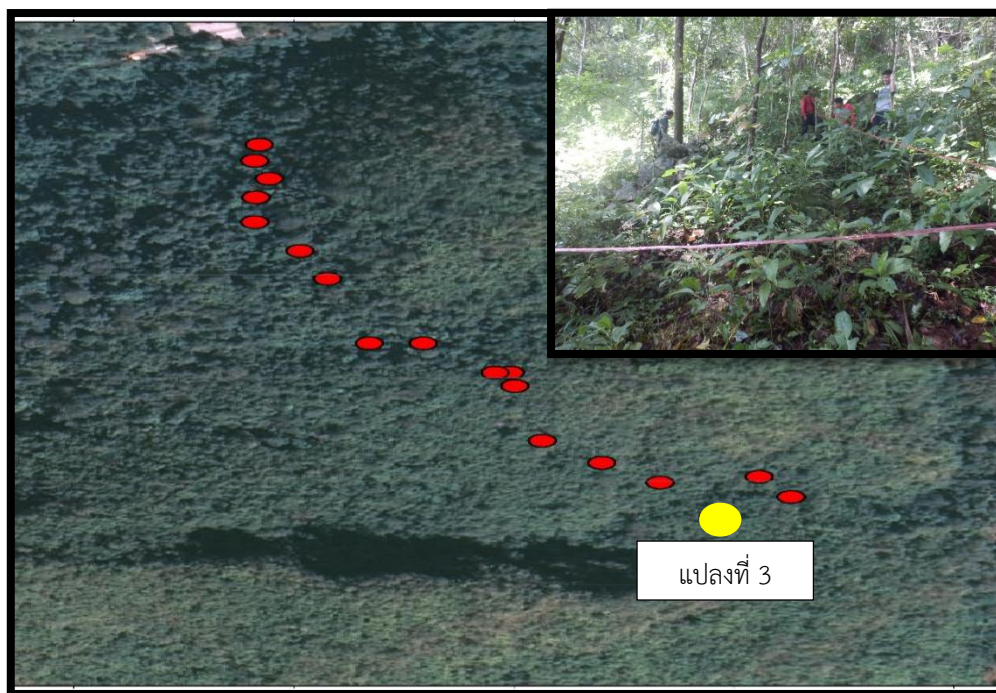
ตารางที่ 2 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชน
บ้านถ้ำ แปลงที่ 2

ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	ว่านทิพยเนตร	5 ต้น	ตุ้มสะสมอาหาร, หัวใต้ดิน
2	รางจืด	3 ต้น	ราก, ใบ
3	สาบเสือ	3 ต้น	ใบ
4	กะตังใบ	2 ต้น	ราก
5	เปล้าน้อย	10 ต้น	ราก, ใบ
6	บอระเพ็ด	3 ต้น	ราก, เถา, ใบ
7	ไพลเหลือง	2 ต้น	เหง้า
8	เพกา	2 ต้น	ฝัก, ใบ
9	มะเเฒ่า	1 ต้น	ใบ, ผล, เปลือกต้น

หมายเหตุ : สำรวจเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2561

แปลงที่ 3

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 2 ประมาณ 81 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าเบญจพรรณ เส้นทางทั้งหมดตั้งอยู่ที่ระดับความสูงระหว่าง 544 - 565 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 7) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 3

ภาพที่ 7 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 3

จากตารางที่ 3 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 7 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ ว่านทิพยเนตร (18 ต้น) รองลงมา ไตแก เปล้าน้อย กวาวเครือขาว และกระชายตามลำดับ

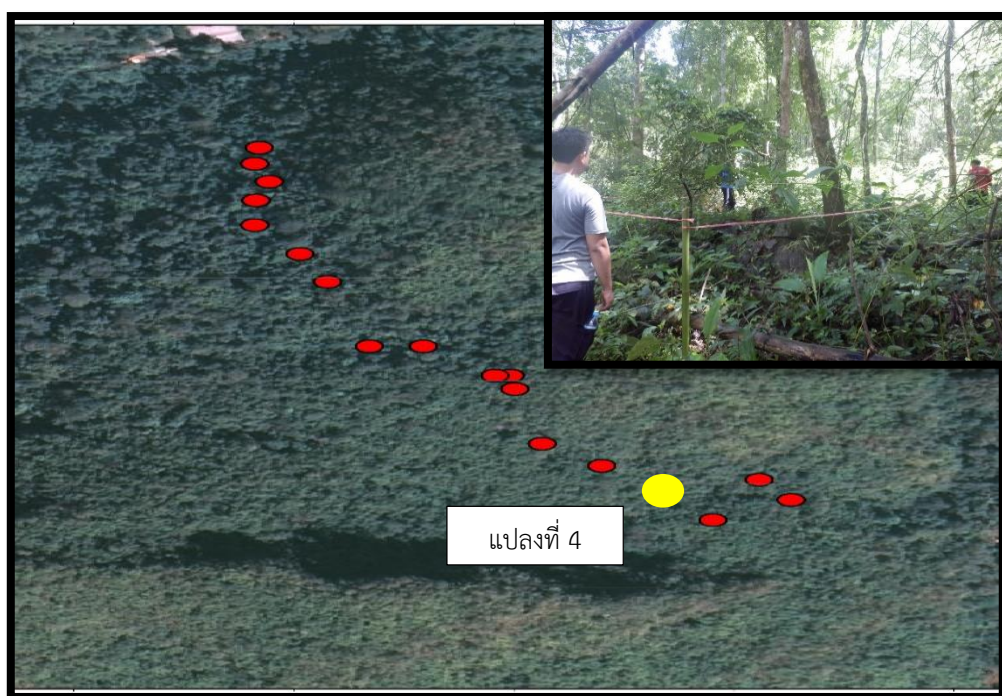
ตารางที่ 3 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 3

ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	กวาวเครือขาว	11 ต้น	หัว
2	ว่านทิพยเนตร	18 ต้น	ตุ่มสะสมอาหาร, หัวใต้ดิน
3	เฟิร์นก้านดำ	5 ต้น	ทั้งต้น
4	เปล้าน้อย	11 ต้น	ราก, ใบ
5	หญ้ารูปร่าง	2 กอ	ทั้งต้น
6	โตไม่รู้ล้ม	2 กอ	ราก, ลำต้น, ใบ
7	กระชาย	8 ต้น	เหง้า

หมายเหตุ: สำรวจเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2561

แปลงที่ 4

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 3 ประมาณ 81 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าเบญจพรรณ เส้นทางทั้งหมดตั้งอยู่ที่ระดับความสูงระหว่าง 565 - 578 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 8) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 4

ภาพที่ 8 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 4

จากตารางที่ 4 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 8 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ กวาวเครือขาว (15 หัว) รองลงมา ได้แก่ กระชาย ตะคร้อ เสี้ยวดอกขาว และกะดังใบตามลำดับ

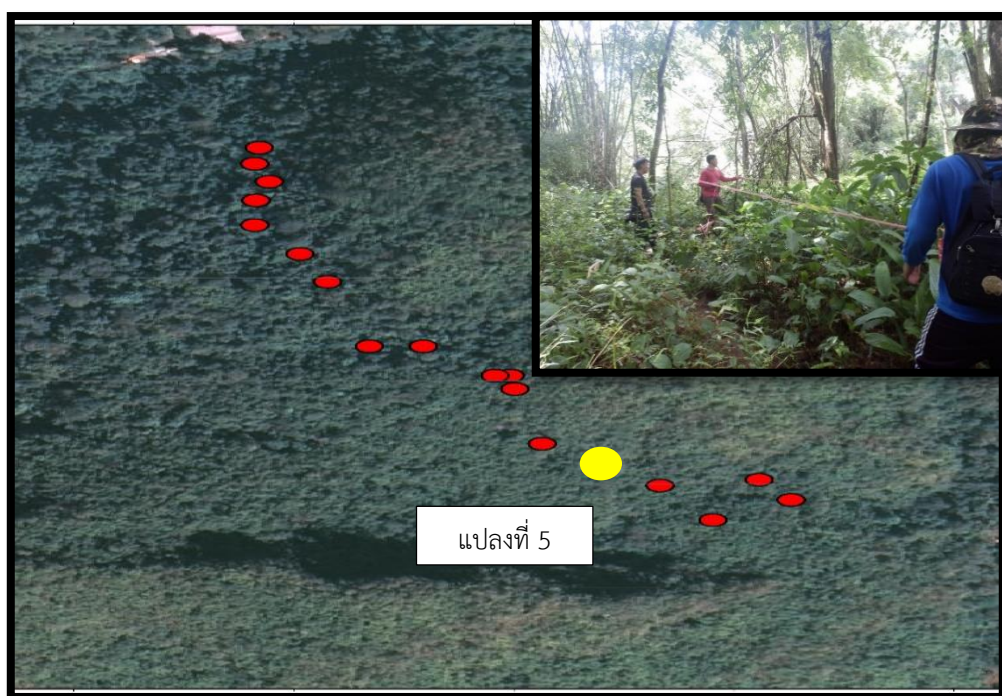
ตารางที่ 4 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 4

ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	กวาวเครือขาว	15 ต้น	หัว
2	กระชาย	10 ต้น	เหง้า
3	เสี้ยวดอกขาว	3 ต้น	ดอก, ฝัก
4	มะเเ่า	1 ต้น	ใบ ,ผล, เปลือก
5	ตะคร้อ	6 ต้น	ผล, เปลือก
6	มะกอก	1 ต้น	ผล, เปลือก, ใบ
7	เอื้องหมายนา	1 ต้น	เหง้า
8	กะตังใบ	3 ต้น	ราก

หมายเหตุ สํารวจเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2561

แปลงที่ 5

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 4 ประมาณ 65 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าเบญจพรรณ เส้นทางทั้งหมดตั้งอยู่ที่ระดับความสูงระหว่าง 578 - 609 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 9) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 5

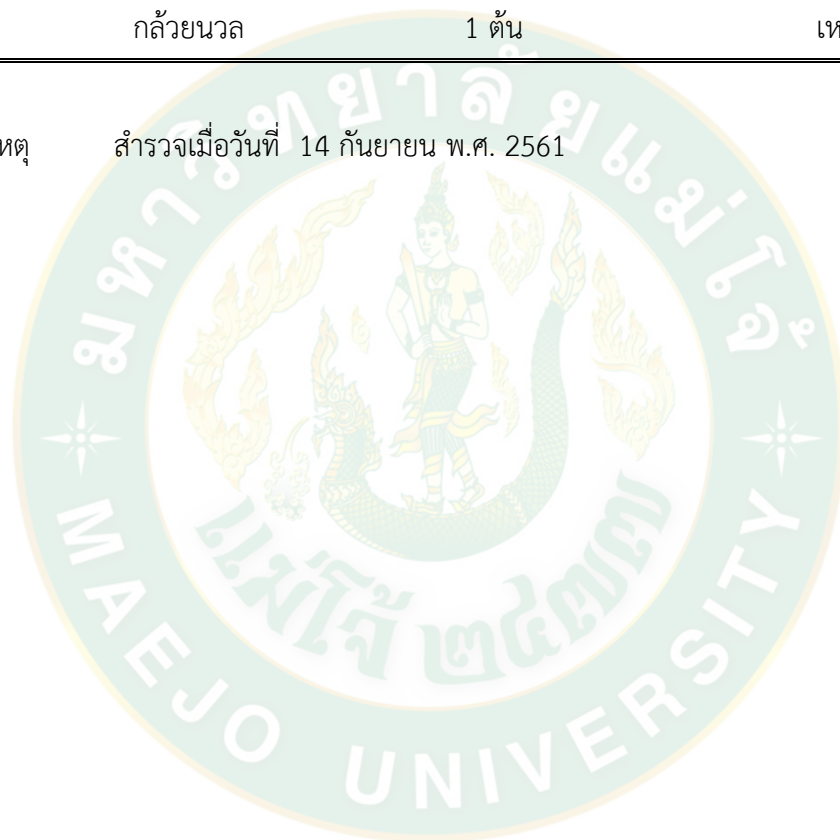
ภาพที่ 9 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 5

จากตารางที่ 5 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 4 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ เปล้าน้อย (35 ต้น) รองลงมา ได้แก่ ว่านทิพยเนตร กวาวเครือขาว และกล้วยนวล ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 5

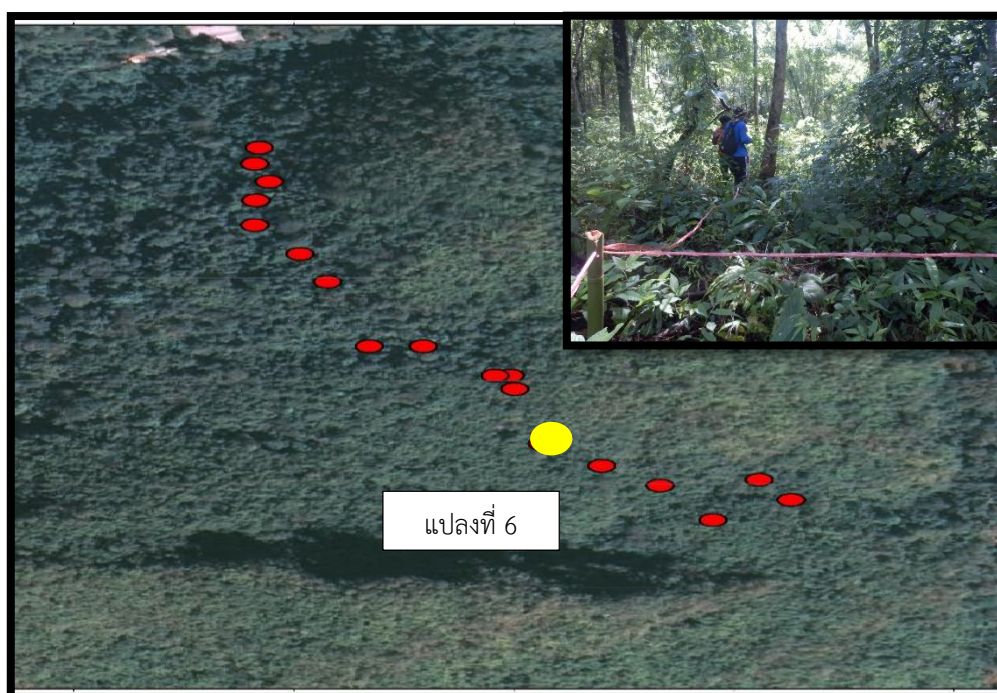
ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	เปล้าน้อย	35 ต้น	ราก, ใบ
2	ว่านทิพยเนตร	20 หัว	ตุ่มสะสมอาหาร, หัวใต้ดิน
3	กวาวเครือขาว	10 หัว	หัว
4	กล้วยนวล	1 ต้น	เหง้า

หมายเหตุ สํารวจเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2561

แปลงที่ 6

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 5 ประมาณ 67 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าเบญจพรรณ เส้นทางทั้งหมดตั้งอยู่ที่ระดับความสูงระหว่าง 609 -626 เมตรจากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 10) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 6

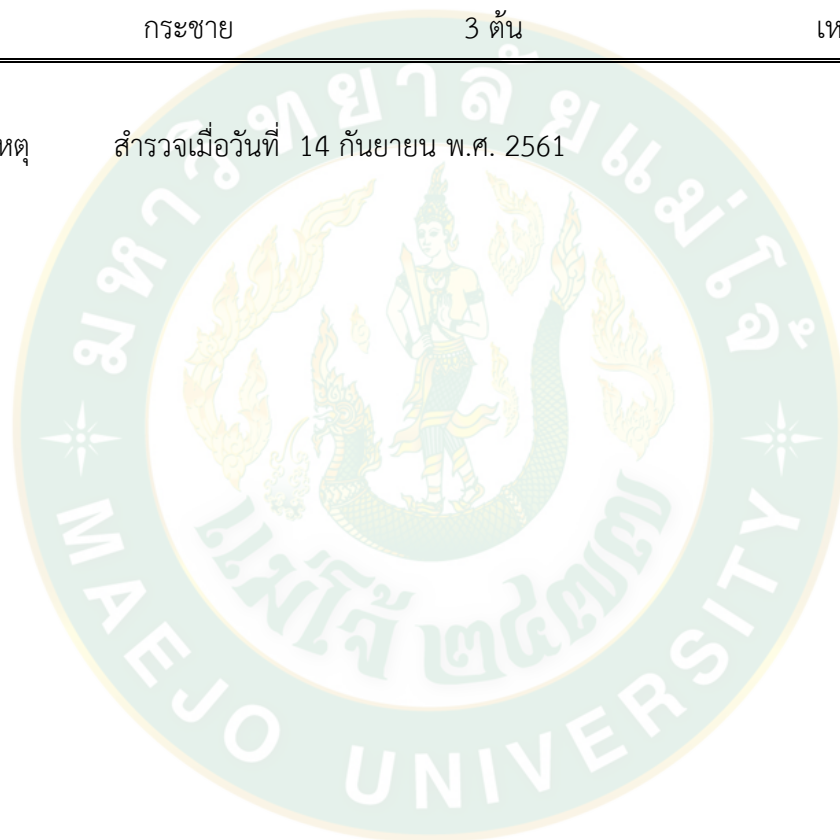
ภาพที่ 10 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 6

จากตารางที่ 6 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 4 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ สาดทองขาว (83 ต้น) รองลงมา ได้แก่ ว่านทิพยเนตร เฟิร์นก้านดำ และกระชายตามลำดับ

ตารางที่ 6 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 6

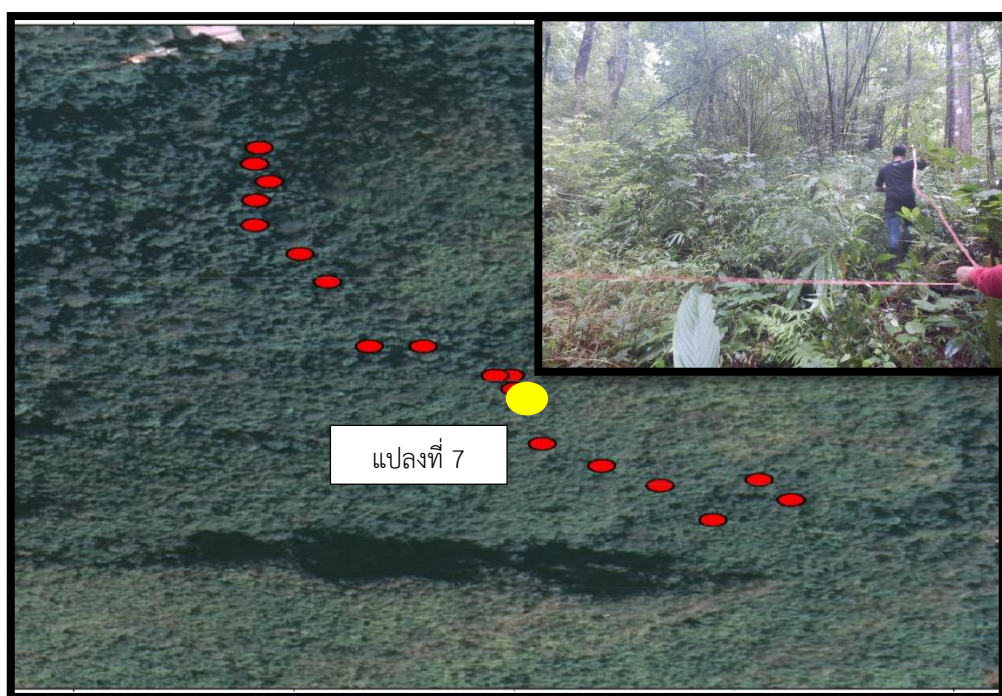
ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	สาตตองขาว	83 ต้น	เหง้า
2	ว่านทิพยเนตร	18 ต้น	ตุ่มสะสมอาหาร, หัวใต้ดิน
3	เฟิร์นก้านดำ	5 ต้น	ทั้งต้น
4	กระชาย	3 ต้น	เหง้า

หมายเหตุ สํารวจเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2561

แปลงที่ 7

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 6 ประมาณ 100 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าเบญจพรรณ เส้นทางทั้งหมดตั้งอยู่ที่ระดับความสูงระหว่าง 626- 636 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 11) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 7

ภาพที่ 11 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 7

จากตารางที่ 7 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 11 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ เปล้าน้อย (10 ต้น) รองลงมา ได้แก่ ว่านทิพยเนตร กวาวเครือขาว รางจืด สาบเสือ และบอระเพ็ด ตามลำดับ

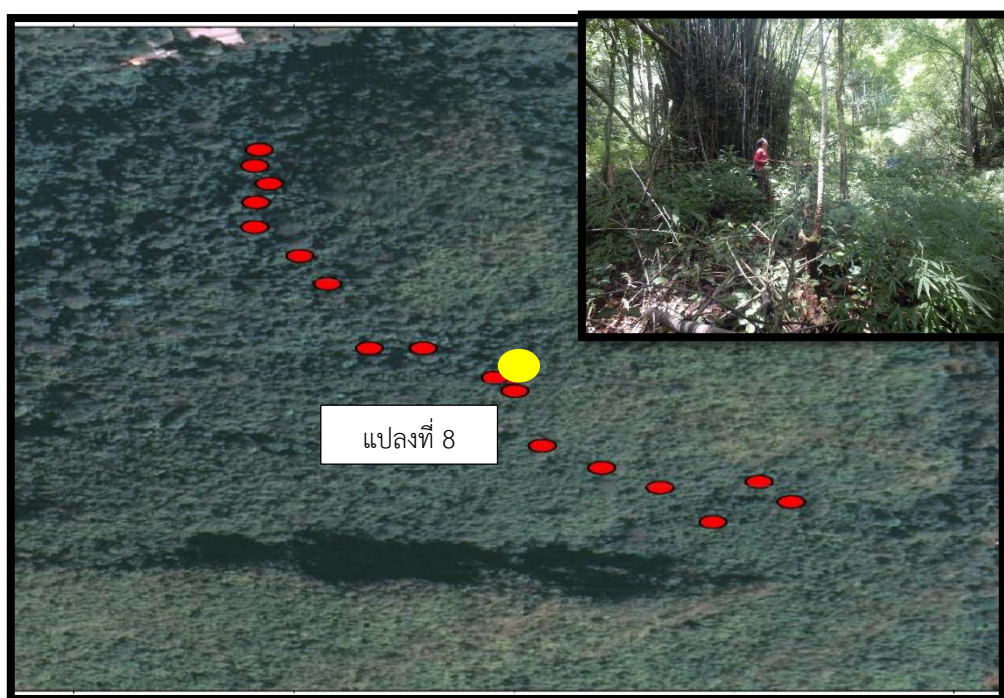
ตารางที่ 7 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 7

ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	กวาวเครือขาว	3 ต้น	หัว
2	ว่านทิพยเนตร	5 ต้น	ตุ่มสะสมอาหาร, หัวใต้ดิน
3	รางจืด	3 ต้น	ราก, ใบ
4	สาบเสือ	3 ต้น	ใบ
5	เปล้าน้อย	10 ต้น	ราก, ใบ
6	หญ้ารีแพร์	2 กอ	ทั้งต้น
7	บอระเพ็ด	3 ต้น	เถา, ใบ, ราก
8	ไพลเหลือง	2 ต้น	เหง้า
9	มะเเฒ่า	1 ต้น	ใบ, ผล, เปลือก
10	เอื้องหมายนา	2 ต้น	เหง้า
11	กะดังใบ	2 ต้น	ราก

หมายเหตุ: สำรวจเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2561

แปลงที่ 8

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 7 ประมาณ 26 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าเบญจพรรณ เส้นทางตั้งอยู่ที่ระดับความสูง 637 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 12) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 8

ภาพที่ 12 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 8

จากตารางที่ 8 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 10 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ เปล้าน้อย (11 ต้น) รองลงมา ได้แก่ ตะคร้อ มะแฟน และไพลเหลือง ตามลำดับ

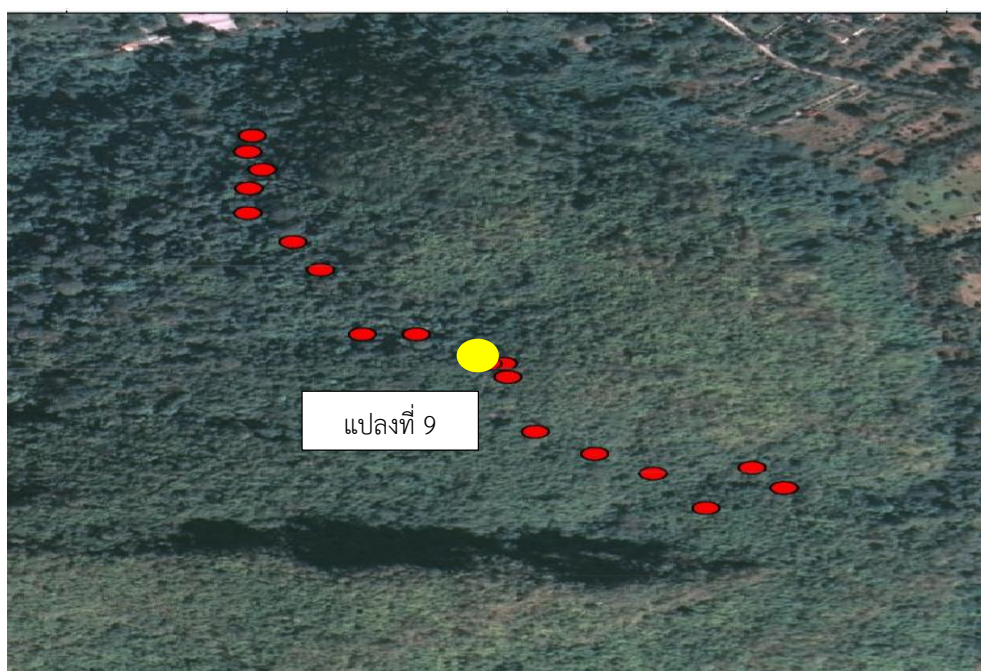
ตารางที่ 8 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 8

ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	มะแฟน	5 ต้น	ราก, ผล
2	สาบเสือ	3 ต้น	ใบ
3	ไพลเหลือง	5 ต้น	เหง้า
4	เพกา	2 ต้น	ฝัก, ใบ
5	มะเฒ่า	1 ต้น	ใบ, ผล, เปลือก
6	เป็ล้าน้อย	11 ต้น	ราก, ใบ
7	หญ้ารูปร่าง	2 กอ	ทั้งต้น
8	ต้าง	2 ต้น	ดอกอ่อน
9	ตะคร้อ	2 กอ	ผล, เปลือก
10	รางจืด	3 ต้น	ราก, ใบ

หมายเหตุ สํารวจเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2561

แปลงที่ 9

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 8 ประมาณ 15 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าเบญจพรรณ เส้นทางตั้งอยู่ที่ระดับความสูง 636 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 13) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 9

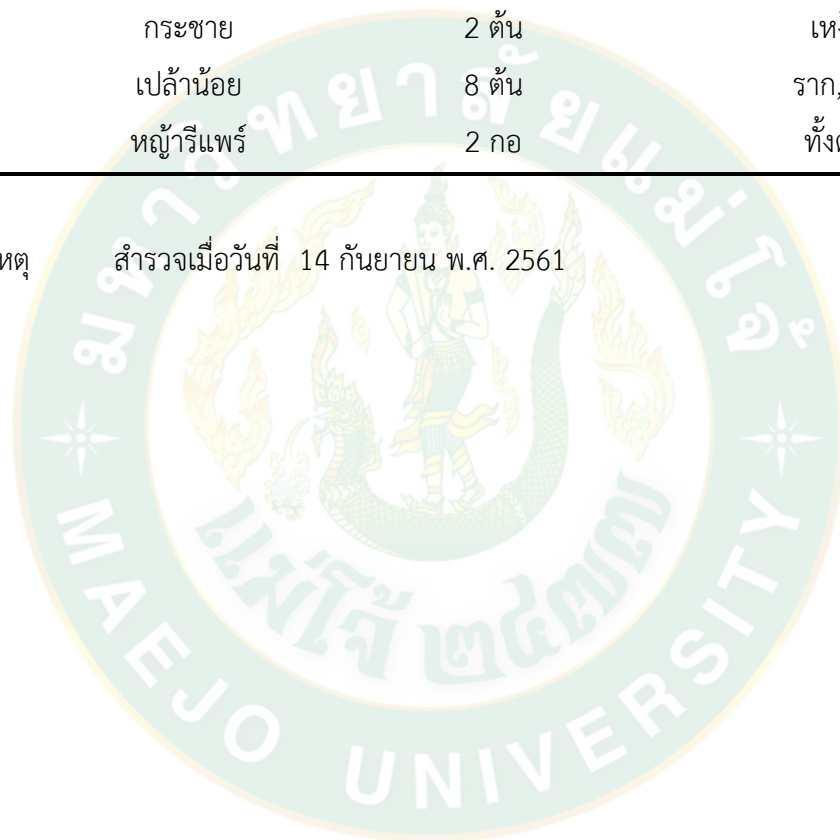
ภาพที่ 13 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 8

จากตารางที่ 9 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 6 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ ว่านทิพยเนตร (12 ต้น) รองลงมา ไตแก เปล้าน้อย และบุก ตามลำดับ

ตารางที่ 9 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 9

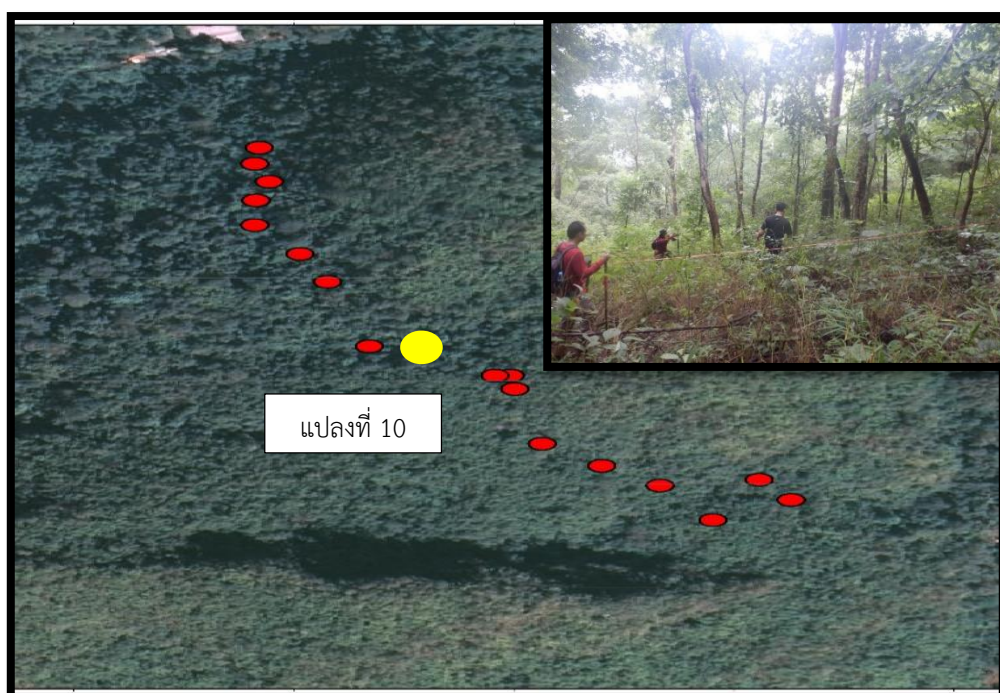
ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	บุก	3 หัว	หัว
2	ว่านทิพยเนตร	12 ต้น	ตุ้มสะสมอาหาร, หัวใต้ดิน
3	เฟิร์นก้านดำ	2 ต้น	ทั้งต้น
4	กระชาย	2 ต้น	เหง้า
5	เปล้าน้อย	8 ต้น	ราก, ใบ
6	หญ้ารูปร่าง	2 กอ	ทั้งต้น

หมายเหตุ สํารวจเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2561

แปลงที่ 10

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 9 ประมาณ 87 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าเบญจพรรณ เส้นทางตั้งอยู่ที่ระดับความสูง 636 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 14) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 10

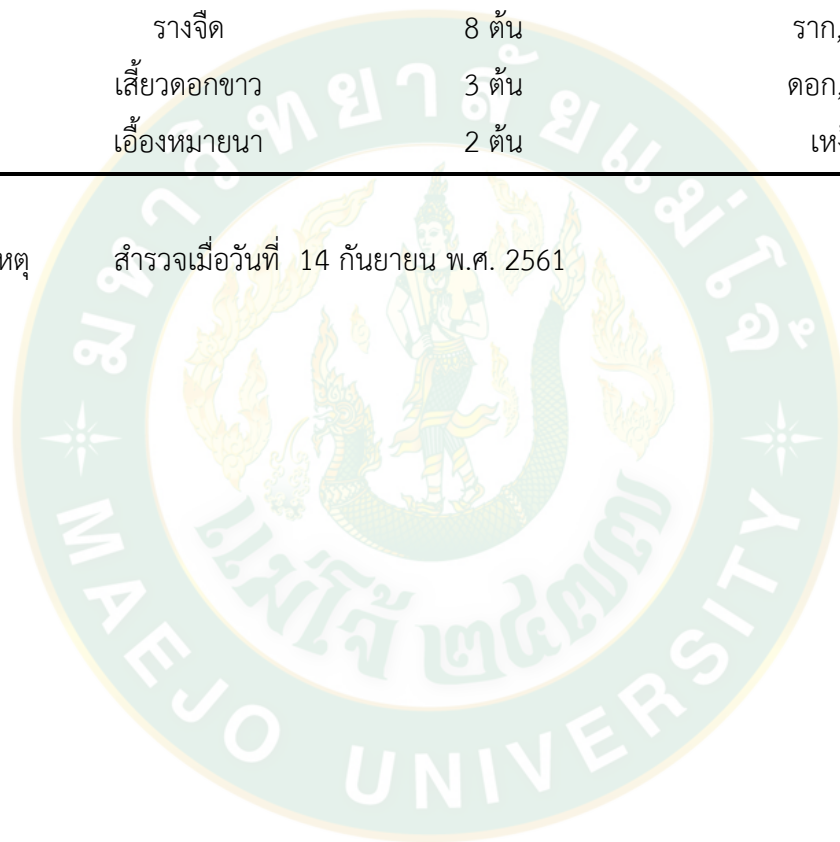
ภาพที่ 14 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 10

จากตารางที่ 10 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 6 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ รางจืด (8 ต้น) รองลงมา ได้แก่ กวาวเครือขาว เปล้าน้อย และเสี้ยวดอกขาว ตามลำดับ

ตารางที่ 10 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 10

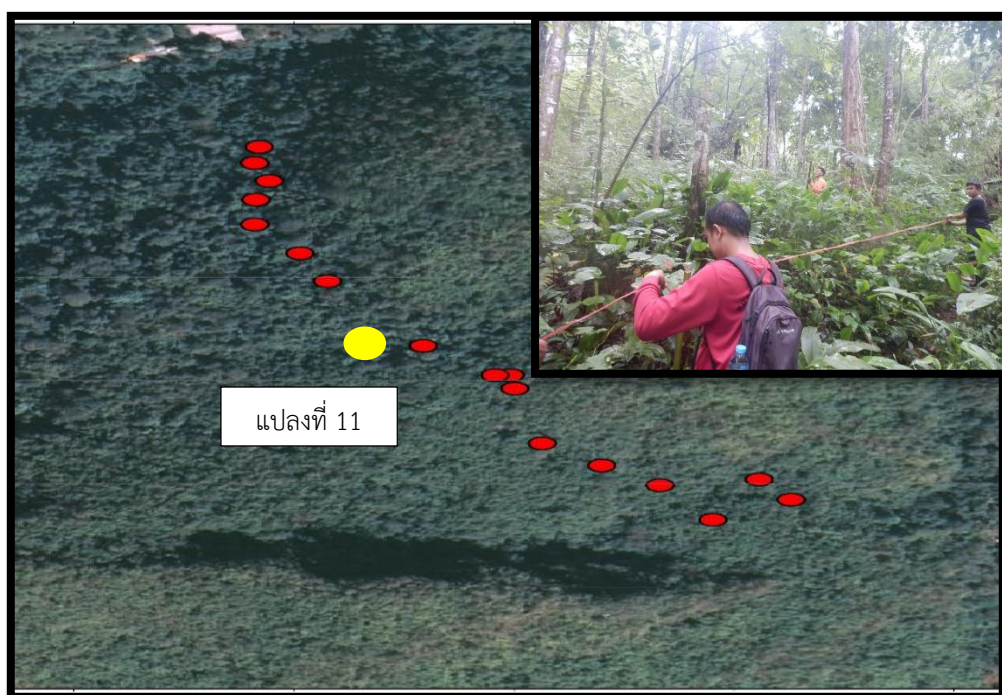
ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	กวาวเครือขาว	7 หัว	หัว
2	เป็ล้าน้อย	5 ต้น	ราก, ใบ
3	ตะคร้อ	2 ต้น	ผล, เปลือก
4	รางจืด	8 ต้น	ราก, ใบ
5	เสี้ยวดอกขาว	3 ต้น	ดอก, ฝัก
6	เอื้องหมายนา	2 ต้น	เหง้า

หมายเหตุ สํารวจเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2561

แปลงที่ 11

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 10 ประมาณ 47 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าเบญจพรรณ เส้นทางทั้งหมดตั้งอยู่ที่ระดับความสูงระหว่าง 636 - 642 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 15) ไตผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 11

ภาพที่ 15 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 11

จากตารางที่ 11 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 7 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ สาดทองขาว (32 คน) รองลงมา ได้แก่ ว่านทิพยเนตร ไพลเหลือง และค้ำควาดำ ตามลำดับ

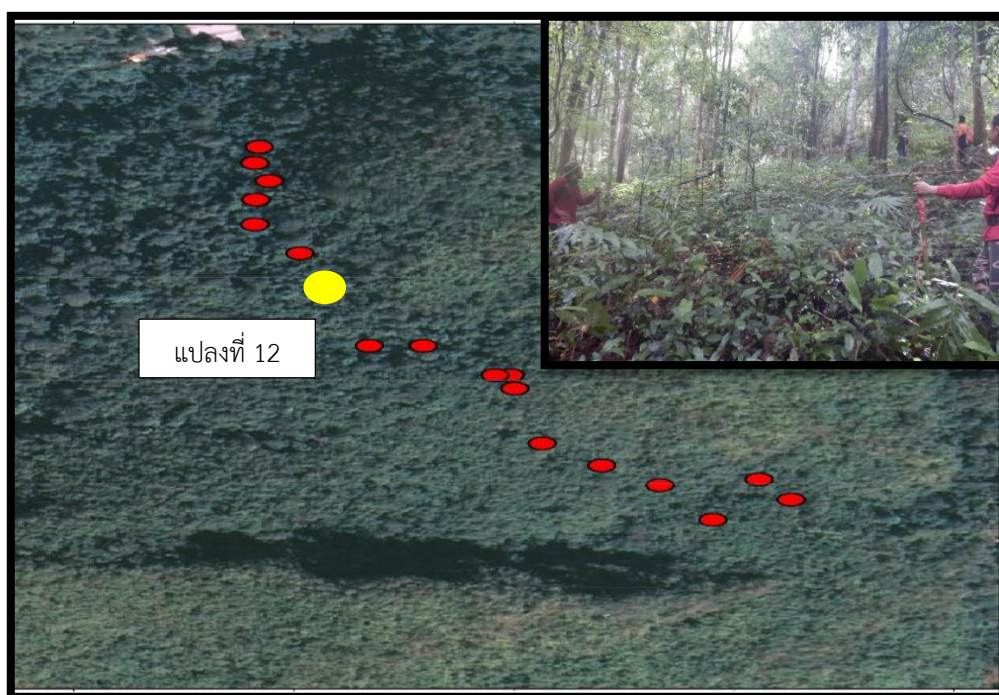
ตารางที่ 11 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 11

ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	สาตตองขาว	32 ต้น	เหง้า
2	ค้ำคาวดำ	10 ต้น	ต้น, ใบ, ราก, เหง้า
3	ว่านทิพยเนตร	23 ต้น	ตุ่มสะสมอาหาร, หัวใต้ดิน
4	ไพลเหลือง	15 ต้น	เหง้า
5	คราม	3 ต้น	ใบ, เปลือก
6	เฟิร์นกีบแรด	5 ต้น	เหง้า
7	ว่านพร้าว	7 ต้น	ราก

หมายเหตุ สำรวจเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2561

แปลงที่ 12

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 11 ประมาณ 130 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าเบญจพรรณ เส้นทางทั้งหมดตั้งอยู่ที่ระดับความสูงระหว่าง 629 - 642 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 16) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 12

ภาพที่ 16 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 12

จากตารางที่ 12 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 6 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ สาดทองขาว (57 ต้น) รองลงมา ไตแก ค้างคาวดำ ว่านทิพยเนตร และไพลเหลืองตามลำดับ

ตารางที่ 12 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 12

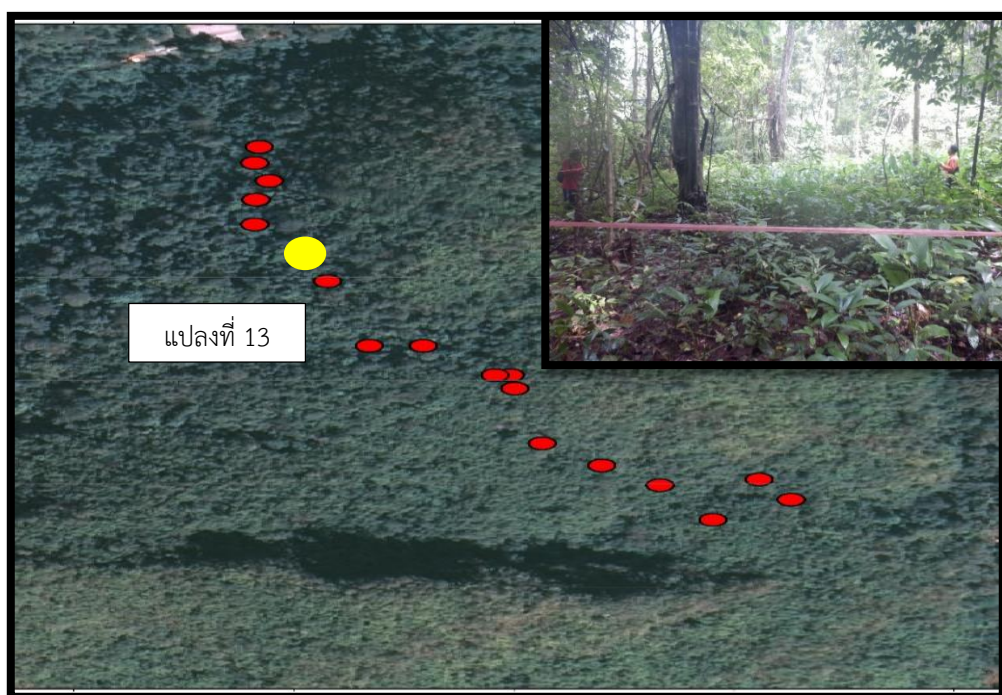
ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	สาตตองขาว	57 ต้น	เหง้า
2	ค้ำคาวดำ	13 ต้น	ต้น, ใบ, ราก, เหง้า
3	ว่านทิพยเนตร	18 ต้น	ตุ้มสะสมอาหาร, หัวใต้ดิน
4	ไพลเหลือง	15 ต้น	เหง้า
5	เฟิร์นกีบแรด	1 ต้น	เหง้า
6	ว่านพร้าว	10 ต้น	ราก

หมายเหตุ สํารวจเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2561

แปลงที่ 13

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 12 ประมาณ 62 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าเบญจพรรณ เส้นทางตั้งอยู่ที่ระดับความสูง 621 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 17) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 13

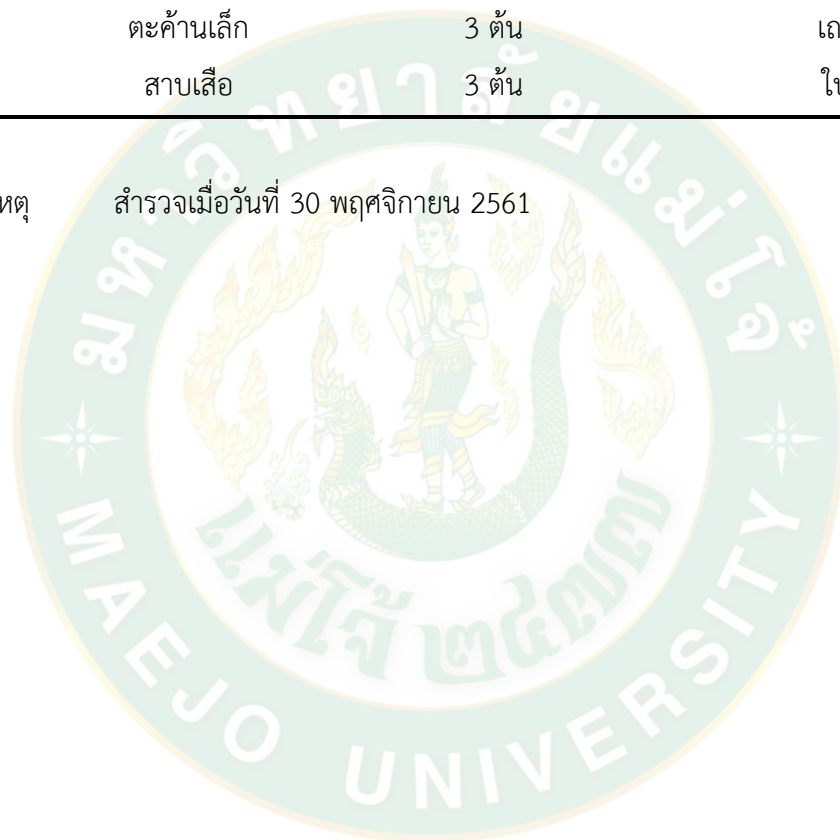
ภาพที่ 17 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 13

จากตารางที่ พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 5 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ สาดทองขาว (23 ต้น) รองลงมา ได้แก่ ตะค้ำนเล็ก สาบเสือ และชะอม ตามลำดับ

ตารางที่ 13 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 13

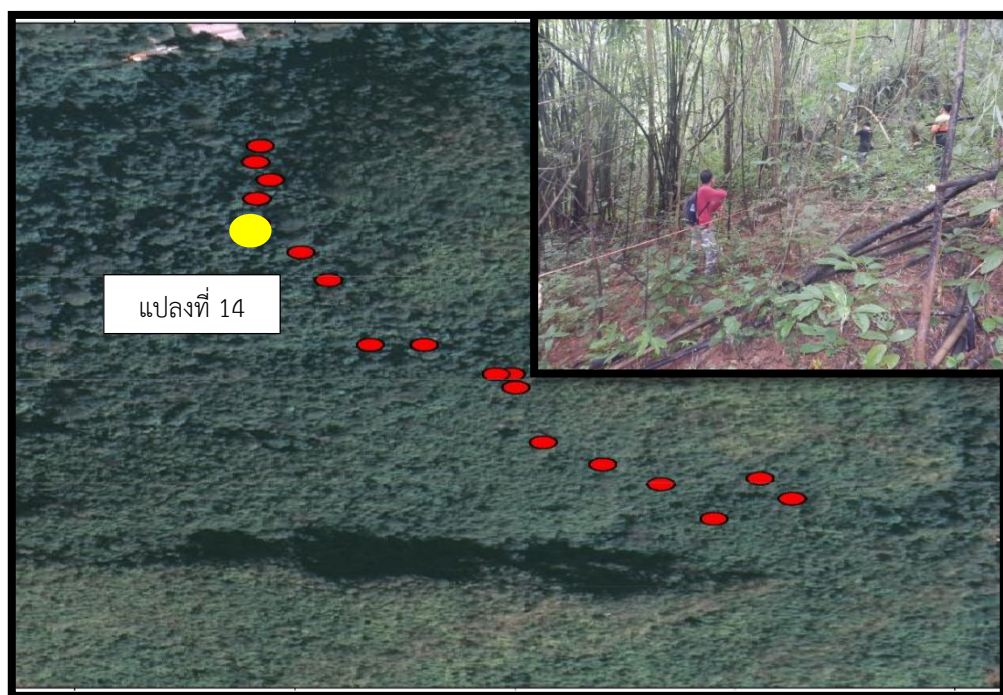
ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	สาตตองขาว	23 ต้น	เหง้า
2	ชะอม	2 ต้น	ยอดอ่อน, ราก
3	เฟิร์นกีบแรด	1 ต้น	เหง้า
4	ตะค้ำนเล็ก	3 ต้น	เถา
5	สาบเสือ	3 ต้น	ใบ

หมายเหตุ สํารวจเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2561

แปลงที่ 14

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 13 ประมาณ 67 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าเบญจพรรณ เส้นทางทั้งหมดตั้งอยู่ที่ระดับความสูงระหว่าง 600 - 621 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 18) ไตผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 14

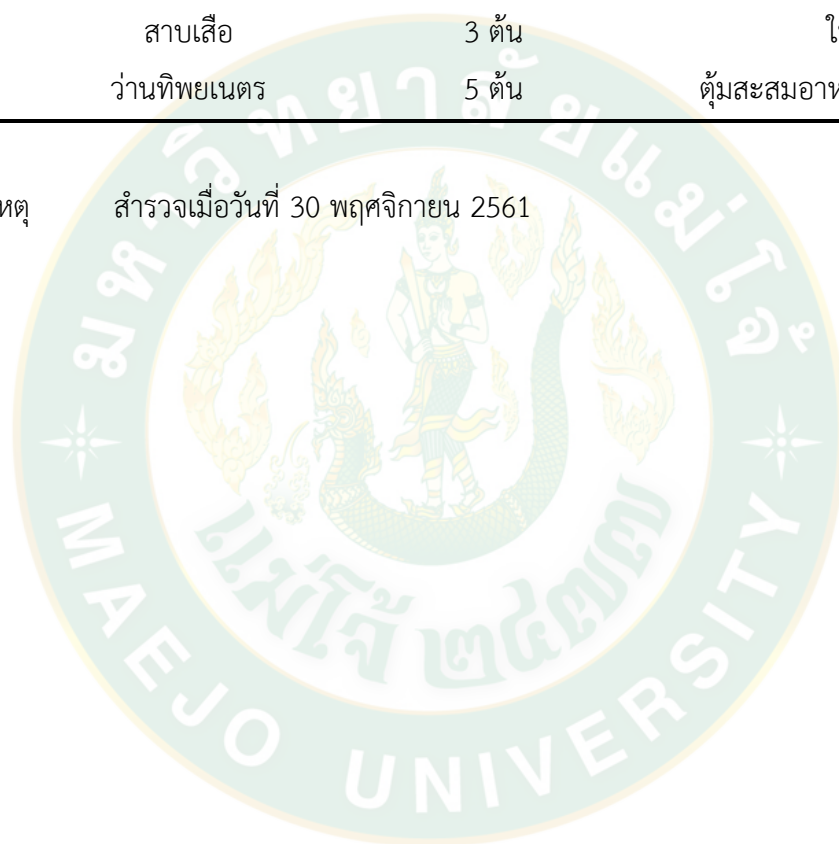
ภาพที่ 18 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 14

จากตารางที่ 14 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 5 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ สาดทองขาว (28 ต้น) รองลงมา ได้แก่ กระชาย ว่านทิพยเนตร และสาบเสือตามลำดับ

ตารางที่ 14 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 14

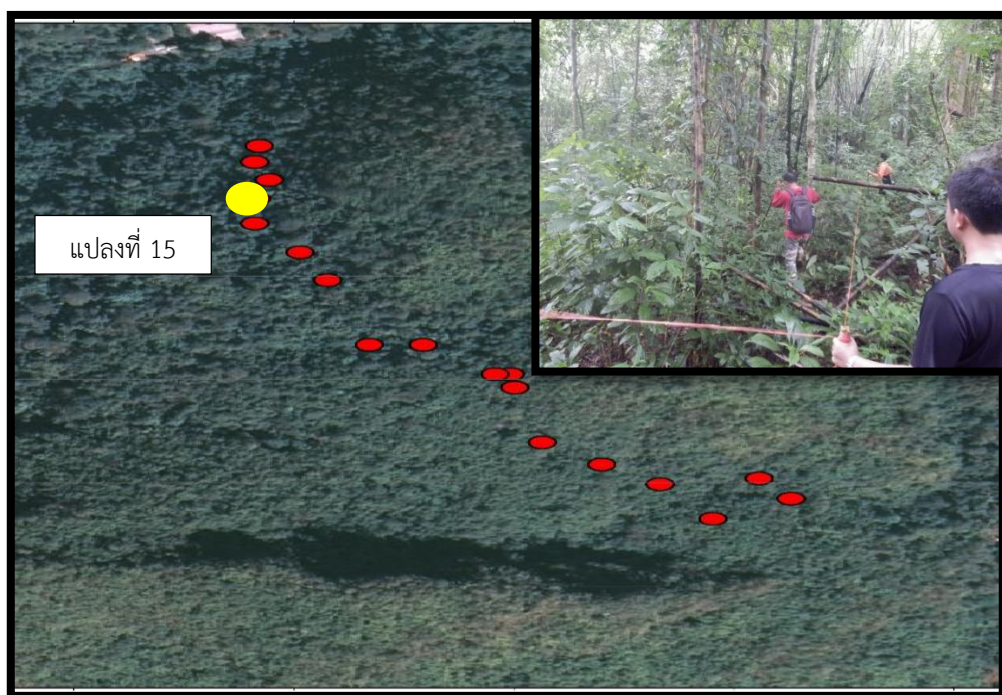
ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	กระชาย	5 ต้น	เหง้า
2	สาตตองขาว	28 ต้น	เหง้า
3	มะเมาะ	1 ต้น	ใบ, ผล, เปลือก
4	สาบเสือ	3 ต้น	ใบ
5	ว่านทิพยเนตร	5 ต้น	ตุ่มสะสมอาหาร, หัวใต้ดิน

หมายเหตุ สํารวจเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2561

แปลงที่ 15

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 14 ประมาณ 48 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าดิบแล้ง เส้นทางทั้งหมดตั้งอยู่ที่ระดับความสูงระหว่าง 585 - 600 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 19) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 15

ภาพที่ 19 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 15

จากตารางที่ 15 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 3 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ สาดทองขาว (27 ต้น) รองลงมา ได้แก่ หวาย และเฟิร์นกีบแระด ตามลำดับ

ตารางที่ 15 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 15

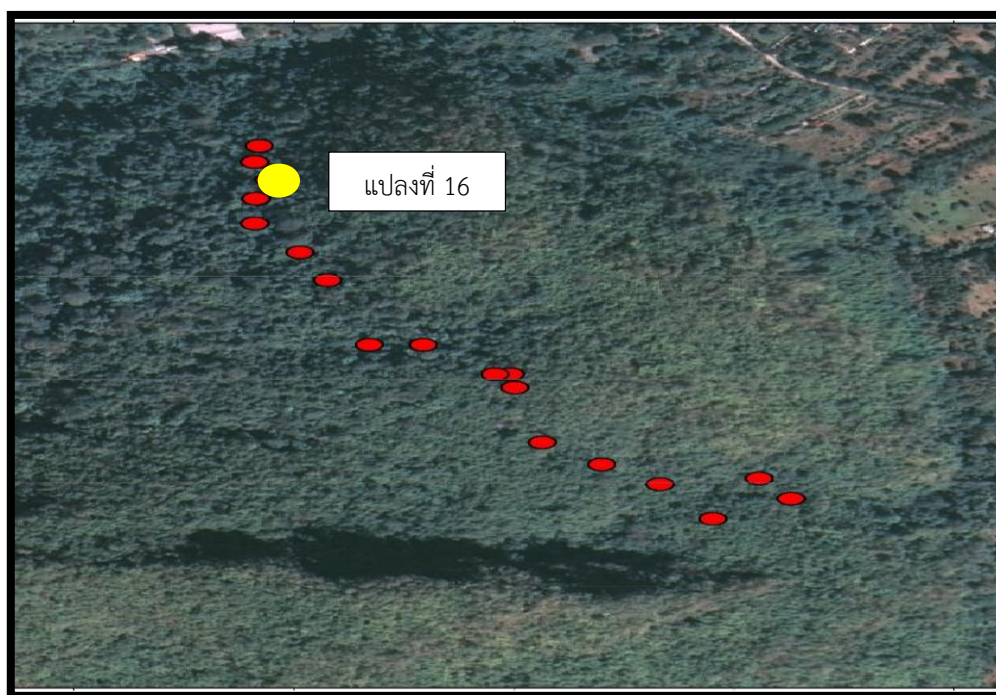
ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	สาตตองขาว	27 ต้น	เหง้า
2	หวาย	10 ต้น	หัว, ราก, ยอดอ่อน
3	เฟิร์นกีบแรด	1 ต้น	เหง้า

หมายเหตุ สำรวจเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2561

แปลงที่ 16

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 15 ประมาณ 35 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าดิบแล้ง เส้นทางทั้งหมดตั้งอยู่ที่ระดับความสูงระหว่าง 572 - 585 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 20) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 16

ภาพที่ 20 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 16

จากตารางที่ 16 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 14 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ พญาкас (5 ต้น) รองลงมา ได้แก่ ตะคันเล็ก ชะอม และกระดังงา ตามลำดับ

ตารางที่ 16 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 16

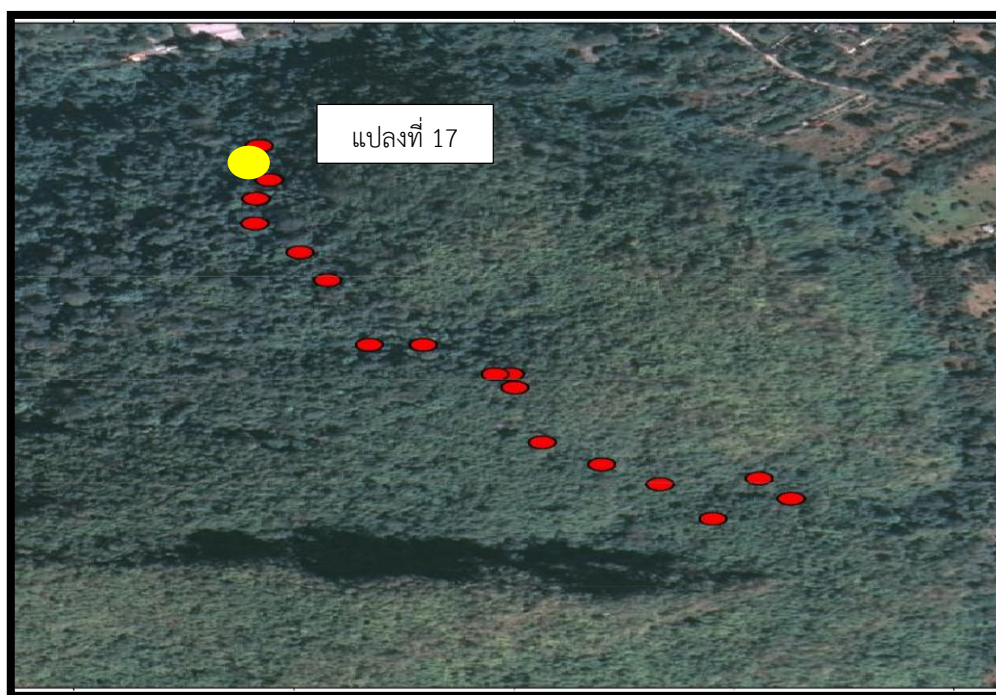
ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	พญากาสัก	5 ต้น	ราก
2	ชะอม	2 ต้น	ยอดอ่อน, ราก
3	กระไดลิง	2 ต้น	เถา
4	ตะค้ำนเล็ก	3 ต้น	เถา

หมายเหตุ สํารวจเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2561

แปลงที่ 17

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 16 ประมาณ 38 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าดิบแล้ง เส้นทางทั้งหมดตั้งอยู่ที่ระดับความสูงระหว่าง 560 -572 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 21) ไตผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 17

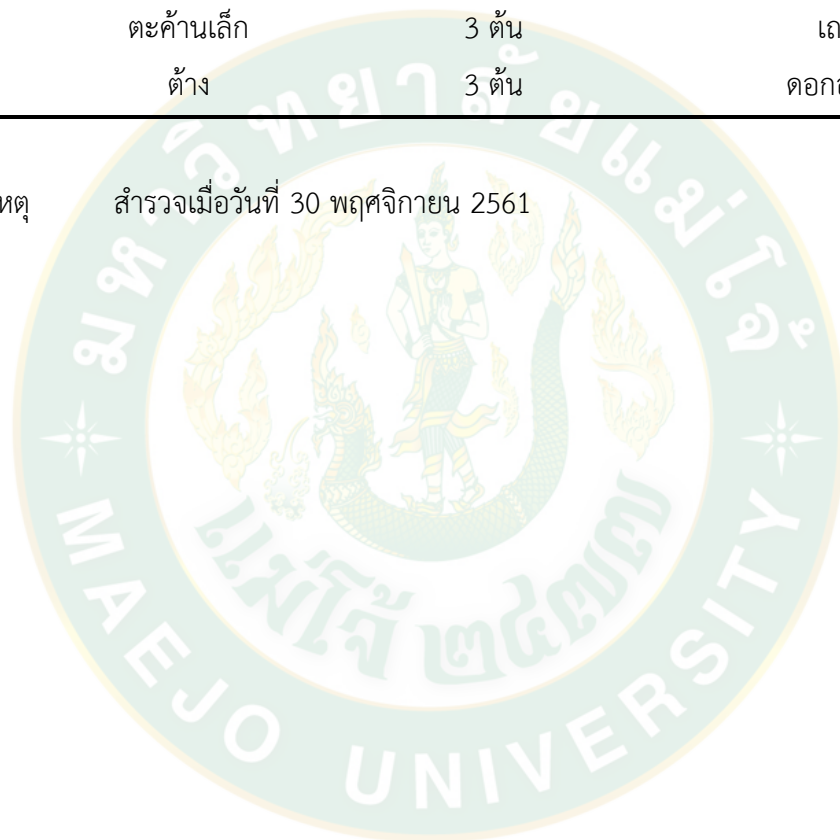
ภาพที่ 21 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 17

จากตารางที่ 17 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 5 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ หวาย (5 ต้น) รองลงมา ไตแก ต้าง พรวัวพันลำ และชะอม ตามลำดับ

ตารางที่ 17 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 17

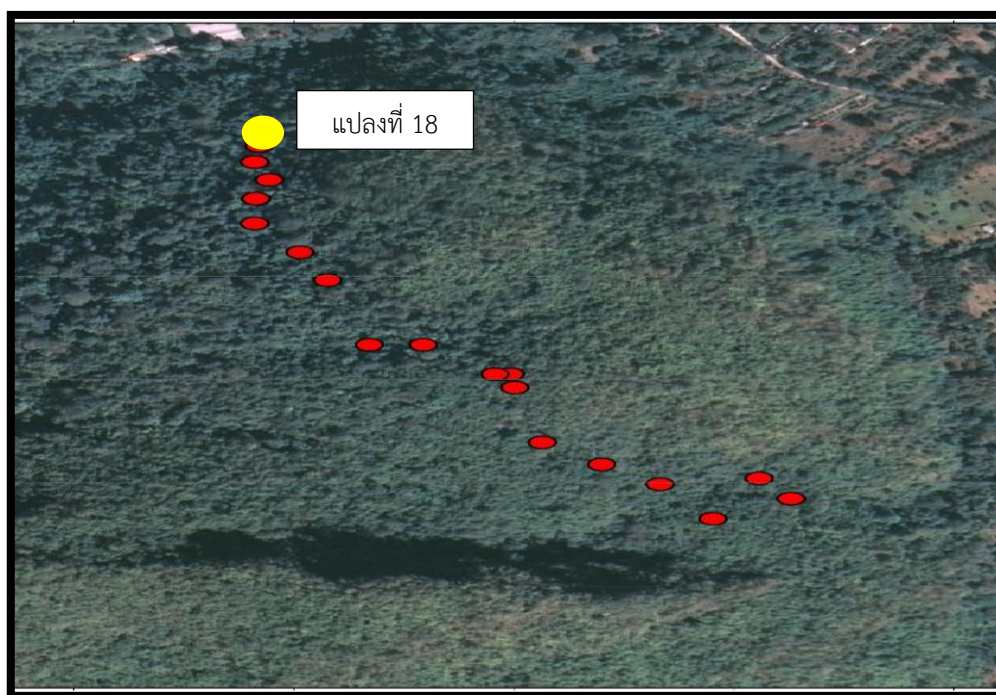
ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	พรวัวพันลำ	2 ต้น	ราก, ต้น
2	ชะอม	2 ต้น	ยอดอ่อน, ราก
3	หวาย	5 ต้น	หัว, ราก, ยอดอ่อน
4	ตะค้ำนเล็ก	3 ต้น	เถา
5	ต้าง	3 ต้น	ดอกอ่อน

หมายเหตุ สํารวจเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2561

แปลงที่ 18

การสำรวจปริมาณพืชอาหารป่าในเส้นทางเก็บหาของป่าของชุมชนบ้านถ้ำ ซึ่งใช้เส้นทางเดินป่าเพื่อทำการสำรวจ มีระยะทางห่างจากแปลงที่ 17 ประมาณ 32 เมตร พาดผ่านพื้นที่ป่าดิบแล้ง เส้นทางตั้งอยู่ที่ระดับความสูง 554 เมตร จากระดับน้ำทะเล (ภาพที่ 22) ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 18

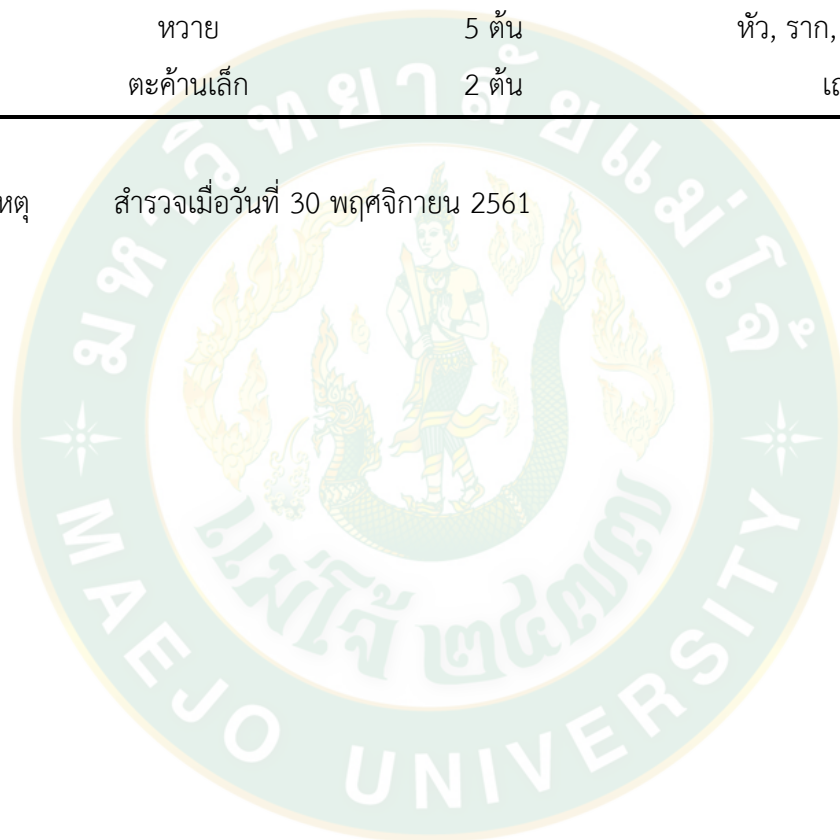
ภาพที่ 22 การวางแปลงทดลองสำรวจสถานภาพพืชสมุนไพรบ้านถ้ำ แปลงที่ 18

จากตารางที่ 18 พบความหลากหลายของพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 5 ชนิด ชนิดพันธุ์ที่มีปริมาณมากที่สุดได้แก่ พรวัวพันลำ (5 คน) , หวาย (5 คน) รองลงมา ได้แก่ หนุมานั่งแท่น ตะค้ำนเล็ก และเต่าร้าง ตามลำดับ

ตารางที่ 18 ผลการสำรวจสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ
แปลงที่ 18

ลำดับ	ชนิด	จำนวนที่พบ (หน่วย)	ส่วนที่ใช้ประโยชน์
1	พรวัวพันลำ	5 ต้น	ราก, ต้น
2	เต่าร้าง	2 ต้น	หัว, ราก
3	หนุ่มานั่งแท่น	3 ต้น	น้ำยาง
4	หวาย	5 ต้น	หัว, ราก, ยอดอ่อน
5	ตะค้ำนเล็ก	2 ต้น	เถา

หมายเหตุ สํารวจเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2561

ตารางที่ 19 รายการสมมุติฐานที่สำรวจพบในแบบแปลงตัวอย่างพื้นที่ป่าชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ที่	ชนิด	จำนวนที่พบในแต่ละแปลง (ต้น/กอ/หัว)																												รวม	วิธี
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	28												
1	ว่านทิพย์เนตร	13	5	18	-	20	18	5	-	12	-	23	18	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	137	H	
2	ไพล	-	2	-	-	-	-	2	5	-	15	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39	H	
3	กวาวเครือขาว	-	-	11	15	10	-	3	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	46	WC		
4	หนุมานนั่งแท่น	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	Sh		
5	ค้างคาวดำ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	H		
6	กระชาย	5	-	8	10	-	3	-	-	2	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	33	H		
7	หญักรินทร์	3	-	2	-	-	-	2	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	H		
8	รางจืด	-	3	-	-	-	-	3	3	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	HC		
9	สาบเสือ	-	3	-	-	-	-	3	3	-	-	-	-	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	H		
10	บอระเพ็ด	-	3	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	WC		

ตารางที่ 19 (ต่อ)

ที่	ชนิด	จำนวนที่พบในแต่ละแปลง (ต้น/กอ/หัว)																												รวม	วิธี
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	28												
11	เพกา	2	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	T	
12	เพ็ญกันดา	3	-	5	-	5	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	H	
13	เปล้าน้อย	11	10	11	-	35	-	10	11	8	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	101	T	
14	มะเภา	-	1	-	1	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	T	
15	โตไม่รู้ลม	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	H	
16	เสี้ยวดอกขาว	-	-	-	3	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	T	
17	ตะคร้อ	-	-	-	6	-	6	6	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	T	
18	มะกอกป่า	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	T	
19	กล้วยนวล	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	H	
20	มะเฟน	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	T	

ตารางที่ 19 (ต่อ)

ที่	ชนิด	จำนวนที่พบในแต่ละแปลง (ต้น/กอ/หัว)																												รวม	วิสัย
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28		
21	ต่างหลวง	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	T	
22	บุก	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	H	
23	ครามป่า	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	Sh	
24	กิบแรด	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	Sh	
25	ว่านพร้าว	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	H	
26	ตะค้ำนเล็ก	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	3	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	HC	
27	ชะอม	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	Sc	
28	หวาย	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	5	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	Sc	
29	กะตังใบ	-	2	-	3	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	Sh	
30	เอื้องหมายนา	-	-	-	1	-	-	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	H	

ตารางที่ 20 ตารางสรุปชนิดสมุนไพรรักษาโรคในป่าชุมชนที่ใช้ประโยชน์

แปลงที่	พิกัด (ระบบ พิกัดกริด		ความสูงจากระดับน้ำทะเล	จำนวนชนิดที่พบ	จำนวนวิสัยพืช				ไม้รอ	
	UTM datum	WGS 84 Zone 47 Q)			ไม้ล้มลุก	ไม้ยืนต้น	ไม้พุ่ม	ไม้เถา (ลำต้นแข็ง)		ไม้เถา (ลำต้นอ่อน)
1	X= 0492252	Y= 2144569	532 เมตร	6	4	2	-	-	-	-
2	X= 0492223	Y= 2144608	543 เมตร	9	3	3	1	1	1	-
3	X= 0492181	Y= 2144530	558 เมตร	7	5	1	-	1	-	-
4	X= 0492133	Y= 2144597	581 เมตร	8	2	4	1	1	-	-
5	X= 0492080	Y= 2144635	611 เมตร	4	2	1	-	1	-	-
6	X= 0492026	Y= 2144678	630 เมตร	4	4	-	-	-	-	-
7	X= 0492001	Y= 2144784	634 เมตร	11	5	2	1	2	1	-
8	X= 0491997	Y= 2144810	637 เมตร	10	3	6	-	-	1	-
9	X= 0491983	Y= 2144810	619 เมตร	6	5	1	-	-	-	-
สรุป (จำนวนชนิดที่พบ)				23	11	8	1	2	1	0

ตารางที่ 20 (ต่อ)

แปลงที่	พิกัด (ระบบ พิกัดกริด		ความสูงจาก ระดับน้ำทะเล	จำนวนชนิด		จำนวนวิธีพืช					
	UTM datum			ที่พบ	ไม้ล้มลุก	ไม้ยืนต้น	ไม้พุ่ม	ไม้เถา (ลำต้นแข็ง)	ไม้เถา (ลำต้นอ่อน)	ไม้รอ เลื้อย	
	X=	Y=									WGS 84 Zone 47 Q)
10	X= 0491918	Y= 2144867	636 เมตร	6	1	3	-	1	1	-	
11	X= 0491869	Y= 2144867	616 เมตร	7	5	-	2	-	-	-	
12	X= 0491831	Y= 2144992	630 เมตร	6	5	-	1	-	-	-	
13	X= 0491806	Y= 2145046	622 เมตร	5	2	-	1	-	1	1	
14	X= 0491765	Y= 2145102	600 เมตร	5	4	1	-	-	-	-	
15	X= 0491766	Y= 2145150	586 เมตร	3	1	-	1	-	-	1	
16	X= 0491778	Y= 2145186	581 เมตร	4	-	-	1	1	1	1	
17	X= 0491765	Y= 2145221	565 เมตร	5	-	1	1	-	1	2	
18	X= 0491769	Y= 2145252	558 เมตร	5	-	1	2	-	1	1	
สรุป (จำนวนชนิดที่พบ)				25	8	6	5	2	2	2	

จากการวางแผนสำรวจสถานภาพของพืชสมุนไพรที่ชุมชนบ้านถ้ำนำมาใช้ประโยชน์ตามเส้นทางหาของป่าของชุมชน มีลักษณะระบบนิเวศป่าเป็นป่าเบญจพรรณ ที่ความสูงจากระดับน้ำทะเล 530 เมตร ถึง 640 เมตร และป่าดิบแล้ง ที่ความสูงจากระดับน้ำทะเล 550 เมตร ถึง 560 เมตร จากแปลงสำรวจขนาดแปลง 10 × 10 ตารางเมตร ตามเส้นทางหาของป่าสลับซ้ายขวา ห่างจากเส้นทางเดินข้างละ 10 เมตร ระยะทางเดินทั้งสิ้น 1,121 เมตร พบพืชสมุนไพรที่ชุมชนใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 35 ชนิด จำแนกเป็น ไม้ล้มลุก จำนวน 13 ชนิด (ต้น) ได้แก่ ว่านทิพย์เนตร ไพลเหลือง ค้างคาวดำ กระชาย หลู่รีแพร์ สาบเสือ เฟิร์นก้านดำ โตไม่รู้ล้ม กล้วยนวล บุก ว่านพร้าว เอื้องหมายนา และสาดทองขาว ไม้ยืนต้น จำนวน 9 ชนิด (ต้น) ได้แก่ เพกา เปล้าน้อย มะเมี๊ยะ เสี้ยวดอกขาว ตะคร้อ มะกอกป่า มะแฟน ต้างหลวง และเต่าร้าง ไม้พุ่ม จำนวน 6 ชนิด (ต้น) ได้แก่ หนุมานนั่งแท่น ครามป่า เฟิร์นกีบแรด กะดังใบ ค้อนหมาขาว และพญากากัส ไม้เถา (มีเนื้อไม้) จำนวน 3 ชนิด (ต้น) ได้แก่ กวาวเครือขาว บอระเพ็ด และกระเดื่อง ไม้เถา (ไม่มีเนื้อไม้) จำนวน 2 ชนิด (ต้น) ได้แก่ ตะค้ำนเล็ก และรางจืด และไม้รอเลื้อย จำนวน 2 ชนิด (ต้น) ได้แก่ ชะอม และหวาย รายละเอียดดังตารางที่ 20

2.2 การสำรวจพืชสมุนไพรจากเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพร

การสำรวจข้อมูลจากเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพร ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสนทนาและสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำ จำนวน 2 ราย คือ นางสุนีย์ อนันต์ตะ และนางจันทา ชัยวรรณ พบว่า เกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรมีการจัดสรรพื้นที่ในการเพาะปลูกสมุนไพร โดยจะนำสมุนไพรมาปลูกในพื้นที่บ้าน หรือพื้นที่สวน เนื้อที่ประมาณ 1 ไร่เศษ ซึ่งต้นพันธุ์ของสมุนไพรที่นำมาเพาะปลูกนั้นส่วนใหญ่ได้นำมาจากการเก็บหาต้นพันธุ์เองในพื้นที่ป่า และส่วนหนึ่งมาจากการซื้อต้นพันธุ์ เนื่องจากในบางช่วงมีการขยายพื้นที่ปลูกมากขึ้น จากนั้นได้ทำการขยายพันธุ์พืชสมุนไพรในแต่ละชนิด เพื่อให้ง่ายต่อการนำมาใช้ประโยชน์ และเพิ่มปริมาณเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรจะมีการปลูกแบบยกแปลงปลูก ในพื้นที่เพาะปลูกนั้นจะปลูกแซมกับไม้ยืนต้นชนิดอื่นในสวนหลังบ้านที่เป็นพื้นที่โล่ง เพื่อเพิ่มปริมาณสมุนไพรให้เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ในปัจจุบันที่มีความนิยมใช้ประโยชน์จากสมุนไพรมากขึ้น โดยการคัดเลือกสมุนไพรที่นำมาปลูกนั้นจะปลูกให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ประกอบกับราคาของสมุนไพรชนิดนั้นๆ ในรายของนางสุนีย์ อนันต์ตะ และนางจันทา ชัยวรรณ พบว่ามีการปลูกพืชสมุนไพรจำนวนทั้งสิ้น 35 ชนิด ได้ผลการสำรวจรายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 21

2.3 การสำรวจกลุ่มผู้ค้าสมุนไพรบริเวณบ้านถ้ำ

การสำรวจข้อมูลกลุ่มผู้ค้าสมุนไพรบริเวณบ้านถ้ำ จากการสำรวจรายการสมุนไพรที่วางจำหน่ายในบริเวณร้านค้าหน้าถ้ำเชียงดาว จำนวน 10 ร้าน ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ค้าสมุนไพร พบว่า สมุนไพรกลุ่มเมตตามหานิยม และอยู่ยงคงกระพัน ได้รับความนิยมเป็นที่ต้องการของตลาดอีกทั้งมีราคาที่สูง โดยพบการจำหน่ายสมุนไพร ทั้งสิ้น 120 ชนิด รูปแบบในการจำหน่ายส่วนมากจะเป็นการขายแบบชนิดหัวสด รองลงมาคือ ชนิดแห้ง และแบบแปรรูปแคปซูล ตามลำดับ สมุนไพรที่นำมาจำหน่ายบริเวณร้านค้านั้นหากเป็นพืชสมุนไพรแบบสดส่วนใหญ่จะมาจากกลุ่มผู้ปลูกในชุมชน หรือกลุ่มผู้หาของป่าที่จะใช้เส้นทางทางการเก็บหาของป่าทั้งภายในชุมชน และหมู่บ้านข้างเคียง ร้านค้ามีการสร้างแปรรูปผลิตภัณฑ์สมุนไพรเพื่อจำหน่ายเอง โดยมีทั้งแบบผู้ผลิตรายย่อย และระดับโรงงาน รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 21

ภาพที่ 23 สมุนไพรที่จำหน่ายในบริเวณร้านค้าหน้าถ้ำเชียงดาว

ภาพที่ 24 ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ค้าสมุนไพร บริเวณร้านค้าหน้าถ้ำเชียงดาว

ตารางที่ 21 ชนิด แหล่งที่มา และความต้องการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ

ที่	ชนิด	แหล่งที่มา			ระดับ ความต้องการ
		จากการ สำรวจ	เกษตรกร ผู้ปลูก	ร้านค้าที่จำหน่าย สมุนไพร	
1	ว่านทิพยเนตร	✓	✓	✓	1
2	ไพลเหลือง	✓	✓	✓	2
3	หนุมานนั่งแท่น	✓	✓	✓	2
4	กวาวเครือขาว	✓	-	✓	2
5	ค้ำคาวดำ	✓	-	✓	2
6	หญ้ารีแพร์	✓	-	✓	2
7	รางจืด	✓	-	✓	2
8	บอระเพ็ด	✓	-	✓	2
9	สาบเสือ	✓	-	-	
10	กระชาย	✓	-	-	
11	เพกา	✓	-	-	
12	เฟิร์นก้านดำ	✓	-	-	
13	เป็ล้าน้อย	✓	-	-	
14	มะเเมา	✓	-	-	
15	โตไม่รู้ล้ม	✓	-	-	
16	เสี้ยวดอกขาว	✓	-	-	
17	ตะคร้อ	✓	-	-	
18	มะกอก	✓	-	-	
19	กล้วยนวล	✓	-	-	
20	มะแฟน	✓	-	-	

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ที่	ชนิด	แหล่งที่มา			ระดับ ความต้องการ
		จากการ สำรวจ	เกษตรกร ผู้ปลูก	ร้านค้าที่จำหน่าย สมุนไพร	
21	ตำบัก	✓	-	-	
22	บุก	✓	-	-	
23	คราม	✓	-	-	
24	เฟิร์นกึ่งแรด	✓	-	-	
25	ว่านพร้าว	✓	-	-	
26	ตะค้ำนเล็ก	✓	-	-	
27	ชะอม	✓	-	-	
28	หวาย	✓	-	-	
29	กะตังใบ	✓	-	-	
30	เอื้องหมายนา	✓	-	-	
31	พร้าวพันลำ	✓	-	-	
32	เต่าร้าง	✓	-	-	
33	พญากาสัก	✓	-	-	
34	กระตัง	✓	-	-	
35	สาตตองขาว	✓	-	-	
36	มหาโชค	-	✓	✓	3
37	ขุนแผนสะกดทัพ	-	✓	✓	3
38	รางเงิน	-	✓	✓	3
39	สีทึบสีแดง	-	✓	✓	3
40	มหาลาภ	-	✓	✓	3

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ที่	ชนิด	แหล่งที่มา			ระดับ ความต้องการ
		จากการ สำรวจ	เกษตรกร ผู้ปลูก	ร้านค้าที่จำหน่าย สมุนไพร	
41	ว่านชักมดลูก	-	✓	✓	3
42	กุมารทอง	-	✓	✓	3
43	มหาเสน่ห์	-	✓	✓	3
44	มหาจักรพรรดิ	-	✓	✓	3
45	ขอทองแก้ว	-	✓	✓	3
46	ขมิ้นชัน	-	✓	✓	2
47	พญาอี้ง	-	✓	✓	2
48	กระชายดำ	-	✓	✓	2
49	นมหันตาทอง	-	✓	✓	2
50	เกราะเพชรไพฑูรย์	-	✓	✓	2
51	เต่าหนังแห้ง	-	✓	✓	2
52	เศรษฐีกวอนอิม	-	✓	✓	2
53	พระตบะ	-	✓	✓	2
54	มหาเมฆ	-	✓	✓	2
55	ขมิ้นขาว	-	✓	✓	2
56	เอ็นเหليلอง	-	✓	✓	2
57	สาธิตกาลีนทอง	-	✓	✓	2
58	มหากำลิ่ง	-	✓	✓	2
59	ไพลดำ	-	✓	✓	2
60	พญาวาน	-	✓	✓	2

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ที่	ชนิด	แหล่งที่มา			ระดับ ความต้องการ
		จากการ สำรวจ	เกษตรกร ผู้ปลูก	ร้านค้าที่จำหน่าย สมุนไพร	
61	นางคำ	-	✓	✓	2
62	ขมิ้นดำ	-	✓	✓	2
63	คันทะมาลา	-	✓	✓	2
64	กระบี่ทอง	-	✓	✓	2
65	ไพลชมพู	-	✓	✓	2
66	ขมิ้นอ้อย	-	✓	✓	2
67	สีทศสีชมพู	-	✓	✓	2
68	แสนพันล้อม	-	-	✓	3
69	ช้างผสมโคลง	-	-	✓	3
70	ส้มแขก	-	-	✓	2
71	ตรีผลา	-	-	✓	2
72	แปะก๊วย	-	-	✓	2
73	กวาวเครือดำ	-	-	✓	2
74	สบู่เลือด	-	-	✓	2
75	เปราะหอม	-	-	✓	2
76	จุงนาง	-	-	✓	2
77	อบเชยไทย	-	-	✓	2
78	หญ้าหนวดแมว	-	-	✓	2
79	กวักเงินกวักทอง	-	-	✓	2
80	ว่านดอกทอง	-	-	✓	2

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ที่	ชนิด	แหล่งที่มา			ระดับ ความต้องการ
		จากการ สำรวจ	เกษตรกร ผู้ปลูก	ร้านค้าที่จำหน่าย สมุนไพร	
81	พระเจ้าห้าพระองค์	-	-	✓	2
82	มหากาฬ	-	-	✓	2
83	กัวกนางพญาใหญ่	-	-	✓	2
84	กัวศรีมหาโพธิ์	-	-	✓	2
85	ปลาไหลเผือก	-	-	✓	2
86	ปลาไหลม่วง	-	-	✓	2
87	กัจจกรพระอินทร์	-	-	✓	2
88	หอมแดง	-	-	✓	2
89	เสน่ห์จันทร์หอม	-	-	✓	2
90	เสน่ห์จันทร์เขียว	-	-	✓	2
91	เสน่ห์จันทร์แดง	-	-	✓	2
92	พญามือเหล็ก	-	-	✓	2
93	เต้าน้ำโชค	-	-	✓	2
94	พระฉิม	-	-	✓	2
95	เหลืองพิศมร	-	-	✓	2
96	ม้าขาว	-	-	✓	2
97	ม้าเหลือง	-	-	✓	2
98	ม้าสีหมอก	-	-	✓	2
99	ห้าร้อยนาง	-	-	✓	2
100	เฉลิมโลก	-	-	✓	2

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ที่	ชนิด	แหล่งที่มา			ระดับ ความต้องการ
		จากการ สำรวจ	เกษตรกร ผู้ปลูก	ร้านค้าที่จำหน่าย สมุนไพร	
101	ว่านผาก	-	-	✓	2
102	เพชรม้า	-	-	✓	2
103	เทพลำพิง	-	-	✓	2
104	คุ่มภัย	-	-	✓	2
105	มรกต	-	-	✓	2
106	หนุमानยกทัพ	-	-	✓	2
107	กวัคนางมาควตี	-	-	✓	2
108	หนวดฤาษี	-	-	✓	2
109	ทานาคา	-	-	✓	2
110	หมามู่ย	-	-	✓	2
111	ชะเอม	-	-	✓	2
112	น้ำกระเทียมโรง	-	-	✓	2
113	ฮ้อสะพายควาย	-	-	✓	2
114	เถาเอ็นอ่อน	-	-	✓	2
115	มะเขือแจ้เครือ	-	-	✓	2
116	ปอกะบิด	-	-	✓	2
117	เถาวัลย์เปรียง	-	-	✓	2
118	กวาวเครือแดง	-	-	✓	2
119	เจียวกู่หลาน	-	-	✓	2
120	พริกไทยดำ	-	-	✓	2

ตารางที่ 21 (ต่อ)

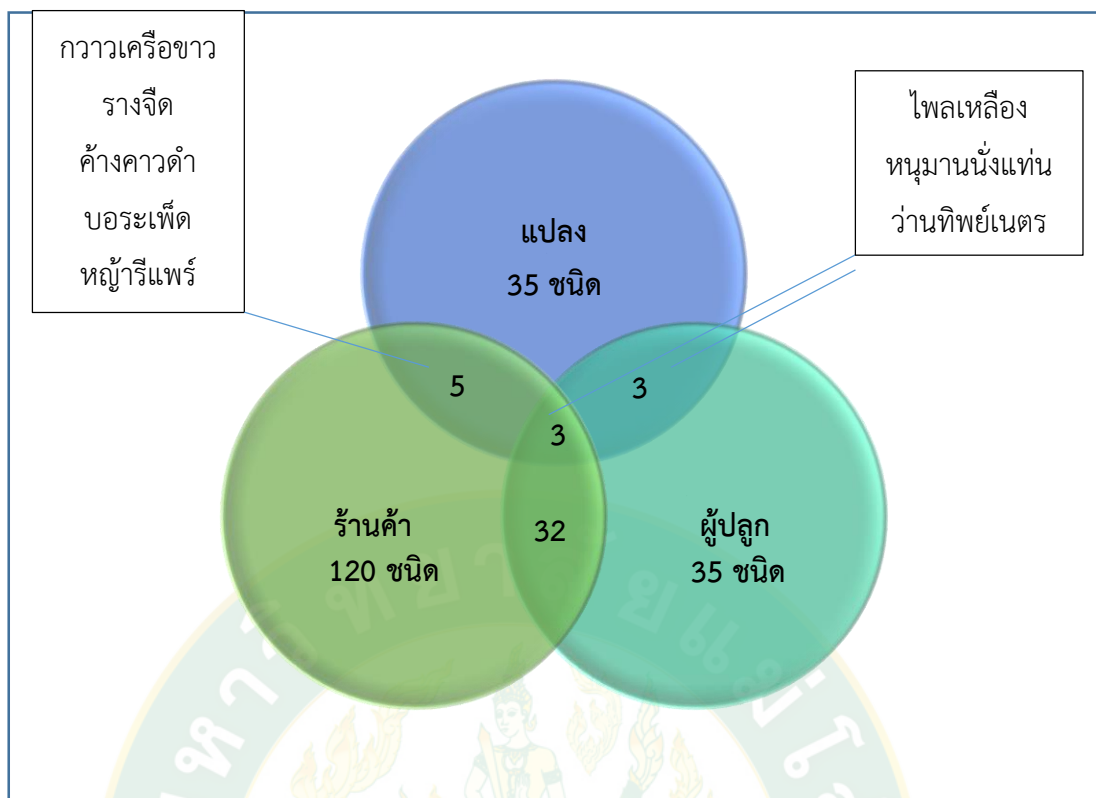
ที่	ชนิด	แหล่งที่มา			ระดับ ความต้องการ
		จากการ สำรวจ	เกษตรกร ผู้ปลูก	ร้านค้าที่จำหน่าย สมุนไพร	
121	เถาเม็ง อังป้อมก็เข้า	-	-	✓	2
	เห็ดหลินจือ (สาย	-	-	✓	2
122	พันธุ์ 62)				
123	ดอกคำฝอย	-	-	✓	2
124	มะตูม	-	-	✓	2
125	กระเจี๊ยบ	-	-	✓	2
126	กำลังวัวเถลิง	-	-	✓	2
	สังกรณี (กวางฮี	-	-	✓	2
127	และ)				
128	ข้าวเย็นเหนือ	-	-	✓	2
129	เสี้ยนผี	-	-	✓	2
130	ข้าวเย็นใต้	-	-	✓	2
131	หญ้าวงช้าง	-	-	✓	2
132	แห้ม	-	-	✓	2
	รากสามสิบ (ม้าสาม	-	-		1
133	ต่อน)			✓	
134	เศรษฐีน้ำเต้าทอง	-	-	✓	1
135	เพชรเหล็ก	-	-	✓	1
136	หนอนตายหยาก	-	-	✓	1
137	จันแดง , ขาว	-	-	✓	1
138	ปังกี	-	-	✓	1
139	โลดทะนงแดง	-	-	✓	1
140	สาวหลง/ฤาษีสร้าง	-	-	✓	1

ตารางที่ 21 (ต่อ)

ที่	ชนิด	แหล่งที่มา			ระดับ ความต้องการ
		จากการ สำรวจ	เกษตรกร ผู้ปลูก	ร้านค้าที่จำหน่าย สมุนไพร	
141	สามพันดิ่ง	-	-	✓	1
142	นมนาง	-	-	✓	1
143	ฟ้าทะลายโจร	-	-	✓	1
144	หญ้าหวาน	-	-	✓	1
145	กำลังเสือโคร่ง	-	-	✓	1
146	ไม้ฝาง	-	-	✓	1
147	ขมิ้นทอง	-	-	✓	1

หมายเหตุ : เกณฑ์คะแนนปริมาณความต้องการสมุนไพรของผู้ซื้อที่ได้ จากการหาค่าเฉลี่ย และกำหนดระดับในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้

คะแนน	1 – 50	อยู่ในระดับ	น้อย	(1)
คะแนน	50 – 75	อยู่ในระดับ	ปานกลาง	(2)
คะแนน	75 – 100	อยู่ในระดับ	มาก	(3)

ภาพที่ 25 ความสัมพันธ์ของปริมาณพืชสมุนไพรระหว่างสำรวจพบในแปลงทดลอง
ร้านค้าจำหน่าย และผู้ปลูก

จากแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของปริมาณพืชสมุนไพรระหว่างสำรวจพบในแปลงทดลอง ในร้านค้าที่จำหน่ายบริเวณหน้าถ้ำเชียงดาว และผู้ปลูกสมุนไพรเพื่อการจำหน่าย พบว่า สมุนไพรที่มีการจำหน่ายในร้านค้าบริเวณหน้าถ้ำ 120 ชนิด เกษตรผู้ปลูกสามารถตอบสนองความต้องการของร้านค้าได้เพียง 35 ชนิด สืบเนื่องจากข้อจำกัดในหลายส่วนทั้งทักษะในการขยายพันธุ์ พื้นที่เพาะปลูก และราคาของสมุนไพร โดยผู้ปลูกจะเลือกปลูกสมุนไพรที่ง่ายต่อการขยายพันธุ์และเก็บเกี่ยว อีกทั้งให้ปริมาณ น้ำหนัก ต่อหน่วยที่สูง ประกอบกับการรองรับของกลุ่มผู้ซื้อ

สมุนไพรที่มีการใช้ประโยชน์ 3 ชนิด คือ ไพลเหลือง หนุมานนั่งแท่น และว่านทิพย์เนตร พบว่าทั้งสามชนิด สำรวจพบในเส้นทางหาของป่าในป่าชุมชน อีกทั้งมีการผู้ปลูกเพื่อจำหน่าย รวมไปถึงมีการจำหน่ายบริเวณร้านค้าหน้าถ้ำเชียงดาว สมุนไพรที่เสี่ยงต่อการลดปริมาณในพื้นที่ป่าเนื่องจากการถูกนำมาใช้ประโยชน์จากร้านค้าเพื่อการพานิช แต่ไม่มีการปลูกทดแทน หรือขยายพันธุ์เพื่อจำหน่าย คือ กวาวเครือขาว รางจืด ค้ำคาวดำ บอระเพ็ด และหญ้ารีแพร์

ตอนที่ 2 การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

จากการสำรวจการใช้สมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ โดยวิธีการวางแปลงสำรวจขนาด 10 × 10 ตารางเมตร จำนวนทั้งสิ้น 18 แปลง ตามเส้นทางการเดินหาสมุนไพรในป่าธรรมชาติ ซึ่งมีระบบนิเวศป่าเป็นป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้งเป็นระยะทาง 1,121 เมตร สูงจากระดับน้ำทะเลระหว่าง 530 – 640 เมตร พบพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 35 ชนิด (ตารางที่ 20) และจากการสำรวจพืชสมุนไพรที่กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรเพื่อการจำหน่าย จำนวน 2 ราย พบว่ามีการปลูกสมุนไพรทั้งสิ้น 35 ชนิด เมื่อสำรวจกลุ่มผู้ค้าสมุนไพรบริเวณบ้านถ้ำ ซึ่งเปิดร้านจำหน่ายสมุนไพรบริเวณหน้าถ้ำเชียงดาว จำนวน 10 ร้าน พบมีการจำหน่ายสมุนไพรทั้งสิ้น 120 ชนิด

เมื่อพิจารณาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ และความต้องการของผู้ซื้อ ตามเกณฑ์คะแนนปริมาณความต้องการสมุนไพรของผู้ซื้อ จากการหาค่าเฉลี่ยจากมาก (ระดับ3) ไปน้อย (ระดับ 1) ตามตารางที่ 21 จะพบว่าสมุนไพรจำนวน 3 ชนิด ที่มีความต้องการสูงมาก (ระดับ3) และไม่พบจากการสำรวจตามเส้นทางหาของป่าของชุมชน และยังไม่มีเกษตรกรนำมาปลูกเพื่อการจำหน่าย ดังนั้น ชุมชนจึงควรหาแนวทางอนุรักษ์และหาแนวทางการใช้ประโยชน์อย่างมีส่วนร่วม เพื่อการอนุรักษ์ให้มีอยู่ในชุมชน และเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจต่อไป

ตารางที่ 22 ชนิดพืชสมุนไพร จากการศึกษาแปลงสำรวจตามเส้นทางสถานีทางสถานีรถไฟบ้านฉาง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ชนิด	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ส่วนที่ใช้ประโยชน์	สรรพคุณ
1	ว่านทิพย์เนตร	<i>Kaempferia rotunda</i>	ZINGIBERACEAE	rhizome, stem, leaves, flowers	รักษาโรคตาแดง ต้มดื่มแก้ปวดท้อง
2	โพล้เหลือง	<i>Zingiber montanum</i> (Koenig) Link ex Dietr.	ZINGIBERACEAE	rhizome	แก้อาการท้องอืดท้องเฟ้อ ต้ม อบแห้งคลุกคอต
3	กวาวเครือขาว	<i>Pueraria candollei</i> Graham ex Benth. var <i>mirifica</i>	FABACEAE	rhizome	บำรุงกำลัง ช่วยให้ทรวงอกเต่งตึง
4	หนุมานนั่งแท่น	<i>Jatropha podagrica</i> Hook.	EUPHORBIACEAE	rhizome	รักษาบาดแผลสด ช่วยห้ามเลือด
5	ค้างคาวดำ	<i>Tacca chantrieri</i> Andr.	TACCACEAE	rhizome, stem, leaves	ต้ม บำรุงกำลัง

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ชนิด	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ส่วนที่ใช้ประโยชน์	สรรพคุณ
6	กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf.	ZINGIBERACEAE	เหง้า	ลดอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ บำรุงกำลัง ช่วยเจริญอาหาร
7	หญ้าน้ำพุ	<i>Centotheca lappacea</i> (L.) Desv.	POACEAE	ต้น, ใบ, ราก, เหง้า	ช่วยฟื้นฟู ทำให้กล้ามเนื้อ กระชับ เต่งตึง
8	รางจืด	<i>Thunbergia laurifolia</i>	ACANTHACEAE	ราก, ใบ	แก้ร้อนใน กระหายน้ำ ถอนพิษ แก้อาการเมาค้าง
9	สบเสื่อ	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R.M.King & H.Rob.	ASTERACEAE	ใบ	ห้ามเลือด แก้ริดสีดวงทวาร ถอนพิษแก้พิษ
10	บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Hook. f. & Thomson	MENISPERMACEAE	เถา ,ใบ ราก, เถา	แก้ไข บำรุงร่างกาย ควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด ช่วยให้อาหาร

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ชนิด	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ส่วนที่ใช้ประโยชน์	สรรพคุณ
11	เพกา	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz	BIGNONIACEAE	ฝัก, ใบ	แก้ร้อนในกระหายน้ำ ช่วยเจริญอาหาร
12	เฟิร์นก้านดำ	<i>Adiantum capillus-veneris</i> .Linn.	PARKERIACEAE		ใช้ทำยารักษาอาการเอ ช่วยในการเจริญเติบโตของ สตรี
13	เปล้าน้อย	<i>Croton fluvialtilis</i> Esser	EUPHORBIACEAE	ราก, ใบ	ต้มแก้โรคกระเพาะอาหาร แก้คันตามตัว บำรุงโลหิต
14	มะเเภา	<i>Antidesma ghaesembilla</i> Gaertn.	EUPHORBIACEAE	ใบ, ผล เปลือก, ต้น	โลหิตจาง เลือดไหลเวียนไม่ดี บำรุงกำลัง
15	โตเมรุลิ้ม	<i>Elephantopus scaber</i> Linn.	ASTERACEAE	ราก, ลำต้น, ใบ	ต้มน้ำดื่ม แก้ไอ บำรุงกำลัง บำรุงสมรรถภาพทางเพศ

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ชนิด	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ส่วนที่ใช้ประโยชน์	สรรพคุณ
16	เสี้ยวดอกขาว	<i>Bauhinia variegata</i> Linn.	CAESALPINIACEAE	ดอก	ต้บพิษไข้ แก้ปวดศีรษะ ลดความดันโลหิต ยาถ่าย ยาระบาย
17	ตะคร้อ	<i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Oken	SAPINDACEAE	ฝักแก่ เปลือก	รักษาผิวหนังอักเสบ บรรเทาอาการปวดประจำเดือน ช่วยให้หลอดเลือดแข็งแรง
18	มะกอกป่า	<i>Spondias pinnata</i> (L. f.) Kurz	AMACARDIACEAE	ผล, เปลือก, ใบ	ต่อต้านอนุมูลอิสระ บำรุงสายตา ช่วยให้ชุ่มคอ แก้กระหายน้ำ เลือดออกตามไรฟัน
19	กล้วยนวล	<i>Ensete glaucum</i> (Roxb.) Cheesman	MUSACEAE	ราก, เหง้า น้ำใส่ที่อยู่ในโพรงหัว	แก้ถ่ายท้อง รักษาผมร่วง
20	มะเขน	<i>Protium serratum</i> (Wall. ex Colebr.) Engl.	BURSERACEAE	ราก	แก้พิษซาง พิษตานซาง ถอนพิษ แก้ไข้ แก้อาการร้อนในกระหายน้ำ รักษาแผลในปาก

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ชนิด	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ส่วนที่ใช้ประโยชน์	สรรพคุณ
21	ต่างหลวง	<i>Trevesia palmata</i> (Roxb. ex Lindl.) Vis.	ARALIACEAE	ดอกอ่อน	ช่วยเจริญอาหาร แก้ใช้ตัวร้อน กระหายน้ำ บำรุงร่างกาย
22	บุก	<i>Amorphophallus konjac</i> K.Koch	ARACEAE	หัว	ลดระดับน้ำตาลในเส้นเลือด
23	ครามป่า	<i>Tephrosia purpurea</i> Pers.	PAPILIONACEAE	ใบ	ดับพิษ แก้ไข้หวัด ปวดศีรษะ ยาฆ่าพยาธิ แก้พิษฝี แก้พิษงู
24	กิบแรด	<i>Angiopteris evecta</i> (G. Forst.) Hoffm.	MARATTIACEAE	เหง้า	แก้พิษไข้ พิษตานซาง แก้ฝี รักษาแผลในปากคอ แก้ปวดศีรษะ ขับปัสสาวะ แก้ท้องเสีย อาเจียน
25	วานพร้าว	<i>Molineria latifolia</i> Herb. ex Kurz	HYPOXIDACEAE	ราก	เป็นยาขับลม

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ชนิด	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ส่วนที่ใช้ประโยชน์	สรรพคุณ
26	ตะค้ำนเล็ก	<i>Piper ribesoides</i> Wall.	PIPERACEAE	เถา	ขับลมในลำไส้ แก้แน่น แก้จุกเสียด บำรุงธาตุ ทำให้ผายโร
27	ชะอม	<i>Acacia pennata</i> (L.) Willd.	MIMOSEAE	ราก	รักษาอาการท้องเฟ้อ ขับลมในลำไส้ และรักษาอาการปวดเสียวในท้อง
28	หวาย	<i>Calamus viminalis</i> Willd.	ARECACEAE	หัว, ราก, ยอดหวาย	ดับพิษร้อน พิษไข้ แก้ไอ แก้ร้อนในกระหายน้ำ
29	กะตังใบ	<i>Leea indica</i> (Burm.f.) Merr.	LEEACEAE	ราก	แก้ปวดท้อง ท้องเสีย แก้บิด ขับเหงื่อ และเป็นยาเย็น แก้อาการกระหายน้ำ แก้ไข้ แก้ปวดเมื่อยตาม
30	เอื้องทมายนา	<i>Costus speciosus</i> (Koen.) Sm.	COSTACEAE	เหง้า	ขับปัสสาวะ แก้บวมน้ำ แก้ตกขาว แก้ โรคติดเชื้อในทางเดินปัสสาวะ แก้แผล หนอง อักเสบ บวม

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ชนิด	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	วงศ์	ส่วนที่ใช้ประโยชน์	สรรพคุณ
31	ค้อนหมาขาว	<i>Dracaena angustifolia</i> Roxb.	ASPARAGACEAE	ราก ต้น	ต้มน้ำดื่ม แก้ไอ ต้มน้ำดื่ม แก้เบาหวาน
32	เต่าร้าง	<i>Caryota mitis</i> Lour.	PALMAE	หัว, ราก	ต้บพืชที่ต้บ ปอด
33	พญากาสัก	<i>Leea macrophylla</i> Roxb.ex Hornem.	LEEACEAE	ราก	ผสมสมุนไพรชนิดอื่น รักษาภูมิโรค แผลฝี หนองใน
34	กระแตลิง	<i>Bauhinia scandens</i> L.	FABACEAE	เถา, ต้น	นำมาต้มน้ำกับน้ำหรือฝนกับน้ำดื่มเป็นยา แก้บิด
35	สาตตองขาว	<i>Phrynium pubinerve</i> Blume.	MARANTACEAE	เหง้า	ต้มรวมกับตองจางและรางจืด ต้มน้ำ ช่วยให้สร้างเมา และขับสารพิษใน ร่างกาย

ตอนที่ 3 แนวทางการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

จากการสำรวจสถานภาพของพืชสมุนไพรในพื้นที่บ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ทราบว่าชุมชนบ้านถ้ำเป็นแหล่งทรัพยากรพืชสมุนไพรที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชุมชน คือ การที่ผู้คนทั้งในอำเภอเชียงดาว และต่างถิ่น รับรู้และกล่าวขานว่าชุมชนบ้านถ้ำ เป็นแหล่งพืชสมุนไพร ที่ถือได้ว่ามีความเจริญรุ่งเรืองในด้านภูมิปัญญาทางการแพทย์พื้นบ้านที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนเส้นทางค้าขาย แลกเปลี่ยนความรู้ จากการเป็นหมอยาสมุนไพรเร่ขายยาสมุนไพร ทั่วประเทศ โดยสมุนไพรที่นำมาขายได้จากทรัพยากรในป่าที่อยู่รอบหมู่บ้านเป็นหลัก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (เวทีชุมชน ณ วันที่ 14 มีนาคม 2563) โดยพบพืชสมุนไพรทั้งสิ้น 147 ชนิด จากวิธีการวางแปลงสำรวจ 35 ชนิด กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูก พืชสมุนไพรเพื่อการจำหน่าย 35 ชนิด และจากกลุ่มผู้ค้าสมุนไพรบริเวณบ้านถ้ำ 120 ชนิด ซึ่งทางชุมชนบ้านถ้ำได้มีการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรภายในชุมชนอันเป็นองค์ความรู้ที่มีการสืบทอด ต่อมาจากบรรพบุรุษผ่านวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีมาแต่ยาวนาน จากการประมวลผลผ่านการทำเวทีชุมชนถึงแนวทางการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถจำแนกได้ดังนี้

1. ทักษะของชาวบ้านที่มีต่อศักยภาพทรัพยากรพืชสมุนไพร

ศักยภาพของทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญเป็นอันดับแรกที่ชุมชนมีส่วนร่วมคือ ป่าชุมชน จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งของชุมชนเป็นพื้นที่ราบเชิงเขาหินปูนขนาดใหญ่ มีลำน้ำไหลผ่านกลางหมู่บ้าน คือ ลำห้วยแม่ผาตั้ง จึงทำให้ในอดีตพื้นที่นี้เป็นป่าไม้สมุนไพรที่สมบูรณ์ และป่าที่อยู่หัวไร่ปลายนา ระบบนิเวศวัฒนธรรมในชุมชนเช่นนี้ จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมโดยการเพราะปลูก และค้าขายสมุนไพร ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างดี ซึ่งในระบบเศรษฐกิจสังคมแบบนี้เป็นแบบผสมผสานระหว่างการทำเกษตรกรรม และการค้าขายยาสมุนไพร และพืชสมุนไพรไปตามฤดูกาล ต่อเนื่องมามากกว่า 80 ปี

2. ลักษณะการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชุมชน

การใช้ประโยชน์ทรัพยากรพรรณพืชของชุมชน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร ซึ่งเป็นกลุ่มผู้อาศัยอยู่ภายในชุมชนบ้านถ้ำแต่กำเนิด พบว่า ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชนทั้งเพื่อการบริโภคภายในในครัวเรือนและเพื่อการจำหน่ายเชิงพานิชย์อยู่ตลอดทั้งปีเนื่องจากพรรณพืชที่มีอยู่จะผลัดเปลี่ยนกันให้ผลผลิตในแต่ละฤดูกาล

วิธีการเก็บหาพืชสมุนไพร ผู้เก็บหาจะมีวิธีเก็บหาที่ทำให้ทรัพยากรเหล่านี้ยังคงสามารถให้ผลผลิตในฤดูกาลถัดไปได้ เช่น ในกรณีของการขุดหัวกวาวเครือขาว ในบริเวณเดียวกันผู้เก็บหาจะขุดหัวกวาวเครือที่มีขนาดตามต้องการเท่านั้น และปล่อยให้ต้นอื่นในบริเวณใกล้เคียงได้ขยายพันธุ์ต่อไป ซึ่งหลังจากการขุดหัวกวาวเครือไปแล้วจะต้องเกลี่ยเศษดิน กลบหลุมที่ขุดแล้วไปไม้ในบริเวณนั้นมาปกคลุมหน้าดินไว้เพื่อรักษาต้นที่เหลือไว้ ส่วนอุปกรณ์เก็บหาจะมีเพียง มีดพรว้า เสียม

3. แนวทางการอนุรักษ์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วม

แนวทางการอนุรักษ์และการฟื้นฟูทรัพยากรสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชน พบว่า ชาวบ้านจะช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ โดยพื้นที่การใช้ประโยชน์ของชุมชนเอง พื้นที่บางส่วนถูกประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเชียงดาว ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 537 (พ.ศ. 2516) ออกความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ส่งผลให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์หรือกระทำการใดๆ ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติได้เว้นแต่การดำเนินการตามมาตรา 15-20 ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 อย่างไรก็ตาม เนื่องจากชุมชนบ้านถ้าเป็นชุมชนที่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นอย่างดี มีการปรับรูปแบบการใช้ประโยชน์อย่างสมดุลคงเหลือให้พืชพรรณได้ขยายพันธุ์สืบต่อไปได้ และเป็นตัวอย่างของการแก้ปัญหาไม่ให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำเกษตรเชิงเดี่ยว แก้ปัญหาหมอกพิษจากหมอกควันและไฟป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าจึงยังคงดำเนินเรื่อยมา

บทที่ 5

สรุป และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง สถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อสำรวจสถานภาพของสมุนไพรในพื้นที่ของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 2. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร ของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และ 3. เพื่อค้นหาแนวทางการอนุรักษ์ และการใช้ประโยชน์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ .ในการศึกษานี้ ได้แบ่งการนำเสนอผลการศึกษา ออกเป็น 3 ขั้นตอน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพการใช้สมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 2 การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

ตอนที่ 3 แนวทางการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

สรุปผล

ตอนที่ 1 สถานภาพการใช้สมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1. บริบทของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

1.1 บริบทพื้นที่ ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ชุมชนอยู่ติดกับเทือกเขาตอยหลวง เชียงดาว ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มและที่ราบเชิงเขา โดยมีภูเขาที่สำคัญคือ ตอยหลวงเชียงดาว มีป่าไม้ที่ค่อนข้างสมบูรณ์ มีลำน้ำแม่ผาตั้งเป็นสายหลักไหลลงสู่ที่ราบของตำบลเชียงดาวที่อยู่ตอนกลาง มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่ใช้ในการอุปโภค บริโภค และน้ำที่ใช้ในการเกษตร ทั้งมีลำน้ำ, ลำห้วย, หนองสาธารณะ, และฝาย ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี

1.2 บริบทพื้นฐานทางสังคม ประชากรมีจำนวนทั้งหมด 973 คน แยกเป็น ชาย 493 คน หญิง 480 คน ครัวเรือนในหมู่บ้านมีจำนวน 482 ครัวเรือน อาชีพหลัก คือการทำเกษตรกรรม

อาชีพรอง ได้แก่ รับจ้างทั่วไป ไกด์นำเที่ยว ลูกหาบ มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ คือ กลุ่มตะเกียง (ไกด์ในถ้ำ เชียงดาว) กลุ่มจักสานกล้วย และกลุ่มสมุนไพร

2. การศึกษาการใช้สมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ผ่านการสำรวจใน 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การสำรวจการใช้สมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ โดยวิธีการวางแผนสำรวจตามเส้นทางการเดินหาสมุนไพรในป่าธรรมชาติ จำนวน 18 แปลง พบพืชสมุนไพรที่ชุมชนใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 35 ชนิด (22 วงศ์) จำแนกเป็น ไม้ล้มลุก จำนวน 13 ชนิด (ต้น) ได้แก่ ว่านทิพย์เนตร ไพลเหลือง ค้างคาวดำ กระชาย หลู่ร่าแพร์ สาบเสือ เฟิร์นก้านดำ โตไม่รู้ล้ม กล้วยนวล บุก ว่านพร้าว เอื้องหมายนา และสาดทองขาว ไม้ยืนต้น จำนวน 9 ชนิด (ต้น) ได้แก่ เพกา เปล้าน้อย มะเฒ่า เสี้ยว ดอกขาว ตะคร้อ มะกอกป่า มะแฟน ต่างหลวง และเตาร้าง ไม้พุ่ม จำนวน 6 ชนิด (ต้น) ได้แก่ หนุมานนั่งแท่น ครามป่า เฟิร์นกิบแรด กะดังใบ ค้อนหมาขาว และพญากาสัก ไม้เถา (มีเนื้อไม้) จำนวน 3 ชนิด (ต้น) ได้แก่ กวาวเครือขาว บอระเพ็ด และกระตังไม้ ไม้เถา (ไม่มีเนื้อไม้) จำนวน 2 ชนิด (ต้น) ได้แก่ ตะค้ำนเล็ก และรางจืด และไม้รอเลื้อย จำนวน 2 ชนิด (ต้น) ได้แก่ ชะอม และหวาย

2.2 การสำรวจพืชสมุนไพรจากเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพร ผ่านการสนทนาและสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเกษตรกรผู้ปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำ จำนวน 2 ราย พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรมีการจัดสรรพื้นที่ในการเพาะปลูกสมุนไพร โดยจะนำสมุนไพรมาปลูกในพื้นที่บ้าน หรือพื้นที่สวน ต้นพันธุ์ของสมุนไพรที่นำมาเพาะปลูกนั้นส่วนใหญ่ได้นำมาจากการเก็บหาต้นพันธุ์เองในพื้นที่ป่า และส่วนหนึ่งมาจากการซื้อต้นพันธุ์ โดยสำรวจพบว่ามีการปลูกพืชสมุนไพรจำนวนทั้งสิ้น 35 ชนิด

2.3 การสำรวจกลุ่มผู้ค้าสมุนไพรบริเวณบ้านถ้ำ จากการสำรวจรายการสมุนไพรที่วางจำหน่ายในบริเวณร้านค้าหน้าถ้ำเชียงดาว จำนวน 10 ร้าน ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ค้าสมุนไพร พบว่า สมุนไพรกลุ่มเมตตามหานิยม และอยู่ยงคงกระพัน ได้รับความนิยมเป็นที่ต้องการของตลาดอีกทั้งมีราคาที่สูง โดยพบการจำหน่ายสมุนไพร ทั้งสิ้น 120 ชนิด รูปแบบในการจำหน่ายส่วนมากจะเป็นการขายแบบชนิดหัวสด รองลงมาคือ ชนิดแห้ง และแบบแปรรูปแคปซูล

ตอนที่ 2 การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชุมชนบ้านถ้ำ ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ที่ผ่านการจัดทำเวทีชุมชน ร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพืชสมุนไพรในป่าธรรมชาติ จำนวน 35 ชนิด พบว่า มีพืชสมุนไพรที่หลายชนิดที่ชุมชนได้เก็บหามาใช้ประโยชน์เป็นยาบำบัดรักษาโรค และบำรุงร่างกายให้แข็งแรง อันเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งสามารถขยายพันธุ์ได้ง่าย และมีศักยภาพที่จะพัฒนาเพื่อเป็นพืชเศรษฐกิจในระดับชุมชน ได้แก่ ไพลเหลือง หนุมานนั่งแท่น และว่านทิพย์เนตร โดยสมุนไพรที่มีการใช้ประโยชน์ทั้ง 3 ชนิด สำรวจพบในเส้นทางหาของป่าในป่าชุมชน อีก

ทั้งมีการผู้ปลูกเพื่อจำหน่าย รวมไปถึงมีการจำหน่ายบริเวณร้านค้าหน้าถ้ำเชียงดาว เป็นสมุนไพรที่เสี่ยงต่อการลดปริมาณในพื้นที่ป่าเนื่องจากการถูกนำมาใช้ประโยชน์จากร้านค้าเพื่อการพาณิชย์ แต่ไม่มีการปลูกทดแทน หรือขยายพันธุ์เพื่อจำหน่าย เช่นเดียวกับ กวาวเครือขาว รางจืด ค้างคาวดำ บอระเพ็ด และหย้ารีแพร์

พืชสมุนไพรบางชนิดนอกจากจะใช้เป็นยาบำบัดรักษาโรคแล้ว ยังสามารถใช้เป็นพืชอาหาร ผักพื้นบ้านหรือผลไม้ได้อีกด้วย เช่น ไพล กระจाय เพกา มะเฒ่า ตะคร้อ เป็นต้น

ตอนที่ 3 แนวทางการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ชุมชนบ้านถ้ำเป็นแหล่งทรัพยากรพืชสมุนไพรที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชุมชน คือ การที่ผู้คนทั้งในอำเภอเชียงดาว และต่างถิ่น รับรู้และกล่าวขานว่าชุมชนบ้านถ้ำ เป็นแหล่งพืชสมุนไพร ที่ถือได้ว่ามีความเจริญรุ่งเรืองในด้านภูมิปัญญาทางการแพทย์พื้นบ้าน ที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนเส้นทางค้าขาย แลกเปลี่ยนความรู้ จากการเป็นหมอยาสมุนไพร เร่ขายยาสมุนไพร ทั่วประเทศ โดยสมุนไพรที่นำมาขายได้จากทรัพยากรในป่าที่อยู่รอบหมู่บ้านเป็นหลัก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

แนวทางการอนุรักษ์และการฟื้นฟูทรัพยากรสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชน พบว่า ชาวบ้านจะช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ โดยพื้นที่การใช้ประโยชน์ของชุมชนเอง มีการปรับปรุงแบบการใช้ประโยชน์อย่างสมดุลคงเหลือให้พืชพรรณได้ขยายพันธุ์สืบต่อไปได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสถานภาพและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ และการนำไปประยุกต์ใช้ดังนี้

1. ควรศึกษาเพิ่มเติมให้ครอบคลุมทั่วทั้งพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เข้าถึงได้ยากลำบาก เพื่อจะได้ทราบข้อมูลที่ละเอียดขึ้นเกี่ยวกับความหลากหลายของพืชสมุนไพรในพื้นที่ชุมชนบ้านถ้ำ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
2. เนื่องจากผลผลิตของพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าแต่ละประเภทจะผันแปรไปตามฤดูกาล ดังนั้นควรมีการวางระบบการสำรวจแบบต่อเนื่อง เพราะจะทำให้ทราบข้อมูลที่ละเอียดถี่ถ้วนสมบูรณ์

3. จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ชุมชนยังต้องการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชุมชนอยู่ หากเพียงแต่มองข้ามสิ่งที่มีอยู่ใกล้ตัว อีกทั้งยังขาดองค์ความรู้ที่จะใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร ดังนั้น จึงควรมีการจัดการความรู้ เพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรอย่างยั่งยืน
4. ควรให้ความรู้หรือจัดฝึกอบรมให้สมาชิกในชุมชนได้รู้จักพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ตลอดจนศึกษาวิธีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อชุมชนจะได้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และมีอาชีพเสริมสร้างรายได้แก่ครอบครัวและชุมชนได้
5. ควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านพืชสมุนไพรไปสู่เยาวชน ให้เกิดการค้นคว้า ศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในท้องถิ่น และก่อให้เกิดการสืบทอดองค์ความรู้ทางด้านสมุนไพร

บรรณานุกรม

- ก่องกานดา ขยามฤต. 2545. **คู่มือจำแนกพรรณไม้**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ประชาชน.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. 2550. **การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลด้านการบริการจัดหางาน**. กรุงเทพฯ: กองแผนงานและสารสนเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.
- โกวิทย์ พวงงาม. 2545. **เอกสารการบรรยายหลักสูตรการอบรมสารวัตรสืบสวน “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน”**. กรุงเทพฯ: กองบัญชาการตำรวจนครบาล. (เอกสารอัดสำเนา).
- จักรพงษ์ พวงงามชื่น, สวิขญา ศุภอุดมฤกษ์ ตริรัตน์ และ นครศ รังควิต. 2556. **การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน**. เชียงใหม่: สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- จิระพี บัวผัน. 2548. **เรียนรู้เรื่องสมุนไพร**. กรุงเทพฯ: ประมิต.
- เจมส์ แอล. เครย์ตัน. 2551. **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม**. แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์, ถวิลวดี บุรีกุล, เมธิตา พงษ์ศักดิ์ศรี. ขอนแก่น: ศิริภัณฑ์ ออฟเซ็ท.
- ชัยธัช จันทร์สมุด. 2559. **การศึกษาและพัฒนาการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของสมุนไพรพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วม บริเวณลุ่มน้ำลำน้ำยั้ง : กรณีศึกษาประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทหมู่บ้านกุดสิมคุ้มใหม่ ตำบลกุดสิมคุ้มใหม่ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์**. **วารสารวิจัยและพัฒนา ระบบสุขภาพ**, 9(1), 94-101.
- ดิสไทย. 2560. **โต้ไม่รู้ล้ม งานวิจัยและสรรพคุณ 30 ข้อ**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.disthai.com/17028781> (20 เมษายน 2563).
- ถวิลวดี บุรีกุล. 2548. **การมีส่วนร่วมแนวคิดทฤษฎีและกระบวนการ**. กรุงเทพฯ: พาณิชพระนคร จำกัด.
- ทองศักดิ์ คุ้มไชน้ำ. 2541. **หลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทวี ทองสว่าง และ ทศนีย์ ทองสว่าง. 2523. **การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: โคเดียเนสโตร์.
- ธัญรินทร์ ณ นคร, สุรศักดิ์ พัฒสงค์ และ สุทัศน์ ทรัพย์ภู. 2553. **สถานภาพการกระจายของพืชอาหารป่าในพื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจาน**. น. 381-413. ใน **รายงานวิจัยประจำปี พ.ศ. 2553**. กรุงเทพฯ: กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.

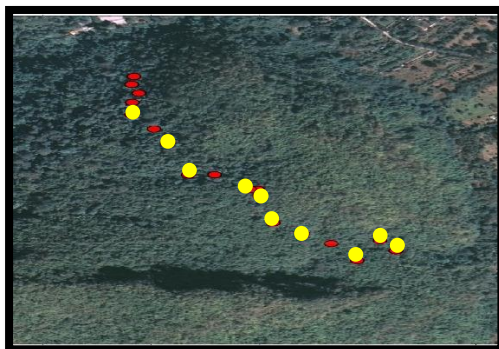
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2547. **การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: สิริลักษณ์การพิมพ์.
- นำชัย ทนุผล และ สุนิลา ทนุผล. 2531. **การพัฒนาชุมชน: หลักการและยุทธวิธี**. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- นิวัติ เรืองพานิช. 2546. **การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ และ ถวิลวดี บุรีกุล. 2548. **ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy)**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ปรัชญา เวสารัชช์. 2528. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปิยะ โมคมูล. 2551. **สูญเสียตอยพรรณไม้งาม**. กรุงเทพฯ บ้านพระอาทิตย์.
- ปฎิณภา งานสำเร็จ. 2552. **กวางเครือขาวคุณอนันต์โทษมหันต์**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://thaiforestherb.blogspot.com/2009/03/blog-post_2398.html (20 เมษายน 2563).
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2544. 2544. **สมุนไพรม**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://dictionary.apps.royin.go.th/> (1 มีนาคม 2561).
- พายุทราย พรายทะเล. 2560. **เพลลา**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.khobjaithailand.com/forest_detail.php?idget=75 (20 เมษายน 2563).
- เพ็ญญา ทรัพย์เจริญ. 2548. **การดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนเองด้วยยาสมุนไพรมในงานสาธารณสุขมูลฐาน**. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาตำราแพทย์แผนไทย มูลนิธิการแพทย์แผนไทยพัฒนา.
- มนัส สุวรรณ. 2549. **การจัดการสิ่งแวดล้อม: หลักการและแนวคิด**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เมตไทย. 2559. **โพลสรพคุณและประโยชน์ของโพล**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://medthai.com/%E0%B9%84%E0%B8%9E%E0%B8%A5/> (20 เมษายน 2563).
- ยุทธนา ทองบุญเกื้อ. 2551. **ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรมในวนอุทยานถ้ำเพชร – ถ้ำทอง อำเภอตากาลี จังหวัดนครสวรรค์**. นครสวรรค์: สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 12 (นครสวรรค์) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
- ยุพาพร รูปงาม. 2545. **การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ**. ภาคนิพนธ์ปริญญาโท. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ: ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- รุ่งรัตน์ เหลืองนทีเทพ. 2540. **พืชเครื่องเทศและสมุนไพรม**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- วิชัย เทียนน้อย. 2541. **การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.

- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2535. **การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : บทบาทขององค์กรในท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์.
- ศุภวิชญ์ ลุนโลก. ม.ป.ป. **ต้น เต่าร้าง**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://sites.google.com/site/wachiratham59602/home/20> (20 เมษายน 2563).
- ศูนย์นวัตกรรมอุทยานแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครอง จังหวัดเพชรบุรี. 2556. **ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.nprcenter.com/nprc1/modules/smartsection/item.php?itemid=6> (11 กันยายน 2561).
- เศกสรรค์ ยงวานิชย์. 2545. **มนุษย์และสิ่งแวดล้อม**. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมพร ภูதியานันต์. 2542. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยว่าด้วยสมุนไพรกับการแพทย์แผนไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่: คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สวัสดี โนนสูง. 2546. **ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2548. **หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี.
- สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย. 2545. **ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดวิชาการวิจัยชุมชน**. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรีนติ้ง.
- สุกาญจน์ รัตนเลิศนุสรณ์. 2550. **หลักการอนุรักษ์และการจัดการชีวภาพ**. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- อคิน รพีพัฒน์. 2527. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคม และวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- fernSiam. 2560. **สกุล Angiopteris สกุลกิบแรด**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.oocities.org/fernparadise/Marattiaceae/Angio.html> (20 เมษายน 2563).
- Love :) Babanana. 2560. **กล้วยนวล**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://lovebabanana.blogspot.com/2012/06/blog-post_649.html (20 เมษายน 2563).

ภาคผนวก

ว่านทิพยเนตร

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายว่านทิพยเนตรที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 1 ว่านทิพยเนตร

ชื่อสามัญ

ว่านทิพยเนตร

ชื่อวิทยาศาสตร์

Kaempferia rotunda.

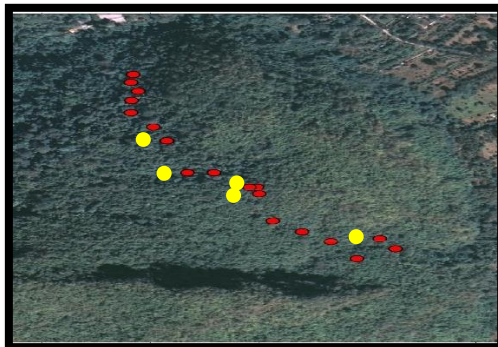
วงศ์

ZINGIBERACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

หัวใต้ดินใช้ต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง ในดอกมีสารพิษ benzyl benzoate ใช้ทำยาทาร์กษาหิด มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ ต้มน้ำดื่มแก้ปวดท้อง กินสดก่อนอาหารแก้ปวดท้อง เป็นยารักษาโรคตาแดง ใช้เป็นไม้ประดับ ในทางไสยศาสตร์ เชื่อว่ามีฤทธิ์ทางเมตตามหานิยมและคงกระพันชาตรี

ไพลเหลือง

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายไพลเหลือง

ภาพผนวกที่ 2 ไพลเหลือง

ที่มา: เมดไทย (2559: ระบบออนไลน์)

ชื่อสามัญ

ไพลเหลือง

ชื่อวิทยาศาสตร์

Zingiber montanum (Koenig) Link ex Dietr.

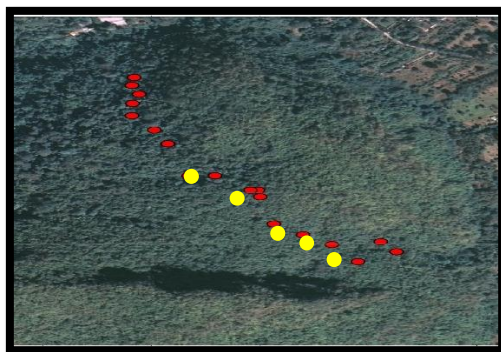
วงศ์

ZINGIBERACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

เหง้า ขับโลหิตร้ายทั้งหลายให้ตกเสีย ขับระดูสตรี แก้กษัย ไข้ คัดเสมหะ ขับลมในลำไส้ ขับระดูไล่แมลง แก้จุกเสียด รักษาโรคเหน็บชา แก้ปวดท้อง บิดเป็นมูกเลือด ช่วยสมานแผล สมานลำไส้ แก้ลำไส้อักเสบ แก้มุตกิตระดูขาว ขับลม แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ แก้ปวดท้อง แก้ท้องผูก แก้อาเจียน แก้ปวดฟัน เป็นยารักษาหืด แก้เคล็ดขัดยอก ข้อเท้าแพลง แก้โรคผิวหนัง แก้ฝี ทาเคลือบแผลป้องกันการติดเชื้อ ดูดหนอง สมานแผล แก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เป็นยาชาเฉพาะที่ ใช้ป้องกันเล็บถอด และใช้ต้มน้ำอาบหลังคลอด รักษาอาการปวดเมื่อย เคล็ดขัดยอก ฟกช้ำ ลดอาการอักเสบ บวม เส้นตึง เมื่อยขบ เหน็บชา และลดอาการปวด มีฤทธิ์เป็นยาชาเฉพาะที่ สมานแผล หรือต้มน้ำสมุนไพรอาบ เป็นส่วนประกอบในยาประคบ ภูวนัตถ์ บำรุงผิวพรรณ ราก แก้โรคอันบังเกิดแต่โลหิตอันออกทางปาก และจมูก ขับโลหิต แก้อาเจียนเป็นโลหิต แก้ปวดท้อง ช่วยทำให้ประจำเดือนมาปกติ แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ แก้ท้องผูก แก้โรคผิวหนัง แก้เคล็ดขัดยอก

กวาวเครือขาว

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายกวาวเครือขาว

ภาพผนวกที่ 3 กวาวเครือขาว

ที่มา: ปุณณภา งานสำเร็จ (2552: ระบบออนไลน์)

ชื่อสามัญ

กวาวเครือขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์

Pueraria candollei Graham ex Benth. var *mirifica*.

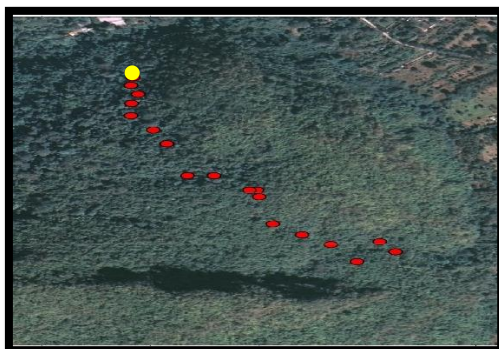
วงศ์

FABACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

หัว รสเย็นเบื่อเมา บำรุงเนื้อหนังให้เต่งตึง บำรุงสุขภาพ บำรุงกำลัง เป็นยาอายุวัฒนะสำหรับผู้สูงอายุ แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย แก้อ่อนเพลีย ผอมแห้ง นอนไม่หลับ มีฮอร์โมนเพศหญิงสูง ทาหรือรับประทานทำให้เต้านมขยายตัว เส้นผมดกดำ เพิ่มเส้นผม เป็นยาปรับรอบเดือนอาจทำให้แท้งบุตรได้ บำรุงความกำหนัด ทำให้อวัยวะสืบพันธุ์และมดลูกมีเลือดมาคั่งมากขึ้น บำรุงอวัยวะสืบพันธุ์ให้เจริญ แก่โรคตาฟาง ต้อกระจก ทำให้ความจำดี ทำให้มีพลัง เคลื่อนไหวคล่องแคล่ว บำรุงโลหิต กินได้นอนหลับ ผิวหนังเต่งตึงมีน้ำมีนวล ถ้ารับประทานเกินขนาดจะเป็นอันตรายได้ ทำให้มีอาการ มีนเมา คลื่นไส้ อาเจียน เปลือกเถา รสเย็นเบื่อเมา แก้พิษงู

หนุมานนั่งแท่น

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายหนุมานนั่งแท่นที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 4 หนุมานนั่งแท่น

ชื่อสามัญ

หนุมานนั่งแท่น

ชื่อวิทยาศาสตร์

Jatropha podagrica Hook.

วงศ์

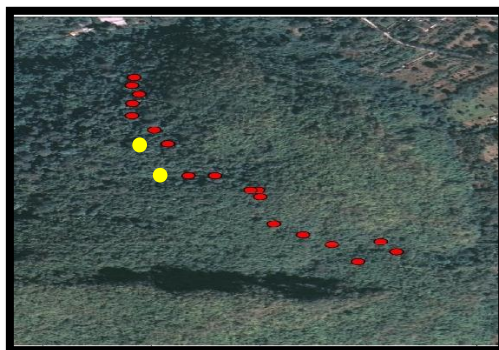
EUPHORBIACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

หัวหรือเหง้าใช้กินเป็นยาบำรุงพลังกำลังสำหรับผู้ที่ใช้กำลังแบกหามหรือทำงานหนัก

ทั้งต้นมีสารจำพวก ซาโปนิน และสารฟลาโวนอยด์ใช้เป็นยาภายนอกได้ดี โดยจะใช้น้ำขี้ผึ้งเป็นยาทารักษาแผลสด แผลถลอก และใช้ห้ามเลือด วิธีใช้ขั้นตอนนี้แรกก็ให้ล้างแผลด้วยน้ำสะอาดเสียก่อน แล้วซับแผลด้วยสำลีให้แห้ง แล้วใช้มือเด็ดบริเวณก้านกลางใบ โดยให้เลือดใบที่ไม่แก่หรืออ่อนจนเกินไป เมื่อน้ำขี้ผึ้งเริ่มไหลออกมาก็ให้รองยางที่หยดลงมา

ค้ำควาดำ

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายค้ำควาดำที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 5 ค้ำควาดำ

ชื่อสามัญ

ค้ำควาดำ

ชื่อวิทยาศาสตร์

Tacca chantrieri Andr.

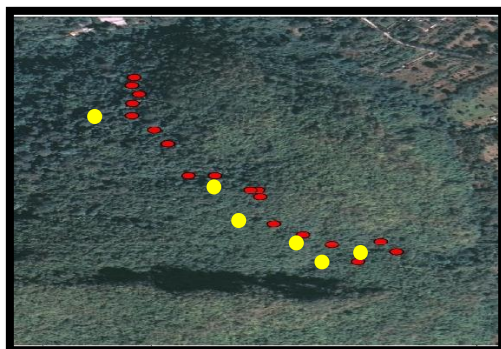
วงศ์

TACCACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

เหง้า รสสุขุม แก้ไข้กาฬ ไข้เหนือ ไข้สันนิบาต ดับพิษไข้ ฝาดสมาน แก้บิดมูกเลือด แก้ไข้ท้องเสีย ผสมในตำรับยาแก้ทรางเด็ก แก้ไข้ แก้ลิ้นคอบเปื่อย แก้ไอ แก้ปวด เจริญอาหาร บำรุงธาตุ แก้ธาตุพิการ ต้มหรือดองสุราดื่มแก้โรคความดันเลือดต่ำ บำรุงกำลังทางเพศ บำรุงกำลังสตรีระหว่างตั้งครรภ์ ทั้งต้น รสสุขุม ต้มอาบแก้เม็ดผื่นคันตามร่างกาย

กระชาย

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายต้นกระชาย

ภาพผนวกที่ 6 กระชาย

ชื่อสามัญ

กระชาย

ชื่อวิทยาศาสตร์

Boesenbergia rotunda (L.) Mansf.

วงศ์

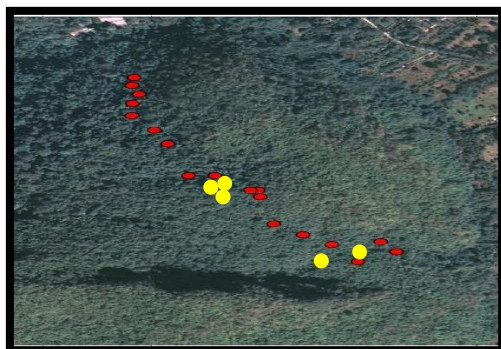
ZINGIBERACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

เหง้า (ลำต้นใต้ดิน) มีรสเผ็ดร้อนขม แก้โรคอันเกิดในปาก แก้โรคในปากเปื่อย ปากแตกเป็นแผล ปากแห้ง ขับระดูขาว แก้ใจสั่นหวิว บำรุงหัวใจ แก้ไอ แก้ปวดมวนในท้อง ท้องร่วง รักษาอาการแน่น จุกเสียด ท้องอืด ท้องเฟ้อ ขับปัสสาวะรักษาโรคบิด แก้บิดมูกเลือด ปวดเบ่ง แก้ก้ำไส้ใหญ่ อักเสบ บำรุงกำลัง ใช้ภายนอกรักษาโรคกลากเกลื้อน

ราก (นมกระชาย) มีรสเผ็ดร้อนขม มีสรรพคุณคล้ายโสม บำรุงความรู้สึกทางเพศ ทำให้กระชุ่มกระชวย โดยใช้นมกระชายตำและหัวดองสุรา หรือใช้เป็นยาอายุวัฒนะโดยทำเป็นยาลูกกลอนใบ มีรสร้อนเผื่อน แก้โรคในปาก บำรุงธาตุ ถอนพิษต่างๆ

หญ้ารูปร่าง

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปร่างหญ้ารูปร่างที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 7 หญ้ารูปร่าง

ชื่อสามัญ

หญ้ารูปร่าง

ชื่อวิทยาศาสตร์

Centotheca lappacea (L.) Desv.

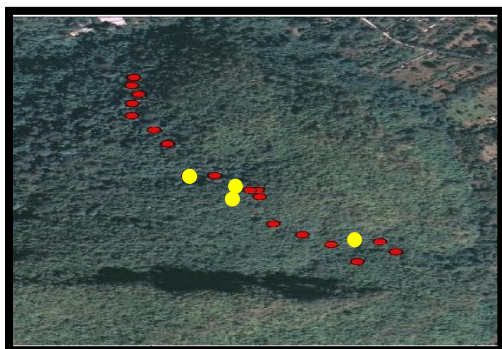
วงศ์

POACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

ช่วยในการบิบบมดลูกให้แห้ง ขับน้ำคาวปลา มดลูกกระชับเข้าอู่ สำหรับบรรเทาแผล หรือตำล้างบาดแผลให้แห้งเร็ว บำรุงผิวพรรณ บำรุงข้อต่อเนื้อเยื่อ แก้ปวดเมื่อย ใช้เป็นส่วนผสมของยาพอกกระดูกที่แตกหรือหัก

รางจืด

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายรางจืดที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 8 รางจืด

ชื่อสามัญ

รางจืด

ชื่อวิทยาศาสตร์

Thunbergia laurifolia.

วงศ์

ACANTHACEAE

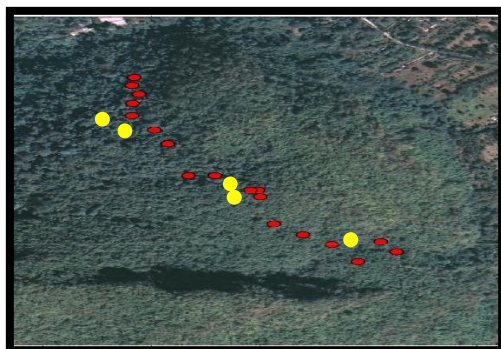
สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

ใบ ราก และเถา รสจืดเย็น ตำคั้น หรือเอารากฝนกับน้ำ หรือต้มเอาน้ำยาต้มถอนพิษ แก้ไข้ ถอนพิษยาเบื่อเมา แก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้ประจำเดือนไม่ปกติ แก้ปวดหู ตำพอก แก้ปวดบวม

เถาและใบ รับประทานแก้ร้อนในกระหายน้ำ แก้พิษร้อนต่างๆ

ราก รสจืดเย็น แก้อักเสบ แก้ปวดบวม แก้เมาค้าง แก้อาการปวดหัวมึนหัวอั้นเนื่องมาจากพิษสุรา ถอนพิษสุรา พิษตกค้างในร่างกาย ใช้รากเข้ยารักษาโรคอักเสบและปวดบวม

สาบเสือ

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายสาบเสือที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 9 สาบเสือ

ชื่อสามัญ

สาบเสือ

ชื่อวิทยาศาสตร์

Chromolaena odorata (L.) R.M.King & H.Rob.

วงศ์

ACANTHACEAE

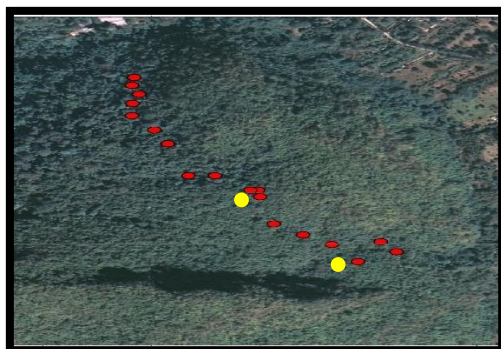
สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

ก้านและใบ รสสุขุม ฉุนเล็กน้อย ใช้ฆ่าแมลง ห้ามเลือดแก้แผลที่แมลงบางชนิดกัดแล้วเลือดไหลไม่หยุด ใช้ใบสดตำพอกปากแผล หรือ อาจใช้ใบสดตำกับปูนกินหมากพอกแผลห้ามเลือดได้หรือใช้ใบสดขยี้ปิดปากแผลเลือดออกเล็กน้อยได้ดี

ต้น เป็นยาแก้ ปวดท้อง ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ แก้กวม ตูดหนอง แล้วนอกจากนี้ ใบสาบเสือ ยังมีฤทธิ์ พิษิตปลวกได้อีกด้วย

ดอก เป็นยาแก้ร้อนใน กระจายน้ำ ชูกำลัง แก้อ่อนเพลีย บำรุงหัวใจ แก้ไข้

บอระเพ็ด

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายบอระเพ็ดที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 10 บอระเพ็ด

ชื่อสามัญ

บอระเพ็ด

ชื่อวิทยาศาสตร์

Tinospora crispa (L.) Hook. f. & Thomson.

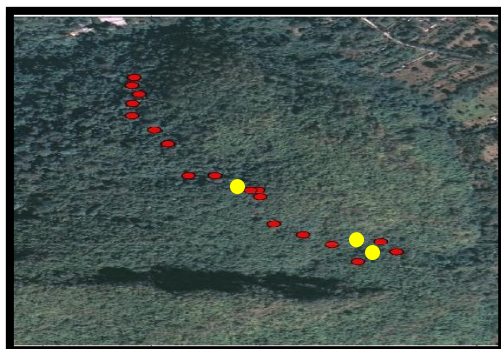
วงศ์

MENISPERMACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

เถา มีรสขมจัดเย็น แก้ไข้ทุกชนิด แก้พิษฝีดาษ เป็นยาขมเจริญอาหาร ต้มดื่มเพื่อให้เจริญอาหาร ช่วยย่อย บำรุงน้ำดี บำรุงไฟธาตุ แก้อาการระคายเคืองอาหาร บำรุงร่างกาย แก้สะอึก แก้มมาลาเรีย เป็นยาขับเหงื่อ ดับกระหาย แก้อ่อนในตมิก ลดน้ำตาลในเลือด ขับพยาธิ แก้อหิวาตกโรค แก้ท้องเสีย ไข้จับสั่น ระวังความร้อน ทำให้เนื้อเย็น ทำให้เลือดเย็น แก้โลหิตพิการ ใช้ภายนอกใช้ล้างตา ล้างแผลที่เกิดจากโรคซิฟิลิส ทุกส่วนของพืช ใช้แก้ไข้ เป็นยาบำรุง แก้ปวดตะยุ๊ก โรคตีชาน ยาเจริญอาหาร แก้มมาลาเรีย

เพกา

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายเพกาที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 11 เพกา

ชื่อสามัญ

เพกา

ชื่อวิทยาศาสตร์

Oroxylum indicum (L.) Kurz.

วงศ์

BIGNONIACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

เมล็ด ต้มน้ำดื่ม แก้ไอและขับเสมหะ ใช้เป็นยาระบาย แก้อ่อนใน กระจายน้ำ

ฝัก มีรสขม แก้อ่อนในกระจายน้ำ ช่วยเจริญอาหาร ขับลม ระบายไอ

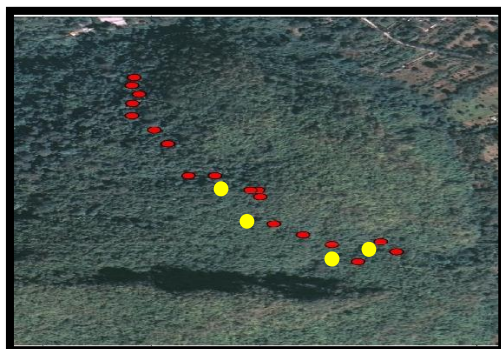
เปลือกหรือแก่น ใช้เป็นยาแก้ฟกช้ำ นำไปเข้ากับยาอื่นหลายตัว แก้น้ำเหลืองเสีย บำรุงเลือด

เป็นยาแก้พิษ

เปลือกต้น รสฝาด ขม เย็น ช่วยสมานแผล ดับพิษกาฬ แก้อ่อนใน แก้ท้องร่วง ทำให้

น้ำเหลืองเป็นปกติ ดับพิษโลหิต

เฟิร์นก้านดำ

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายเฟิร์นก้านดำ

ภาพผนวกที่ 12 เฟิร์นก้านดำ

ที่มา: พายุทราย พรายทะเล (2560: ระบบออนไลน์)

ชื่อสามัญ

เฟิร์นก้านดำ

ชื่อวิทยาศาสตร์

Adiantum capillus-veneris.Linn.

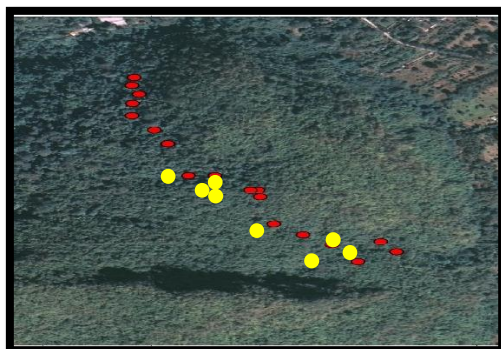
วงศ์

PARKERIACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

ใช้ทำยารักษาอาการไอ ไอเนื่องจากหืด เยื่อหุ้มปอดอักเสบ ขับปัสสาวะ แก้ดีซ่าน นิ่วอุดตัน
ในไต ช่วยในการเจาะรูที่ใบหูเพื่อใส่ตุ้มหูของสตรี

เปล้าน้อย

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายเปล้าน้อยที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 13 เปล้าน้อย

ชื่อสามัญ

เปล้าน้อย

ชื่อวิทยาศาสตร์

Croton fluviatilis Esser.

วงศ์

EUPHORBIACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

ใบ รสร้อน แก้คันตามตัว รักษาแผลในกระเพาะอาหารและลำไส้ได้ดี

ผล รสร้อน ต้มน้ำดื่ม ขับหนองให้กระจาย ดอก เป็นยาขับพยาธิ

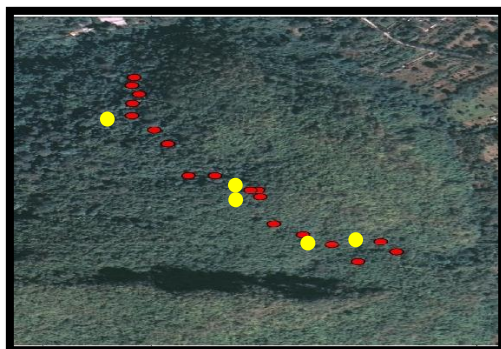
เปลือกต้น รสร้อน ช่วยย่อยอาหาร

เปลือกและใบ รักษาโรคท้องเสีย บำรุงโลหิตประจำเดือน รักษาโรคผิวหนัง

ราก รสร้อน แก้ลมขึ้นเบื้องบนให้เป็นปกติ

แก่น รสร้อน ขับโลหิต แก้ไข้ใน

มะเเฒ่า

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายมะเเฒ่าที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 14 มะเเฒ่า

ชื่อสามัญ

มะเเฒ่า

ชื่อวิทยาศาสตร์

Antidesma ghaesembilla Gaertn.

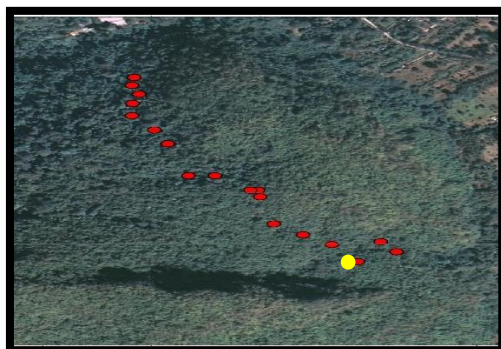
วงศ์

EUPHORBIACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

ใบและผล ต้มน้ำอาบแก้อาการชืดเหลือง โลหิตจาง เลือดไหลเวียนไม่ดี
 เปลือกต้น ฝาดสมาน บำรุงกำลัง ใบ ทาแก้ปวดศีรษะ แก้โรคผิวหนัง ท้องบวม
 ผล ใช้ทำยาพอกแก้อาการปวดศีรษะ แก้รังแค แก้ช่องท้องบวม ผสมกับน้ำอาบแก้อาการไข้
 ลำต้นและราก รสจืด บำรุงไต ขับปัสสาวะ แก้กระษัย แก้มดลูกพิการ และตกขาว แก้ซาง
 เต็ก บำรุงไต แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย

โตไม่รู้ล้ม

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายโตไม่รู้ล้ม

ภาพผนวกที่ 15 โตไม่รู้ล้ม

ที่มา: ดิสไทย (2560: ระบบออนไลน์)

ชื่อสามัญ

โตไม่รู้ล้ม

ชื่อวิทยาศาสตร์

Elephantopus scaber Linn.

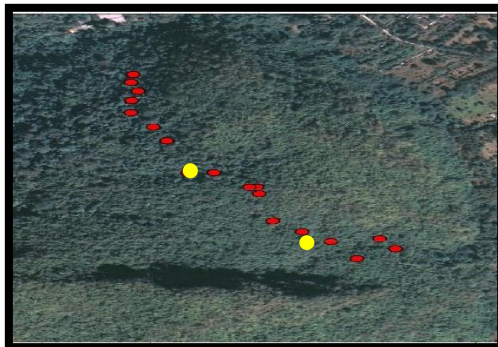
วงศ์

ASTERACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

ราก ต้มน้ำดื่ม แก้ไอ บำรุงกำลัง บำรุงสมรรถภาพทางเพศ ร้อนใน กระจายน้ำ แก้ไข้
 ราก ต้มน้ำดื่ม หรือดองเหล้า เข้ายากำลังเสียโครง มักกระที่บโรงบำรุงร่างกายแก้ปวดเมื่อย
 ราก ลำต้น ใบ และผล ต้มน้ำดื่ม แก้โรคกระเพาะอาหาร แก้ไอ

เสี้ยวดอกขาว

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายเสี้ยวดอกขาวที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 16 เสี้ยวดอกขาว

ชื่อสามัญ

เสี้ยวดอกขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์

Bauhinia variegata Linn.

วงศ์

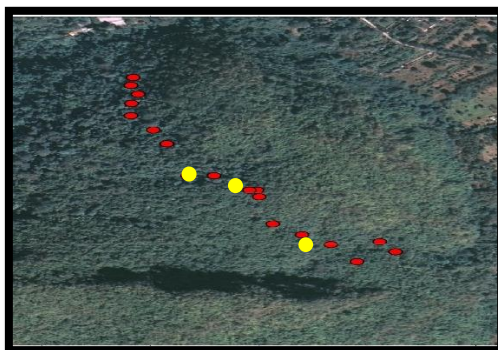
CAESALPINIACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

ดอก ใช้เป็นยาดับพิษไข้

ฝักแก่ มีรสหวาน ใช้เป็นยาถ่าย ยาระบาย

ตะคร้อ

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายตะคร้อที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 17 ตะคร้อ

ชื่อสามัญ

ตะคร้อ

ชื่อวิทยาศาสตร์

Schleichera oleosa (Lour.) Oken.

วงศ์

SAPINDACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

ใบ เป็นยาแก้ไข้ โดยใบแก่นำมาช้กับน้ำ แล้วนำมาเซ็ดตัว ใช้ตำพอกรักษาฝี

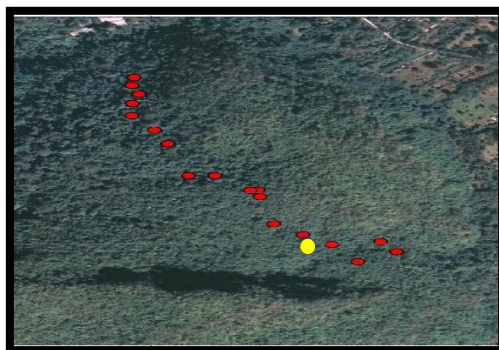
เนื้อผล มีสรรพคุณเป็นยาระบาย

เปลือกต้น เป็นยาสมานท้อง ช่วยแก้อาการท้องร่วง แก้บิด มูกเลือด

ราก เป็นยาถอนพิษ

ทั้งต้น ช่วยขับปัสสาวะ แก้ริดสีดวงภายนอกและภายใน

มะกอกป่า

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายมะกอกป่าที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 18 มะกอกป่า

ชื่อสามัญ

มะกอกป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์

Spondias pinnata (L. f.) Kurz.

วงศ์

AMACARDIACEAE

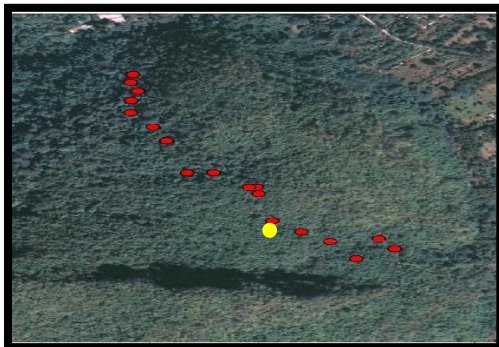
สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

ราก รสฝาด เย็น แก้อ่อนในกระหายน้ำ

เปลือกต้น รสฝาดเปรี้ยว แก้อ่อนใน ดับพิษกาฬ แก้ก้องเสีย แก้อะอืด แก้อาเจียน แก้บิด

ปวดมวน ใบ ใช้น้ำคั้น หยอดหู แก้อักเสบ แก้ปวดหู

กล้วยนวล

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายกล้วยนวล

ภาพผนวกที่ 19 กล้วยนวล

ที่มา : Love :) Babanana (2560: ระบบออนไลน์)

ชื่อสามัญ

กล้วยนวล

ชื่อวิทยาศาสตร์

Ensete glaucum (Roxb.) Cheesman.

วงศ์

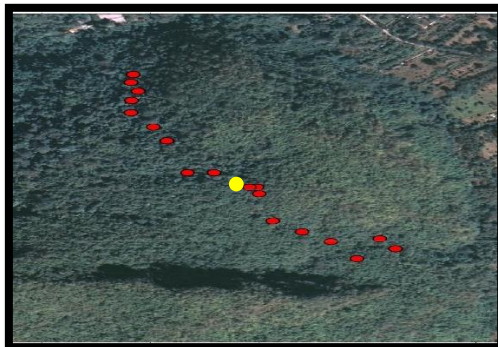
MUSACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

รากเหง้า ใช้เป็นยาแก้ถ่ายท้องได้เป็นอย่างดี

น้ำใส่ที่อยู่ภายในโพรงหัว ใช้รักษาผมร่วน

มะแฟน

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายมะแฟนที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 20 มะแฟน

ชื่อสามัญ

มะแฟน

ชื่อวิทยาศาสตร์

Protium serratum (Wall. ex Colebr.) Engl.

วงศ์

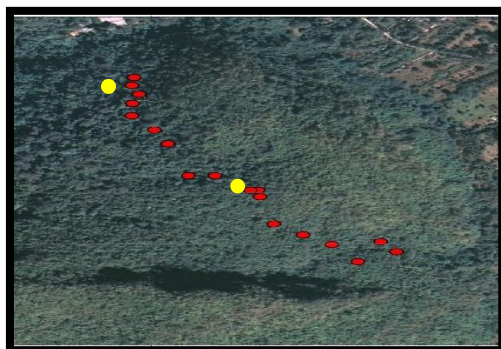
BURSERACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

รากสดหรือรากแห้ง นำมาต้มเอาน้ำกินเป็นยาแก้พิษชาง พิษตานชาง ถอนพิษผิดสำแดง และเป็นยาถอนพิษต่างๆ ต้มเอาน้ำกินเป็นยาแก้ไข้ ถอนพิษไข้กลับไข้ซ้ำ กระทุ้งพิษไข้หัว ไข้เหนือ ช่วยแก้อาการร้อนในกระหายน้ำ

ผล เป็นยารักษาแผลในปาก

ตำบองหลวง

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายตำบองหลวงที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 21 ตำบองหลวง

ชื่อสามัญ

ตำบองหลวง

ชื่อวิทยาศาสตร์

Trevesia palmata (Roxb. ex Lindl.) Vis.

วงศ์

ARALIACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

ยอดอ่อน ดอกอ่อน ผลอ่อน เป็นยาช่วยให้เจริญอาหาร แก้อาการเบื่ออาหาร แก้ไข้ตัวร้อน กระจายน้ำ บำรุงร่างกาย และใช้ประกอบอาหารต่างๆ ลวกกินจิ้มน้ำพริก

บุก

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายบุกที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 22 บุก

ชื่อสามัญ

บุก

ชื่อวิทยาศาสตร์

Amorphophallus paeoniifolius (Dennst.) Nicolson.

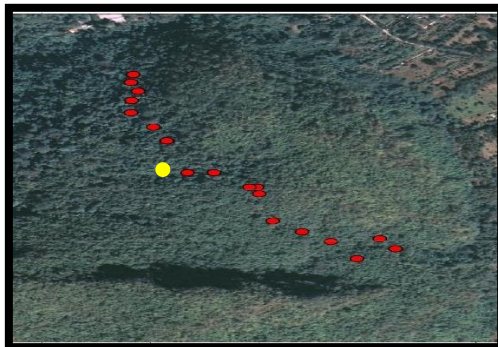
วงศ์

ARACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

หัว มีรสเบื่อเมา คั้น กัดเสมหะเถาดาน แก้เลือดจับเป็นก้อน หุงกับน้ำมัน ใส่บาดแผล กัดผ้า และกัดหนองดี เป็นอาหารตุตสารพิษ ขจัดไขมันในเลือด สำหรับผู้ป่วยโรคเบาหวาน ผู้ป่วยระหว่างพักฟื้น และปรุงอาหารรักษาสุขภาพ นำหัวมาต้มกับน้ำ แก้โรคตับ โรคท้องมาน ยากัดเสมหะ แก้ไอ

ครามป่า

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายครามป่าที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 23 ครามป่า

ชื่อสามัญ

ครามป่า

ชื่อวิทยาศาสตร์

Tephrosia purpurea Pers.

วงศ์

PAPILIONACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

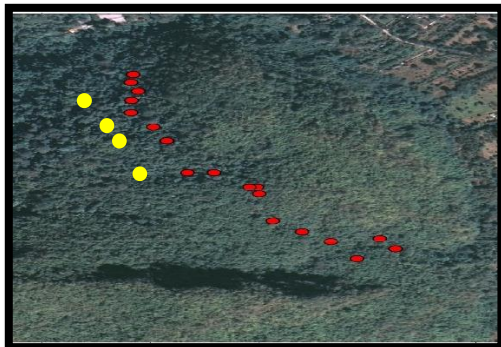
ทั้งต้น ใช้เป็นยาแก้ช้ำ ลดไข้ ตัวร้อน ต้นใช้เป็นยาฟอกและขับปัสสาวะให้บริสุทธิ์
แก้ปัสสาวะขุ่นข้น และใช้รักษานิวได้ตี

ลำต้น ใบ ช่วยแก้อาการปวดศีรษะ

ใบ ใช้เป็นยาดับพิษ

เปลือก ช่วยแก้พิษฝีและแก้บวม แก้พิษงู

กิบแรด

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายกิบแรดที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 24 กิบแรด

ที่มา: fernSiam (2560: ระบบออนไลน์)

ชื่อสามัญ

กิบแรด

ชื่อวิทยาศาสตร์

Angiopteris evecta (G. Forst.) Hoffm.

วงศ์

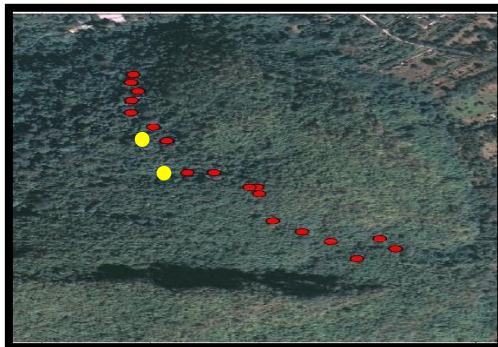
MARATTIACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

เหง้า รสจืดฝาดเย็น แก้พิษไข้ พิษตานซาง แก้พิษกำเดา แก้ฝี รักษาแผลในปากคอ แก้
น้ำลายเหนียว แก้กาฬมูตร (ปัสสาวะสีดำ) แก้ปวดศีรษะ ขับปัสสาวะ ฝาดสมาน แก้ท้องเสีย อาเจียน
แก้ตาเจ็บ มักใช้ร่วมกับว่านร้อนทอง

ราก รสจืดเย็นฝาด ใช้ห้ามเลือด

ว่านพร้าว

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายว่านพร้าวที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 25 ว่านพร้าว

ชื่อสามัญ

ว่านพร้าว

ชื่อวิทยาศาสตร์

Molineria latifolia Herb. ex Kurz.

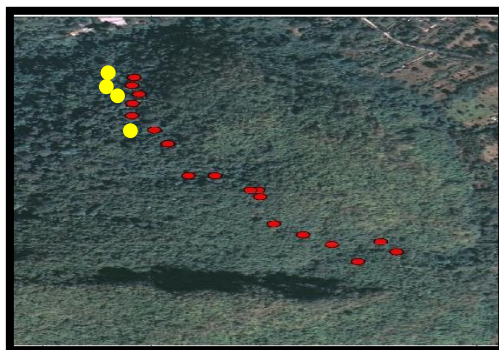
วงศ์

HYPOXIDACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

เหง้า มีรสเผ็ด ชุ่ม เป็นยาร้อนเล็กน้อย มีพิษเล็กน้อย ออกฤทธิ์ต่อตับและไต ใช้เป็นยาแก้กระษัย ขับลมขึ้น ช่วยลดไขมันในเลือด ลดระดับน้ำตาลในเลือด แก้อาการปวดกระเพาะเนื่องจากกระเพาะเย็น ท้องร่วง ไล่เลื้อน ขับปัสสาวะ ช่วยรักษาโรคซาร์ว (กลิ่นปัสสาวะไม่อยู่) แก้อาการปวดกล้ามเนื้อ แก้อาการปวดหลังปวดเอว เข่าและเอวอ่อนแรง มือเท้าเย็นเนื่องจากลมชื้น หรือการปวดและการชาเรื้อรังจากความเย็นและความชื้น มีฤทธิ์ขับความเย็นและความชื้น

ตะค้ำนเล็ก

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายตะค้ำนเล็กที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 26 ตะค้ำนเล็ก

ชื่อสามัญ

ตะค้ำนเล็ก

ชื่อวิทยาศาสตร์

Piper ribesoides Wall.

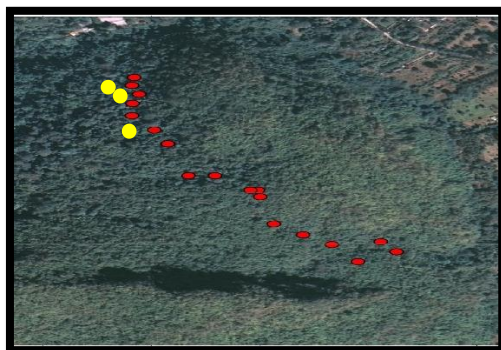
วงศ์

PIPERACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

เถา รสเผ็ดร้อน ขับลมในลำไส้ แก้แน่น แก้จุกเสียด บำรุงธาตุ ทำให้ผายเรอ และใช้ปรุงยาธาตุ แก้ธาตุพิการ เป็นตัวยาประจำธาตุลม

ชะอม

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายชะอมที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 27 ชะอม

ชื่อสามัญ

ชะอม

ชื่อวิทยาศาสตร์

Acacia pennata (L.) Willd.

วงศ์

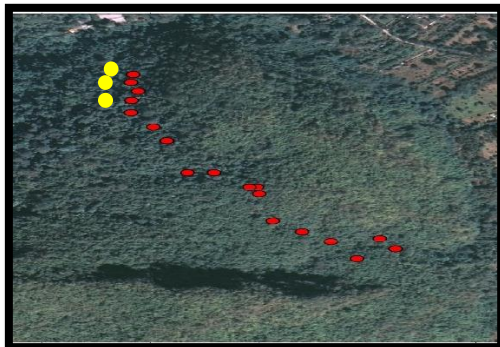
MIMOSEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

ยอดอ่อน ต่อด้านอนุมูลอิสระ เนื่องจากมีวิตามินเอสูง ลดความร้อนในร่างกาย ช่วยในการขับถ่าย ป้องกันโรคท้องผูก

ราก นำมาฝนกินช่วยแก้อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ปวดท้อง และช่วยขับลมในลำไส้ มีส่วนช่วยบำรุงเส้นเอ็น ช่วยแก้อาการลื่นอักเสบเป็นผื่นแดง

หวาย

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายหวายที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 28 หวาย

ชื่อสามัญ

หวาย

ชื่อวิทยาศาสตร์

Calamus viminalis Willd.

วงศ์

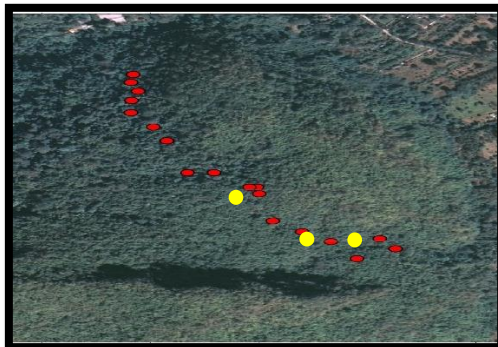
ARECACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

หัวหรือรากและยอดหวาย มีรสขมเย็นเมาเล็กน้อย ใช้ปรุงยาकिनดับพิษร้อน พิษไข้ แก้เซื่องซึม แก้พิษ ตับปอดพิการ แก้ไอ บำรุงน้ำดี แก้ร้อนในกระหายน้ำ

หน่อหวาย มีรสขม นำมาปรุงอาหาร ก่อนนำไปปรุงอาหารต้องนำไปต้มให้หายขม จากนั้นนำไปทำแกง ตอง หรือจิ้มน้ำพริก หน่อหวาย มีธาตุสังกะสี ในปริมาณสูง ใช้เสริมธาตุสังกะสี ช่วยเจริญอาหาร ลดภาวะเครียด ช่วยส่งเสริมสมรรถภาพทางเพศชาย เนื้อหุ้มเมล็ดรับประทานได้

กะตังใบ

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายกะตังใบที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 29 กะตังใบ

ชื่อสามัญ

กะตังใบ

ชื่อวิทยาศาสตร์

Leea indica (Burm.f.) Merr.

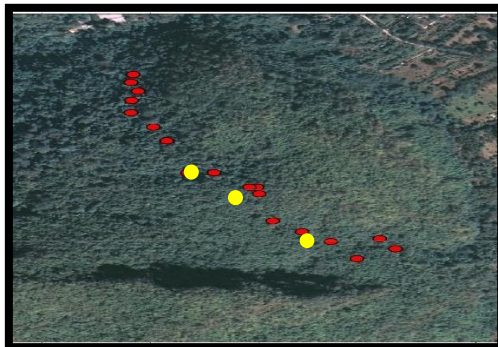
วงศ์

LEEACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

ราก รสเย็นเมาเบื่อ ต้มน้ำกินเป็นยาแก้ปวดท้อง ท้องเสีย แก้บิด ขับเหงื่อ และเป็นยาเย็น
 แก้อาการกระหายน้ำ แก้ไข้ แก้ไข้รากสาด แก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย แก้ครั่นเนื้อครั่นตัว ตับร้อน
 น้ำยางจากใบอ่อน ช่วยย่อย
 ทั้งต้น ผสมกับสมุนไพรอื่น ต้มน้ำดื่ม รักษา มะเร็งเต้านม

เอื้องหมายนา

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายเอื้องหมายนาที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 30 เอื้องหมายนา

ชื่อสามัญ

เอื้องหมายนา

ชื่อวิทยาศาสตร์

Costus speciosus (Koen.) Sm.

วงศ์

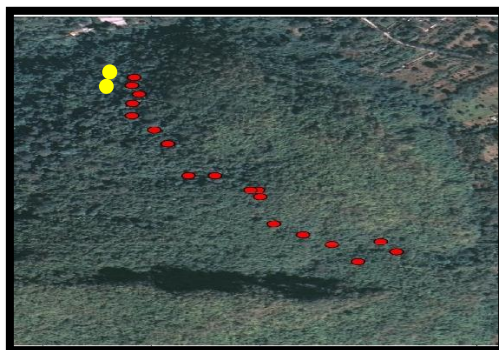
COSTACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

เหง้า รสขมเมา ขับปัสสาวะ แก้บวมน้ำ แก้ตกขาว แก้โรคติดเชื้อในทางเดินปัสสาวะ แก้แผลหนอง อักเสบ บวม ฆ่าพยาธิ เป็นยาถ่ายพยาธิ เหง้าสดมีพิษมาก ถ้าใช้ในปริมาณมาก จะทำให้ท้องร่วง อาเจียนอย่างรุนแรง ต้องทำให้สุกก่อนนำมากิน

ราก รสขมเมา ขับพยาธิ ขับเสมหะ แก้ไอ แก้โรคผิวหนัง ทั้งต้น สมานมดลูก รักษาอาการปวดมวนในท้อง โรคกระเพาะอาหาร ท้องผูก ถ่ายเป็นเลือด

ค้อนหมาขาว

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายค้อนหมาขาวที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 31 ค้อนหมาขาว

ชื่อสามัญ

ค้อนหมาขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์

Dracaena angustifolia Roxb.

วงศ์

ASPARAGACEAE

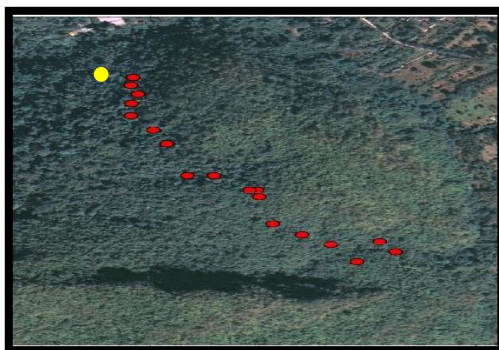
สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

ทั้งต้น ผสมสมุนไพรอื่น บดให้ละเอียดทำเป็นยาเม็ดลูกกลอนกิน หรือต้มน้ำดื่ม แก้ไข้

รากสาด ไช้กาฬ

ราก ต้มน้ำดื่ม แก้ไอ ยาพื้นบ้านใช้ ทั้งต้น ต้มน้ำดื่ม แก้เบาหวาน

เต่าร้าง

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายต้นเต่าร้าง

ภาพผนวกที่ 32 เต่าร้าง

ที่มา: ศุภวิชญ์ ลุนโลก (ม.ป.ป.: ระบบออนไลน์)

ชื่อสามัญ

เต่าร้าง

ชื่อวิทยาศาสตร์

Caryota mitis Lour.

วงศ์

PALMAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

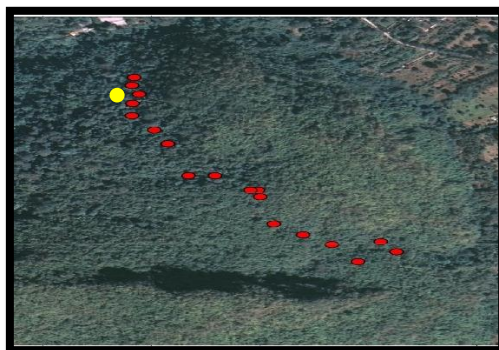
ราก ต้มกับน้ำดื่มเป็นยาบำรุงกำลัง ช่วยทำให้ร่างกายแข็งแรง

หัวอ่อน แก้ไข้จับสั่น บำรุงตับและปอด ช่วยทำให้รู้สึกอบอุ่นมาก

หัวและราก มีรสหวานเย็นขม แก้ตับทรุด ช่วยดับพิษที่ตับ ปอด และหัวใจพิการได้ดี

ผลแก่ ใช้ตำพอกแผล ช่วยในการสมานแผล ทำให้แผลแห้งและตกสะเก็ดไวยิ่งขึ้น รวมทั้งช่วยป้องกันบาดทะยักอีกด้วยเช่นกัน หรือถ้าเป็นหิดก็ให้ใช้ผลที่ฝานแล้วมาทาแก้หิด กลาก เกลื่อน ส่วนอีกวิธีจะผลใช้ผสมกับน้ำมะพร้าว หั่นลูกทาแก้หิด

พญากาฬ

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายพญากาฬที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 33 พญากาฬ

ชื่อสามัญ

พญากาฬ

ชื่อวิทยาศาสตร์

Leea macrophylla Roxb.ex Hornem.

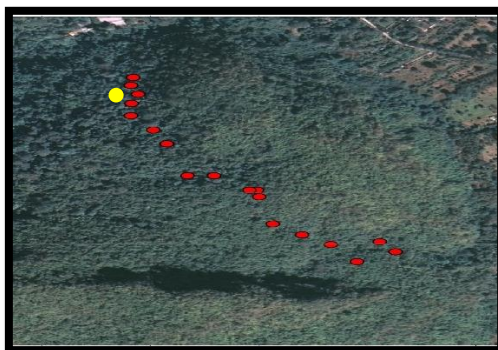
วงศ์

LEEACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

หัว ผสมสมุนไพรชนิดอื่น รักษาแกมโรค แผลฝี หนองใน
ราก ย้อมผ้าให้สีแดง

กระต๊อ

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายกระต๊อที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 34 กระต๊อ

ชื่อสามัญ

กระต๊อ

ชื่อวิทยาศาสตร์

Bauhinia scandens L.

วงศ์

FABACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

เถา มีรสเบื่อเมา เป็นยาแก้พิษทั้งปวง และเป็นยาแก้กระษัย ใช้เถาหรือต้นนำมาต้มกับน้ำ หรือฝนกับน้ำดื่มเป็นยาแก้บิด

เปลือก แก้โรคผิวหนัง แก้ปวดข้อ

ราก เป็นยาแก้พิษต่าง ๆ

ใบ เป็นยาขับเหงื่อ แก้ไข้ตัวร้อน

เมล็ด ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ แก้ไข้เซื่องซึม มีอาการหน้าหมองเนื่องมาจากพิษไข้ แก้อ่อนใน

สาตตองขาว

ก. ตำแหน่งที่พบในเส้นทางสำรวจ

ข. รูปถ่ายสาตตองขาวที่พบในแปลงสำรวจ

ภาพผนวกที่ 35 สาตตองขาว

ชื่อสามัญ

สาตตองขาว

ชื่อวิทยาศาสตร์

Phrynium pubinerve Blume.

วงศ์

MARANTACEAE

สรรพคุณ / การใช้ประโยชน์

เหง้า นำมาต้มรวมกับตองจางและรางจืด ต้มน้ำช่วยให้สร้างเมลา และขับสารพิษในร่างกาย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวกนกวรรณ การแข็ง
เกิดเมื่อ	19 กุมภาพันธ์ 2535
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2557 ปริญญาตรี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ พ.ศ. 2553 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเชียงดาววิทยาคม เชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ.2557-2559 อุทยานแห่งชาติผาแดง ส่วนอุทยานแห่งชาติ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่16 (เชียงใหม่) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช พ.ศ.2559-ปัจจุบัน สถานีควบคุมไฟป่าเชียงดาว ส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟป่า สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่16 (เชียงใหม่) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

